

STATISZTIKAI SZEMLE

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL FOLYÓIRATA

IV. ÉVFOLYAM, 12. SZÁM

1952 DECEMBER

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST, II., KELETI KÁROLY-UTCA 5. TELEFON: 155—208
KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, II., KELETI KÁROLY-U. 5. TELEFON: 358—530, 130-AS MELLÉK

Szerkeszti: PIKLER GYÖRGY

TARTALOM

	Oldal
1952. évi VI. törvény az állami statisztikáról	1011
Indokolás az állami statisztikáról szóló törvényjavaslatához	1014
Az állami statisztikáról szóló törvényjavaslat 1952. december 20-i országgyűlési tárgyalása	1017
Varga István, országgyűlési képviselő, előadói beszéde	1017
Szita János, országgyűlési képviselő, hozzászólása	1020
Dr. Tóth Endre, országgyűlési képviselő, hozzászólása	1028
Az ipari és építkezési munkafolyamatok gépesítése számbavételének időszerű kérdései. — I. Ritzsov	1033
Az önköltségalakulás elemzésének néhány időszerű feladata. — Gadó Ottó és Feszler Lajos	1043
A pénzügyi statisztika feladatai. — Szász János	1053
A közoktatási statisztika szervezeti kérdései. — Dr. Szabady Egon	1059
A SZOVJET TAPASZTALATOKBÓL	1065
A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala kerületi és városi felügyelőségei munkájának tervezése. — B. Kolpakov	
HOZZÁSZÓLÁS	1072
Az 1952. évi gépösszeírás tapasztalatai. — Major Márton. — A K.S.H. megyei kirendeltségei és járási felügyelőségei dolgozóinak oktatása. — Dr. Bárd Károly	
NEMZETKÖZI STATISZTIKA	1078
ROMÁN NÉPKÖZTÁRSASÁG. Gazdasági helyzet. — GÖRÖGORSZÁG. Gazdasági helyzet.	
IRODALOM	1086
A statisztikai csoportosítások módszeréről. — T. Tyimofejev	
Könyvszemle	1090
Folyóiratszemle	1091

СТАТИСТИЧЕСКОЕ ОБОЗРЕНИЕ

ЖУРНАЛ ЦЕНТРАЛЬНОГО СТАТИСТИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ

4-й год издания № 12.

Декабрь 1952 г.

РЕДАКЦИЯ И ИЗДАТЕЛЬСТВО: БУДАПЕШТ, КЕЛЕТИ КАРОЛЬ-УЛ. 5.

Редактор: ДБЕРДЬ ПИКЛЕР

СОДЕРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
Закон от VI. 1952 г. о государственной статистике	1011	мышленности и строительстве. — <i>И. Рыжов</i>	1033
Обоснование законопроекта о государственной статистике	1014	Некоторые актуальные задания анализа движения себестоимости. — <i>Отто Гадо</i> и <i>Лайош Феслер</i>	1043
Обсуждение законопроекта о государственной статистике в государственном собрании на заседании 20-го декабря 1952 года.	1017	Задачи финансовой статистики. — <i>Янош Сас</i>	1053
Доклад Иштвара Варга, члена государственного собрания	1017	Организационные вопросы статистики просвещения. — <i>Др. Эгон Сабады</i>	1059
Выступление Яноша Сита, члена государственного собрания	1020	ИЗ ОПЫТА СОВЕТСКОГО СОЮЗА	1065
Выступление др-а Эндре Тота, члена государственного собрания	1028	ВЫСКАЗЫВАНИЕ	1072
Актуальные вопросы учета механизаций процессов труда в про-		МЕЖДУНАРОДНАЯ СТАТИСТИКА	1078
		КНИГИ И ЖУРНАЛЫ	1086

ПЕРЕПЕЧАТКА РАЗРЕШЕНА ТОЛЬКО С УКАЗАНИЕМ ИСТОЧНИКА

REVUE STATISTIQUE

PÉRIODIQUE DE L'OFFICE CENTRAL DE STATISTIQUE

IVe ANNÉE, N° 12.

DÉCEMBRE 1952

REDACTION ET ADMINISTRATION: BUDAPEST, II, KELETI KAROLY-U. 5.

Rédacteur: GEORGES PIKLER

SOMMAIRE:

	Pages		Pages
La loi VI de 1952 sur la statistique d'État	1011	Quelques tâches d'actualité dans l'analyse de la variation du prix de revient. — <i>Othon Gadó</i> et <i>Louis Feszler</i>	1043
Exposé des motifs au projet de loi sur la statistique d'État	1014	Les tâches de la statistique financière. — <i>Jean Szász</i>	1053
Le débat parlementaire, au 20 décembre 1952, du projet de loi sur la statistique d'État	1017	Les questions d'organisation de la statistique concernant l'instruction publique. — <i>Dr Egon Szabady</i>	1059
Discours du rapporteur: Étienne Varga, député	1017	DES EXPÉRIENCES SOVIÉTIQUES	1065
Intervention de Jean Szita, député	1020	RÉFLEXIONS	1072
Intervention du Dr André Tóth, député	1028	STATISTIQUE INTERNATIONALE	1078
Questions actuelles de la prise en considération de la mécanisation des processus de travail à l'industrie et au bâtiment. — <i>I. Risov</i>	1033	LIVRES ET REVUES	1086

LA REPRODUCTION DES ARTICLES N'EST AUTORISÉE QU'AVEC LA CITATION DE LA SOURCE

1952. ÉVI VI. TÖRVÉNY AZ ÁLLAMI STATISZTIKÁRÓL

I. Fejezet

A statisztika feladata

1. §. A statisztika a Magyar Népköztársaságban a gazdasági, szociális és kulturális fejlődés ellenőrzésének és tervszerű irányításának eszköze; számadatok és azok tudományosan megalapozott csoportosítása, elemzése révén feltárja a gazdasági és társadalmi jelenségek és folyamatok összefüggéseit, arányait, számot ad a népgazdasági tervek végrehajtásáról, felhívja a figyelmet a mutatózó aránytalanságokra és hibákra.

II. Fejezet

A statisztika szervezete

2. §. A statisztikai munkát a Központi Statisztikai Hivatal, ennek területi szervei, valamint — saját munkaterületeikre nézve, — az egyes állami és szövetkezeti szervek végzik.

3. §. A Központi Statisztikai Hivatal feladata:

1. a minisztertanács gyors, megbízható és rendszeres tájékoztatása a népgazdasági tervek teljesítéséről, a gazdasági, szociális és kulturális élet fejlődéséről, a népgazdaság erőforrásainak állapotáról és felhasználásáról,

2. nyilvános jelentés készítése a népgazdasági terv teljesítéséről,

3. az állami és a szövetkezeti szervek statisztikai munkájában alkalmazott módszerek kidolgozása,

4. az élenjáró statisztikai tapasztalatok felhasználásával az adatfelvétel megszervezésének és a statisztikai elemzés módszereinek fejlesztése,

5. az állami és a szövetkezeti szervek statisztikai munkájának rendszeres ellenőrzése,

6. a statisztikai beszámoló jelentések egységes rendszerének kidolgozása, a beszámoló jelentések egyszerűsítése, a bürokratikus adatszolgáltatások megszüntetése,

7. a statisztikai szakképzés elvi irányítása és ellenőrzése.

4. §. A Központi Statisztikai Hivatal a minisztertanács felügyelete alatt áll.

5. §. A Központi Statisztikai Hivatalt az elnök vezeti. Az elnököt a minisztertanács előterjesztésére a Népköztársaság Elnöki Tanácsa, az elnök helyetteseit a minisztertanács nevezi ki. A Központi Statisztikai Hivatal többi alkalmazottait az elnök nevezi ki.

6. §. (1) A Központi Statisztikai Hivatal területi szervei:

1. a megyei (budapesti városi) statisztikai igazgatóságok,

2. a járási és a városi statisztikai felügyelőségek.

(2) A járási és a városi statisztikai felügyelőségeket a megyei statisztikai igazgatóságok, — a megyei (budapesti városi) statisztikai igazgatóságokat pedig a Központi Statisztikai Hivatal irányítja.

7. §. (1) Az állami és a szövetkezeti szervek vezetői kötelesek a vezetőség

alatt álló szerv egész területére vonatkozó statisztikai munkát megszervezni és annak folyamatos, helyes működését biztosítani.

(2) Az egyes állami és szövetkezeti szervek feladatai a statisztika körében:

1. a szerv vezetőjének átfogó tájékoztatása a vezetése alatt álló terület fejlődéséről, a tervek teljesítéséről, az elért eredményekről és hiányosságokról,

2. adatszolgáltatás a minisztertanács által jóváhagyott rendszerben,

3. az alárendelt szervek statisztikai munkájának irányítása és ellenőrzése.

III. Fejezet

A statisztikai adatszolgáltatás rendje

8. §. (1) A Központi Statisztikai Hivatal a feladatainak ellátásához szükséges legfontosabb adatokat saját területi szervein keresztül és a minisztériumoktól (az államigazgatás egyéb központi szerveitől) párhuzamosan gyűjti be.

(2) Az elemzéshez szükséges részletesebb szakmai jellegű adatok összesítését a minisztériumok készítik el és bocsátják a Központi Statisztikai Hivatal rendelkezésére.

(3) Az országos jellegű időszakos összeírásokat a Központi Statisztikai Hivatal — a párhuzamos adatgyűjtés mellőzésével — általában saját szervei útján végzi.

9. §. (1) A statisztikai adatszolgáltatás rendjét az egységes statisztikai beszámoló rendszer foglalja össze.

(2) A statisztikai beszámoló rendszer szabályozza a beszámoló jelentések (kérdőívek, utasítások, ezek feldolgozásából származó összesítő jelentések) fajait, tartalmát és határidejét, valamint azt, hogy az egyes jelentéseket ki köteles aláírni.

10. §. (1) A statisztikai beszámoló rendszert a Központi Statisztikai Hi-

vatal elnökének javaslata alapján a minisztertanács hagyja jóvá. A minisztertanács határozata alapján a Központi Statisztikai Hivatal elnöke a statisztikai beszámoló rendszerbe tartozó kérdőíveket és utasításokat engedélyezési záradékkal és engedélyszámmal látja el.

(2) A jóváhagyott statisztikai beszámoló rendszer körén kívül eső, vagy attól eltérő statisztikai adatszolgáltatást kérni, vagy adatokat szolgáltatni nem szabad.

(3) A könyvviteli mérlegbeszámolók, számlakeretek és általában a könyvvitel rendszerét, valamint az állami költségvetéssel kapcsolatos beszámolók rendjét a Központi Statisztikai Hivatal elnökével egyetértésben a pénzügyminiszter állapítja meg.

11. §. (1) Az állami és a szövetkezeti szervek, továbbá a társadalmi szervezetek és a magánszemélyek kötelesek a beszámoló rendszerben meghatározott jelentéseket a megszabott határidőben, formában, a valóságnak megfelelő tartalommal, a beszámoló rendszerben megjelölt szerveknek megküldeni és a jelentésekkel kapcsolatos felvilágosításokat megadni.

(2) Az állami és a szövetkezeti szervek, továbbá a társadalmi szervezetek vezetői, valamint az egyes magánszemélyek felelősek azért, hogy az adatszolgáltatás mindenemű ferdtítés vagy hamis látszat keltése nélkül történjék. Ugyanilyen felelősség terheli azokat, akik a statisztikai beszámoló rendszer szabályai szerint az egyes beszámoló jelentések aláírására kötelesek.

(3) A minisztériumok és az államigazgatás egyéb központi szervei az irányításuk alá tartozó szervek és vállalatok beszámoló jelentéseit — a beszámoló rendszer szabályai szerint — kötelesek az igazgatási szervezetnek (tröszt, igazgatóság, minisztérium) megfelelően lépcsőzetesen

összesíteni és a Központi Statisztikai Hivatal területi vagy központi szerveivel egyeztetni. Az összesített és egyeztetett adatok alapján a minisztériumok kötelesek az irányításuk alá tartozó egész területről átfogó jelentést készíteni és e jelentést a Központi Statisztikai Hivatalnak is megküldeni.

IV. Fejezet

A statisztikai munka ellenőrzése

12. §. (1) A Központi Statisztikai Hivatal az államigazgatás központi és helyi szerveinél, valamint az egyéb adatszolgáltató egységeknél ellenőrzi a statisztikai munkát.

(2) Az ellenőrzés az adatszolgáltatásra, az adatok bizonylatai alátámasztására, a feldolgozás helyességére, valamint a beszámoló rendszerben meghatározott szabályok és határidők megtartására terjed ki.

(3) Az ellenőrzött szervek kötelesek az adatok helyességének megállapításához szükséges okmányokat (bizonylatokat, elszámolásokat, könyveket és egyéb iratokat) a Központi Statisztikai Hivatal megbízottjának — kivánságára — rendelkezésre bocsátani. Az illetékes miniszter egyes adatok vagy iratok, továbbá egyes helyiségekbe való belépési engedély kiadását magának tarthatja fenn és — indokolt esetben — csak a Központi Statisztikai Hivatal elnökének bocsátja rendelkezésre.

V. Fejezet

A statisztikai adatok közlése

13. §. A népgazdaság, illetőleg a szociális és kulturális élet egészére vagy egyes ágaira (a minisztérium, az államigazgatási vagy gazdálkodási ágazat fejlődésének mérvére, a tervek teljesítésére stb.) vonatkozó bármely adatot csak a Központi Sta-

tisztikai Hivatal elnökének hozzájárulása alapján lehet bármilyen módon (sajtó, rádió, nyilvános gyűlések stb. útján) nyilvánosságra hozni. Nem szükséges a Központi Statisztikai Hivatal elnökének hozzájárulását kérni olyan adatok közléséhez, amelyeket a Központi Statisztikai Hivatal kiadványai vagy egyéb kiadványok útján, illetőleg az erre hivatott szervek más módon már nyilvánosságra hoztak.

VI. Fejezet

A statisztikusok képzése és vizsgálja

14. §. (1) A statisztikai munkakörben dolgozóknak megfelelő színvonalú statisztikai képeztést kell szervezniük.

(2) Az egyes munkakörök betöltéséhez megkívánt statisztikai képeztés fokát és a statisztikai szakvizsgák rendjét a Központi Statisztikai Hivatal elnökének előterjesztése alapján a minisztertanács állapítja meg.

VII. Fejezet

Büntető és záró rendelkezések

15. §. Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, büntettet követ el és három évig terjedhető börtönnel büntetendő az, aki

1. szándékosan a valóságnak meg nem felelő, elferdített vagy hamis látszatot keltő statisztikai adatokat szolgáltat, vagy az adatszolgáltatással kapcsolatban a valóságnak meg nem felelő felvilágosítást ad,

2. a jóváhagyott beszámoló rendszer megsértésével engedély nélkül adatszolgáltatást rendel el, vagy a beszámoló jelentéseket, illetőleg az utasításokat önkényesen megváltoztatja,

3. a jóváhagyott beszámoló rendszer körében elrendelt statisztikai

adatok, vagy az azokkal kapcsolatos felvilágosítások szolgáltatását megtagadja.

16. §. (1) Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és hat hónapig terjedhető elzárással, vagy ötezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az állami vagy szövetkezeti szerv dolgozója, aki az adatszolgáltatások, jelentések és összesítések elkészítésére megállapított határidőt nem tartja be.

(2) kihágás miatt az eljárás a járásbíróóság hatáskörébe tartozik.

17. §. (1) Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és hat hónapig terjedhető elzárással vagy ötezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő, aki

1. a Központi Statisztikai Hivatal elnökének hozzájárulása nélkül (13

§.) statisztikai adatokat hoz nyilvánosságra,

2. az adatszolgáltatást elmulasztja.

(2) A kihágás miatt az eljárás a járásbíróóság hatáskörébe tartozik

18. §. Ebben a törvényben állami szervek alatt az államigazgatás központi és helyi szerveit, a bíróságokat és ügyészségeket, az állami vállalatokat, trösztöket, központokat, egyesüléseket és gazdasági irodákat, valamint az állam egyéb gazdálkodó szerveit kell érteni.

19. §. E törvény végrehajtásáról a minisztertanács gondoskodik; életbeléptetésével a hivatalos statisztikai szolgálatról szóló 1929. évi XIX. törvény és a jelen törvénnyel ellentétes minden más jogszabály hatályát veszti.

Dobi István s. k.,

• Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke

Szabó Piroska s. k.,

• Népköztársaság Elnöki Tanácsának titkára

Indokolás

az állami statisztikáról szóló törvényjavaslathoz

A szocializmus építése, népgazdaságunk gyors ütemű, tervszerű fejlődése szükségessé tette a társadalmi és gazdasági élet minden területére kiterjedő rendszeres számbavétel és nyilvántartás megszervezését. A tervek előkészítésének, azok végrehajtása ellenőrzésének, az elért eredmények rögzítésének, a hiányosságok és a rejtett tartalékok feltárásának szüksége hatalmas mértékben megnövelte a statisztika szerepét és jelentőségét.

Statisztikai rendszerünk az állandóan növekvő feladatoknak megfelelően a szovjet statisztika élenjáró példáját követve jelentős fejlődésen ment keresztül. Szélesebb körű, gyorsabb és pontosabb az adatszolgáltatás, mélyrehatóbb az adatok elemzése. Mindezek révén a statisztika a vezetés és ellenőrzés mind hatékonyabb eszközévé válik. Az elért eredmények mellett azonban számottevők a statisztikai munka hiányosságai is. Az adatszolgáltatások még nem egyszer pontatlanok, nem eléggé szilárd a statisztikai fegyelem, még mindig előfordulnak nem engedélyezett, felesleges statisztikai adatszolgáltatások, nem mindig kielégítő a statisztikai adatok helyességének ellenőrzése sem.

Az a mélyreható átszervezés, amelyen a statisztikai rendszer az utóbbi években keresztülment, valamint a statisztikai munkában még fennálló hibák kiküszöbölése szükségessé teszi az állami statisztika egységes, átfogó szabályozását. A ma még érvényben levő 1929. évi XIX. törvény a Horthy-korszak statisztikai rendszerét tükrözi s már csak ezért is alkalmatlan népi demokráciánk statisztikai rendszerének szabályozására.

A törvényjavaslat a megváltozott és megnövekedett feladatoknak megfelelően szabályozza a statisztikai rendszert, kifejezi az állami statisztikában eddig végbement változásokat és megjelöli a további fejlődés útját.

Az állami statisztika főfeladata az, hogy közreműködjék a tervek végrehajtásának ellenőrzésében. E feladat végrehajtása érdekében olyan szervezetre van szükség, amely független a tervek végrehajtásáért közvetlenül felelős szervektől, az ország egész területére kiterjedő központilag irányított hálózattal rendelkezik s így alkalmas arra, hogy mind az eredményeket, mind a hiányosságokat minden befolyástól mentesen, a valóságnak megfelelően feltárja (1—6. §.).

A statisztikának, mint az ellenőrzés eszközének a vezetés nélkülözhetetlen támaszává kell válnia. Ezért szükséges, hogy valamennyi vállalat és irányító szerv vezetője megszervezze az irányítása alatt álló területet átfogó rendszeres statisztikai munkát. A minisztertanács alá rendelt Központi Statisztikai Hivatal szervezetén felül tehát minden minisztériumnak és egyéb országos szervnek, továbbá az irányításuk alá tartozó szerveknek is saját statisztikai apparátussal kell rendelkezniök. Ennek a statisztikai apparátusnak kell tájékoztatnia a minisztériumok és országos szervek vezetőit az irányításuk alatt álló területre vonatkozó statisztikai adatokról (7. §.).

A Központi Statisztikai Hivatal feladata nemcsak az, hogy közreműködjék a tervek végrehajtásának ellenőrzésében, hanem az is, hogy ellenőrizze az állami szerveknél a vállalatoknál és a szakszervezeteknél folyó statisztikai munkát. A Központi Statisztikai Hivatal ezt az ellenőrzést elsősorban úgy biztosítja, hogy a minisztertanács tájékoztatásához szükséges legfontosabb adatokat két egymással párhuzamos úton: saját területi szervein keresztül és a minisztériumok útján gyűjti be, majd a két úton begyűjtött adatokat azok egyeztetésével ellenőrzi. Ilyen módon kiküszöbölhető, hogy a feladatok végrehajtásáért felelős gazdasági és kulturális szervek jelentései helytelen adatokat tartalmazzanak (8. §.).

Az állami életben ma még gyakori bürokratikus kinövés az, hogy felesleges, megalapozatlan, szakszerűtlen statisztikai adatszolgáltatásokat rendelnek el. Az ilyen felesleges adatszolgáltatások megterhelik a vállalatokat és az irányító szerveket, elvonják a figyelmet a fontos kérdésekről, a hiányosságok feltárásáról, nem segítik elő a valóság pontos feltárását. Ezért szükséges, hogy a statisztikai adatszolgáltatások és jelentések rendszerét a vállalati kérdőívektől a minisztériumi jelentésekig egységes statisztikai beszámoló

rendszer foglalja össze. A beszámoló rendszert a minisztertanács hagyja jóvá (9—10. §.).

A statisztikai törvényben a dolog természete szerint szabályozni kell az állami és társadalmi élet egész területére kiterjedő adatszolgáltatási kötelezettséget. Az adatszolgáltatási kötelezettség körében különösen fontos hangsúlyozni az állami- és a szövetkezeti szervek, valamint a társadalmi szervezetek vezetőinek felelősségét az adatszolgáltatások helyességéért. Külön ki kell emelni azoknak felelősségét, akik a minisztertanács által jóváhagyott beszámoló rendszer szabályai szerint az egyes beszámoló jelentések aláírására kötelesek (11. §.).

Az adatszolgáltatás helyességének biztosítása a Központi Statisztikai Hivatal széleskörű ellenőrző munkáját követeli meg. Ezért a javaslat megadja a jogot a Központi Statisztikai Hivatalnak az ellenőrzés minden formájára és biztosítja, hogy a Központi Statisztikai Hivatal megbízottai az adatszolgáltatás helyességének elbírálása érdekében az ehhez szükséges okmányokat is megtekinthessék (12. §.).

Alapvető követelmény, hogy a gazdasági, szociális és kulturális élet fejlődéséről szóló minden nyilvános tájékoztatás a valóságnak megfelelő adatokat tartalmazzon. Annak érdekében, hogy a helytelen adatok közlése elkerülhető legyen, a javaslat kimondja, hogy csak olyan átfogó adatok kerülhetnek nyilvánosságra, amelyeket a Központi Statisztikai Hivatal előzetesen ellenőrzött és közlésüket engedélyezte (13. §.).

Az állandóan növekvő statisztikai feladatok magas színvonalú munkát és az ehhez szükséges szakképzettséget követelnek meg a statisztikusoktól. Ezért meg kell határozni a statisztikai munkakörben dolgozók statisztikai képzésének rendjét (14. §.).

Az állami fegyelem fokozása érdekében végül a törvényjavaslat biztosítani kívánja, hogy szigorú büntetőjogi felelősségrevonás érvényesüljön a valótlan adatszolgáltatókkal, a beszámoló rendszer megsértőivel, az adatszolgáltatás megtagadóival és az egyéb statisztikai szabálytalanságok elkövetőivel szemben (15—17. §.).

Gerő Ernő s. k.

a minisztertanács elnökhelyettese

AZ ÁLLAMI STATISZTIKÁRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNY- JAVASLAT 1952. DECEMBER 20-I ORSZÁGGYŰLÉSI TÁRGYALÁSA

Varga István,

országgyűlési képviselő, előadói beszéde

T. Országgyűlés!

Népgazdaságunk, amint ezt a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének november 29-i ülésén Gerő elvtárs megállapította, erőteljesen, egészségesen fejlődik, határidőre teljesíti az ötéves tervben előírt célkitűzéseket. Tervünk végrehajtásában akadnak ugyan nehézségek, de ezeket pártunk Rákosi elvtárs vezetésével sikerrel leküzdö.

Tervünk teljesítésének egyik legfontosabb előfeltétele, hogy pontosan nyilvántartsuk, mivel rendelkezünk. A tervszerű gazdálkodásnak előfeltétele, hogy gazdasági életünk minden vezetője rendszeresen képet kapjon a terv teljesítéséről, a munkában elért sikerekről, lemaradásokról.

Egészségesen fejlődő szocialista népgazdaságunknak ezért a megbízható, gyors nyilvántartási, statisztikai rendszer elengedhetetlen tartozéka.

A szocialista államban az egész gazdasági életre kiterjedő nyilvántartásnak, statisztikának irányító szerve a Központi Statisztikai Hivatal.

A Horthy-korszakból ránk maradt földesúri kapitalista Magyarország statisztikai törvénye és hivatala távolról sem volt alkalmas az egész gazdasági életre kiterjedő nyilvántartási és ellenőrzési feladat betöltésére. Adatgyűjtései különösen gazdasági téren hiányosak, adatfeldolgozásaik lassúak, adatközléseik terjengősek voltak. A statisztikai hálózat nem volt és nem is lehetett a gazdasági egységek, társadalmi tevékenységek ellenőrzésére, számbavételére szolgáló szerv.

Ily tevékenységet a kapitalisták meg sem tűrtek volna, mivel sértette volna a szent magántulajdont.

Ezért népi demokratikus államunknak új típusú statisztikai szervezetre és hivatalra van szüksége, olyanra, amelyet Lenin elvtárs a következőképpen jellemzett: „A Központi Statisztikai Hivatalnak a szocialista építést felülvizsgáló és ellenőrző szervnek kell lennie és azt kell számbavennie, amit a szocialista országnak most elsősorban tudnia kell.”

Statisztikai Hivatalunk e szervezet kiépítése és megszilárdítása terén a Szovjetunió példájára támaszkodva pártunk útmutatásával az utolsó két-három esztendőben jelentős eredményeket ért el.

Az eredmények ellenére az előttünk álló nagy feladatok szükségessé teszik, hogy statisztikai rendszerünket új szocialista alapokra helyezzük. Fontos ez azért is, mivel a jelenlegi statisztikai törvény elavult és sok rendelkezése ellentétben áll szocialista gazdasági életünkkel.

A magyar statisztikai szolgálatot az 1929. évi XIX. törvénycikk szabályozza, melynek rendelkezései nagyrészt a kapitalista magántulajdon védelmét, a horthysta állam osztályérdekeit szolgálták. Ez a törvény többek között

kimondotta, hogy a statisztikai munkatervbe nem szabad felvenni olyan adatok gyűjtését, melyek magánszemélyek jövedelmének, vagy vagyonának egészére vonatkoznak. Kimondotta, hogy a statisztikai adatokat, különösen a vagyoni helyzetre vonatkozó kérdéseket egyenként felhasználni, közzétenni nem szabad. Így akarták biztosítani a kapitalista magántulajdont mindek felett, még az állammal szemben is.

Ez a törvény nem alkalmas népi demokráciánk statisztikai munkájának szabályozására, mert kormányunknak gyors, pontos, minden részrehajlástól mentes adatokra van szüksége tervünk teljesítéséről, népgazdaságunk helyzetéről. Ezért vált szükségessé az új statisztikai törvényjavaslat benyújtása.

A betervezett törvényjavaslat 1. §-a szerint „a statisztika a Magyar Népköztársaságban a gazdasági, szociális, kulturális fejlődés ellenőrzésének és tervszerű irányításának eszköze. Arra szolgál, hogy a számadatok tudományos csoportosításával, elemzésével feltárja a gazdasági és társadalmi élet jelenségeinek összefüggéseit, számot adjon a népgazdasági tervek végrehajtásáról és felhívja a figyelmet a mutatkozó hiányosságokra. A benyújtott törvényjavaslat mindezeket biztosítja.

A törvényjavaslat kimondja, hogy a Statisztikai Hivatalnak a Minisztertanács tájékoztatásához szükséges legfontosabb adatokat a minisztériumok adatgyűjtésével párhuzamosan saját területi szervein keresztül is be kell gyűjtenie, s a begyűjtött adatokat összehasonlítva, kiemelezve kell a minisztertanács rendelkezésére bocsátania.

A statisztika, mint a vezetés és ellenőrzés eszköze, elengedhetetlen mind a legfelsőbb kormányzati szervek, minisztériumok, mind a gazdasági és kulturális intézmények vezetőinek munkájában.

A törvényjavaslat ezért kimondja, hogy gazdasági vezetőink kötelesek a vezetésük alatt álló összes szervek egész területére vonatkozóan a statisztikai munkát megszervezni és annak folyamatos működését biztosítani; a Statisztikai Hivatal pedig köteles az adatszolgáltatást rendszeresen ellenőrizni. A leendő törvény így kívánja biztosítani az adatszolgáltatások szakosságát és helyességét.

Az állami statisztikáról az Országgyűlés elé terjesztett törvényjavaslat egyik legfontosabb alapelve az egységes beszámolási rendszer. Az adatfeldolgozások és adatközlések terén egységes elvnek és szigorú állami fegyelemnek kell érvényesülnie.

A statisztikai rendszernek ebben a törvényjavaslatban lefektetett magasfokú egysége csak szocialista államban képzelhető el, ahol a dolgozó népek érdeke a termelés átfogó nyilvántartása.

Dolgozó népünk saját tapasztalata alapján győződött meg arról, hogy mint jó gazdának, a kezére bízott vagyont saját érdekében pontosan nyilván kell tartania. Munkásosztályunk, parasztságunk tudja, hogy az ellenőrzés hiánya az állami vagyon, a nép vagyona elherdálónak, a szocializmus ellenségeinek kedvez. Ezért nálunk a jó statisztika és ellenőrzés az egész nép ügye. Dolgozó népünk elvárja, hogy a hanyagságból vagy tudatosan hamis adatokat szolgáltatók ellen a törvény szigorát érvényesítsük.

Lenin elvtárs arra figyelmeztet, hogy a számadás hiánya a termelés és az elosztás területén a szocializmus erőinek pusztítását és az államkincstár fosztogatását eredményezi. Az ilyen jelenségek ellen a törvény erejére támaszkodva a statisztikai szolgálat dolgozóinak, de minden becsületes dolgozónak teljes erővel fel kell vennie a harcot.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a rossz és szakszerűtlen statisztika komoly károkat okozhat. Akadályozza a munkát, a bürokrácia útvesztőjébe vezet.

A statisztika a szocialista társadalomban nem öncél, hanem a vezetés megjavításának eszköze. Ehhez azonban az kell, hogy a statisztika világos, érthető és áttekinthető legyen. A törvényjavaslat biztosítja a felesleges és párhuzamos adatszolgáltatás, adatgyűjtés megszüntetését, amire igen nagy szükség van, mivel még igen gyakori a felesleges adatgyűjtés. Pl. az utolsó félévben tartott vizsgálat mintegy hatszázat minősített feleslegesnek és szüntették meg.

A jobb statisztikai munka elképzelhetetlen jó képzettségű, öntudatos statisztikusok nélkül. A statisztikusoknak a szaktudásukon kívül általános műveltséggel, marxista tudással kell bírniuk és ismerniük kell a szocializmus építésének napi problémáit is.

A Szovjetunióban különleges technikumokban, főiskolákban és egyetemeken biztosítják, hogy a statisztikai szervek dolgozói megfelelő szakismertetre tegyenek szert. Nekünk is erre az útra kell lépünk. Erre utal a törvényjavaslat is, amikor a statisztikai munkakör betöltését külön képezéshez köti.

A statisztikusok szakmai tudásának növelésében már értünk el eredményt. Több ezer alapfokú ismeretekkel rendelkező vállalati statisztikusunk van. Ez évben megindultak a középfokú oktatást biztosító statisztikai technikumok. A Közgazdasági Egyetemen is emelkedett a statisztikai oktatás színvonala. De mindez kevés. A törvényre támaszkodva a Statisztikai Hivatalnak tovább kell harcolni a szakmai képezés növeléséért és biztosításáért, valamint a Szovjetunió gazdag tapasztalatainak átvételéért és hasznosításáért.

Népgazdaságunkra — amint Gerő elvtárs a Központi Vezetőség ülésén megállapította — az 1953. évben jelentős feladatok várnak: 16%-kal kell emelni iparunk termelését. Nem kisebb a feladat a mezőgazdaság hozamának növelése és a takarékoság területén sem.

Ezeknek a feladatoknak megoldásában a minisztériumokon, üzemeken, tömegszervezeteken, munkásosztályunkon, műszaki értelmiségünkön és parasztágunkon kívül komoly rész vár külön statisztikusainkra.

A termelési tervek mennyiségi teljesítése mellett fontos kérdés a minőség biztosítása. A termékek kifogástalan minőségéért folytatott harcban a statisztika még igen kezdetleges.

Nagy feladat vár a Statisztikai Hivatalra a rendelkezésünkre álló anyagok, gépek, felszerelések és munkaerő pontos számbavétele és mozgósítása területén is.

A gép és anyag összeírása alkalmával felszínre került, hogy számos vállalat főös anyaggal és kihasználatlan géppel rendelkezik, ugyanakkor más üzemekben szükség volna erre.

Üzemi statisztikusainknak kötelessége a hiányosságokra és azok okaira rámutatni és megszüntetésükért harcolni.

A most elfogadásra kerülő törvényjavaslat támogatást és megbecsülést nyújt a munkáját jól végző statisztikusoknak. Elismeri népgazdaságunkban betöltött fontos szerepüket. Támaszkodjanak statisztikusaink erre a törvényre, érezzék maguk mögött pártunk, kormányunk támogatását, amikor az állami eszközök elherdálóival szemben feltárják a gondatlan gazdálkodás tényeit.

Javítsák a munkaerő-statisztikát, tárják fel a rejtett tartalékokat, hogy ezzel biztosítsák a munkaerő jobb kihasználását, a termelékenység növelését.

Jó anyagstatisztikával biztosítsák a rendelkezésre álló anyagok észszerűbb felhasználását. Honosítsanak meg szigorú számvetési fegyelmet az egész népgazdaságban, de különösen az építőiparban és a beruházások terén az építőipari költségek csökkentése, a beruházások takarékosabb megvalósítása érdekében.

Ennek az új törvénynek fontos fegyverként kell szolgálnia az ötéves tervünk sikeres teljesítéséért folyó harcban. Statisztikusaink legyenek gyakorlati segítői gazdasági vezetőinknek.

Az Országgyűlés elé beterjesztett törvényjavaslat ezt az alapvető követelményt tükrözi vissza. Szolgáljon példaképpül számunkra a Szovjetunió fejlett statisztikai rendszere. A szovjet statisztikai rendszer alapelveit Lenin elvtárs dolgozta ki. A statisztikai munka megjavítására, módszereinek tökéletesítésére Sztálin elvtárs adott alapvető útmutatásokat.

A mi statisztikai szervezetünknek, de különösen a Központi Statisztikai Hivatalnak ezen az úton kell haladnia, hogy pártunknak, kormányunknak, népgazdaságunk vezetőinek gyakorlati segítőtársává váljon szocialista hazánk építése, békénk megvédése érdekében.

Kérem az Országgyűlést, hogy az állami statisztikáról szóló törvényjavaslatot fogadja el.

Szita János,

országgyűlési képviselő, hozzászólása

T. Országgyűlés!

Az előttünk fekvő törvényjavaslat rendkívül időszerű és fontos állami életünk szempontjából. A magyar statisztika az utóbbi években jelentősen fejlődött. Mai statisztikai rendszerünket már alig lehet a népelemtől Horthy-rendszer statisztikájával összehasonlítani, hiszen a tőkés rendszer állami statisztikája jellegében is alapvetően különbözik a maitól. A tőkés társadalomban a statisztika a kizsákmányoló osztályok érdekeit szolgálja. A tőkés rendszernek nem érdeke, hogy a társadalmi fejlődés összefüggéseinek elemzésével feltárja a tőkés rendszer valódi mozgató erőt, társadalmi viszonyait, a kizsákmányolás egész folyamatát. A tőkés társadalomban a statisztika a kapitalizmus belső ellentétei elleplezésének, a valóság szépitésének eszközévé válik, magyarul mondva: ahol lehet, hamisít. A tőkés vállalkozónak nem érdeke, hogy az állam szervei könyveibe belenézzenek. A tőkés gazdaság szétforgácsoltsága, a tőkés termelés anarchiája, elszigeteltsége pedig eleve akadályozójává válik annak, hogy a statisztika a társadalom, a népgazdaság egészét felölelje, minden alapvető folyamatáról számot adjon.

Lenin elvtárs azt mondta: „A statisztika a kapitalista társadalomban kizárólag 'hivatalos személyek' vagy szakemberek szűk körének volt a dolga, nekünk be kell vinnünk a statisztikát a tömegek közé, népszerűsíteniük kell, hogy a dolgozók fokozatosan megtanulják, hogy maguk értsék meg és lássák, hogyan és mennyit kell dolgozniuk, hogyan és mennyit lehet pihenniük, hogy az egyes közösségek gazdálkodása, üzleti eredményeinek összehasonlítása az általános érdeklődés és tanulmányozás tárgyává váljék.”

A statisztika szerepe és jelentősége nálunk is évről évre növekedett. Már bizonyos segítséget nyújtott a stabilizáció idején, a háborús károk helyreállításának időszakában is, de új értelmet, hatalmas, új szerepkört népi demokratikus rendszerünk megszilárdítása, a tervgazdálkodás bevezetése óta kapott. A szocialista statisztika alapjainak lerakása elsősorban a tőkés elemek kiszorításával, a népgazdaság szocialista szektorának megteremtésével függött össze. Amilyen ütemben a gazdaság tőkés elemeinek helyébe a szocialista szektor lépett, olyan ütemben vált nemcsak lehetővé, hanem szükségessé új rendszerű, átfogó szocialista statisztika megszervezése. Népi demokratikus államunk szocialista üzemeinek, úgyszólván saját háztartásának rendbehozásához az átfogó, mélyreható statisztika nélkülözhetetlen eszközzé vált.

Statisztikai rendszerünk színvonala együtt fejlődött a tervgazdálkodás színvonalával. Abban az ütemben, ahogyan a tervezés egyre átfogóbbá válik, mindjobban átkarolja a népgazdaság, az állami, kulturális élet egyik vagy másik területét, úgy növekszik a statisztika munkaterülete, szerepköre a tervek végrehajtásának ellenőrzésében. Míg például 1938-ban a Statisztikai Hivatal havonta egyetlen gyáripari termék termelését sem mérte országosan, 1948-ban már mintegy 200, 1952-ben pedig 400 cikk termelésének mennyiségét figyeli meg. A megfigyelt termékek köre a következő évtizedekben pedig még jelentősen bővülni fog.

Az elmúlt években alakult ki rendszeres statisztikai adatgyűjtés egész sor olyan területen, amelyek azelőtt nem kerültek statisztikai megfigyelés alá. Statisztikai rendszerünk ma bevilágítja az ipar egész területét a legkisebb üzemekig. Jelentősen fejlődött a mezőgazdasági statisztika különösen a mezőgazdaság szocialista szektorában és egyre megbízhatóbb képet nyújt a mezőgazdaság egész termelési folyamatáról. Az állami és szövetkezeti kereskedelem gyors fejlődése következtében ma rendszeres adatokkal rendelkezünk az áruforgalom döntő részéről. Áttekinthetővé válik a lakosság fogyasztásának alakulása nemcsak általában, hanem a legfontosabb áruk tekintetében is.

A statisztika fejlődése nemcsak a népgazdaságban, hanem más területeken is megkönnyíti az áttekintést, lehetővé teszi a vezetés színvonalának emelését. Az ország kulturális fejlődését, a széles dolgozó tömegek kulturális felemelkedését egész sor statisztikai számon keresztül is le lehet mérni. Elég azokra a viharosan növekvő számokra gondolni, amelyek az iskolák, az egyetemek hallgatóinak, a színházak és mozik látogatóinak, vagy az újonnan megjelenő könyvek vásárolóinak számait jelzik. Míg régebben nem rendelkezünk országos adatokkal a könyvtermelésről, a könyvterjesztésről, a mozik, színházak látogatottságáról, a kultúrotthonok működéséről, ma már kulturális életünk ezen területeiről is megbízható adataink vannak. Hasonlóképpen statisztikai adatokkal is mérni lehet a lakosság egészségügyi, szociális ellátásának fejlődését. Gondoljunk csak például a rendelőintézeti órák számának megkétszereződésére, a csecsemőtthonok és bölcsődék férőhelyeinek megháromszorozódására az utóbbi három évben. Rendszeres statisztika készül már a sportmozgalom fejlődéséről is.

Az adatszolgáltatás az elmúlt években lényegesen meggyorsult. Míg azelőtt például az ipari termelésről szóló adatok a szóbanforgó hónap után másfél, vagy két hónappal készültek el, ma a tárgyhónapot követő 10-én az ország, a termelés vezetői megkapják az egész magyar ipar termelésére vonatkozó adatokat.

A legfontosabb körülmény azonban az elmúlt években elért fejlődés terén az, hogy a statisztika egyre kevésbé jelenti nálunk már csak az adatok mechanikus összeállítását, összegyűjtését, hanem egyre inkább és egyre mélyrehatóbban foglalkozik a számszerű adatok alapján a gazdasági, társadalmi folyamatok alakulásának, fejlődésének elemzésével. Nem egy esetben fordul elő, hogy a Központi Statisztikai Hivatal hívja fel az adatok elemzése kapcsán a figyelmet új összefüggésekre, újszerű jelenségekre, és az is, hogy üzemek, intézmények, különféle szervek vezetői saját területük statisztikai adatainak elemzése útján tárnak fel új, a vezetés szempontjából fontos körülményeket.

Mi tette lehetővé a statisztika terén eddig elért fejlődést? Amint már az előbb mondtam, a fejlődés alapvető tényezője népi demokratikus rendszerünk megszilárdulása, a tervgazdálkodás bevezetése volt. A statisztika színvonalának emelésében azonban két döntő tényező játszott közre. Az egyik az, hogy a magyar statisztika számára a lenini-sztálini útmutatás alapján fejlődő, több évtizedes multra visszatekintő szovjet statisztika szolgál példaképül. A Szovjetunió gazdag tapasztalatai a statisztikában is, mint fejlődésünk minden területén, hatalmas segítséget jelentettek számunkra. A másik tényező: pártunk segítsége, útmutatása. Pártunk vezetése, Rákosi elvtárs, nem egyszer komoly követelményeket támasztott statisztikai rendszerünkkel, a Központi Statisztikai Hivatallal szemben és ezek a követelmények, ez az igényesség mindannyiszor nagy segítséget nyújtott a statisztika fejlődésében, ráirányítva figyelmét az ország fejlődése szempontjából fontos, új összefüggésekre.

Az elmúlt években megtett fejlődés ellenére statisztikai rendszerünkben még sok hiányosság tapasztalható, a statisztika egyes területeken még nem elég gyors és gyakran nem elég éber.

Nem egyszer megtörténik, hogy fontos, a számok tükrében is megmutató jelenségeket nem a statisztikai szervek fednek fel. Az is gyakran fordul elő, hogy bár az illetékesek számára a statisztikai adatok egész halmaza áll rendelkezésre, ezeket az adatokat nem elemzik, élettelen számok tömegének tekintik és nem veszik észre a számok mögött megbújó lényeket, a számok közti összefüggéseket; nem látják a fától az erdőt. Emellett statisztikai rendszerünk még egyenetlen. Ez egyrészt abban mutatkozik meg, hogy egyes összefüggések vizsgálata még a kezdet kezdetén tart, mint például a beruházások, vagy az önköltség statisztikai feldolgozása, másrészt egyenetlenség mutatkozik meg abban is, hogy egyes területek, így például az építés, a földművelésügy vagy az egészségügy statisztikájának színvonala messze elmarad a statisztikában elért általános fejlődéstől.

Mindebből következik, hogy az előttünk fekvő statisztikai törvény szerepe kettős: egyrészt rögzíti azokat a szervezeti formákat, kialakult eredményeket, amelyeket az utóbbi években elértünk; másrészt előremutat a statisztika minden téren való fejlődése, a statisztikai fegyelem megszilárdítása, statisztikai rendszerünk színvonalának emelése irányában.

T. Országgyűlés! A törvényjavaslat a Szovjetunió gazdag tapasztalatai és a magyar statisztika legutóbbi fejlődése alapján helyesen állapítja meg a statisztika feladatait és szervezetét.

A statisztika feladata, hogy segítséget nyújtson a gazdasági, szociális és kulturális fejlődésnek, a tervek végrehajtásának ellenőrzéséhez és ezen keresztül az állam, a népgazdaság irányításához. Ezekből a feladatokból

következik a statisztika központi szervének, a Központi Statisztikai Hivatalnak szerepe is. A Központi Statisztikai Hivatal elsőrendű feladata a kormány tájékoztatása a tervek teljesítéséről, a gazdasági, szociális és kulturális élet fejlődéséről, és emellett feladata az egész országot behálózó statisztikai rendszer kidolgozása, ellenőrzése és összehangolása. Ebből következik, hogy a Statisztikai Hivatal feladata elsősorban nem az, hogy különböző szervek ezreitől közvetlenül gyűjtsön adatokat, hanem az, hogy a sokoldalú, sokágú statisztikai hálózaton keresztül beérkező adatokat csoportosítsa, feldolgozza, mélyrehatóan elemezze. Rögtön meg kell állapítani azt is, hogy az adatok helyes csoportosításának, alapos elemzésének következményét nemcsak a Központi Statisztikai Hivatallal szemben kell támasztanunk, mert ez minden olyan szervere érvényes, amelynél statisztikával foglalkoznak.

A statisztika számait nem holt számoknak kell tekinteni, hanem olyan anyagnak, amelyből az életet valóban jellemző összefüggéseket lehet feltárni; olyan anyagnak, amely a multra vonatkozik, de az összefüggések feltárása révén világosan és helyesen mutat a jövő fejlődés irányába is. Ezért a statisztikai munka fejlesztése érdekében tovább kell javítanunk a statisztikai adatok elemzését, feldolgozását. Ehhez megfelelően csoportosítani, kombinálni kell az adatokat, különböző összefüggéseikben kell megvizsgálni azokat, el kell érni, hogy a számok „beszéljenek”.

Törekedni kell arra, hogy az adatok teljességükben, összefüggésükben kerüljenek feldolgozásra. Egy-egy iparág termelésének vizsgálatánál például ne elégedjenek meg csak annak vizsgálatával, hogyan teljesítették a termelési tervet, hanem vizsgálják azt is, hogy olcsóbbodik-e a termelés, növekszik-e a termelékenység, javul-e, vagy romlik a termékek minősége; sőt, tegyék azt is vizsgálat tárgyává, hogyan hat ki az illető iparág termelésének alakulása más iparágak, az egész népgazdaság fejlődésére.

A statisztikai adatoknak nemcsak egyik, vagy másik pillanat tükröképpé kell adniok, hanem az eseményeket, a statisztika által feltárt tényeket fejlődésükben kell vizsgálniok. Állandó összehasonlításokat kell végezni a korábbi időszakok fejlődésével annak érdekében, hogy a jelen tényeit helyesen lehessen megítélni. Bár a statisztikusok a múlt és jelen adataival dolgoznak, legyenek fogékonyak a fejlődés, az új iránt. Jelezzék a hibákat már akkor, amikor még csak csirájukban mutatkoznak, mutassák be fejlődésünk gyors ütemét, mutassák be a különböző területeken elért eredményeket, hogy azokat az egész ország népe elé lehessen tárni, egyesek élenjáró tapasztalatait országos tapasztalatokká lehessen tenni.

Statisztikai rendszerünk szervezetének alapja, hogy a statisztikai adat-szolgáltatás és az adatok feldolgozása minden állami, gazdasági, társadalmi szerv feladata. Az adatokat minden irányító szerv maga gyűjti be az irányítása alá tartozó területről és megfelelően összesítve, feldolgozva adja tovább. A Központi Statisztikai Hivatal összesíti a különféle szervektől ilyen módon begyűjtött adatokat és összehangolja, ellenőrzi azokat. Ez a piramis-szerű felépítés nem véletlenül alakult ki, hanem szervesen következik a statisztika szerepéből, abból, hogy a statisztika elsőrendű feladata: a vezetés alátámasztása.

A helyes, pontos, gyors statisztika nélkülözhetetlen eszköz a tervezés számára. A tervgazdálkodás nem lehet meg statisztika nélkül. Minden tervező szervnek, kezdve az Országos Tervhivataltól, egészen a legkisebb vállalatig, intézményig, sőt műhelyig, szüksége van a tervek készítéséhez az

előző időszakokra vonatkozó gyors és pontos adatokra. A jó statisztika hathatós eszköze a tervek, utasítások ellenőrzésének, csakúgy, mint az operatív vezetésnek. A tervek teljesítésénél, fontos határozatok végrehajtásánál a vezetők vakok módjára tapogatóznának a sötétben, ha nem állna rendelkezésükre megfelelő adatszolgáltatás. Mivel pedig az általános tapasztalatok szerint a legtöbb szervnél, vállalatnál a vezetés munkájának egyik leggyengébb oldala a tervek, a hozott határozatok, a kiadott rendelkezések végrehajtásának ellenőrzése, ezért a statisztikának az ellenőrzés megjavítása és ezen keresztül a vezetés színvonalának emelése szempontjából mindenütt rendkívüli jelentősége van.

De nélkülözhetetlen a statisztika egy sor területen az operatív vezetés számára is. Ma már mintegy 60—70 iparcikk adatai állnak naponta az illető területek vezetői számára rendelkezésre és így nem a negyedév, vagy a hónap végén, hanem másnap tudnak megfelelően intézkedni, ha egyik vagy másik fontos terméknel lemaradás, vagy bármilyen aránytalanság veszélye fenyeget.

Annak, hogy ki a jó és ki a rossz vezető, egyre inkább fontos ismertetőjele az is, hogy ki mennyire ismeri a saját munkaterületére vonatkozó alapvető adatokat, számszerű összefüggéseket. Ezért végérvényesen meg kell szüntetni azt a sok helyen még tapasztalható téves elképzelést, amely szerint a statisztika csak a Központi Statisztikai Hivatal monopóliuma, és a vállalatok, trösztök, iskolák, kórházak azért készítenek csak statisztikát, hogy a felső irányító szerveknek legyen mit olvasniuk.

Minden szerv vezetőjének elsődrendű érdeke, hogy saját területére vonatkozóan megbízható és gyors statisztikával rendelkezék; az, hogy ez ne csak számhalmaz legyen, hanem olyan megfelelően csoportosított és elemzett anyag, amelyből nemcsak a fennálló helyzetre, hanem a tennivalókra is lehet következtetni. Ezért nem lehet például megnyugtatónak tekinteni azt az állapotot, amely a szénbányászatban uralkodik. Vannak ezer fővel dolgozó szénbányák, amelyeknél nincsenek önálló statisztikusok; a szénbányászat 250 statisztikusa közül pedig mindössze 20 rendelkezik a megfelelő képzettséget igazoló statisztikai vizsgával.

Abból, hogy a statisztikát a vezetés és ellenőrzés nélkülözhetetlen eszközeként tekintjük, egy sor következtetést kell levonni a statisztika módszerére vonatkozóan. Ezek közül csak egyet akarok aláhúzni, mint legfontosabbat. Arról van szó, hogy a statisztika ne csak az általános, átlagos eredményeket tükrözze, hanem ezen belül mutassa meg a hibákat, hiányosságokat és tárja fel az eredményeket, az élenjáró, kimagasló teljesítményeket. Az átlag sem lehet természetesen közömbös, de az átlag mögött igen gyakran eltűnnek a komoly hibák és a jó eredmények. Ezért az átlag nem is mindig a tipikus, a jellemzőt mutatja és sok esetben egyáltalán nem segíti elő a hibák feltárását, az élenjáró tapasztalatok elterjesztését.

A gépállomások például az év harmadik negyedévében országosan 283 normálhold teljesítményt értek el traktoregységként, ami bár alacsony, de az elmúlt időszakhoz képest kétségtelen fejlődést jelent. Volt azonban öt gépállomás — köztük a putnoki, a főtí és az örkényi — amely 180 normálhold teljesítményt sem ért el; viszont 39 gépállomás — köztük a tőszegi, egyeki, békéscsabai és turkevei — teljesítménye pedig meghaladta a 360 holdat.

Az átlag tehát némi fejlődést mutat és ezzel nyilván mindenkit megnyugtat. Az átlag mögé nézve, azonban máris világosan adódnak a felada-

tok a gépállomások vezetői számára, hogy hol kell keresniök az országosan is elterjeszhető élenjáró tapasztalatokat és hová kell leginkább segítő kézzel nyúlniok, hogy a lemaradókat is az élenjárók színvonalára emeljék.

Egyik legfontosabb követelmény a statisztikával szemben az, hogy igazat mondjon, a valóságot tárja fel. A statisztika értelmét veszti, ha helyt ad a torzítás, férdítés, vagy csalás számára, ha nem a valóságot, nem az igazat mutatja. Ebből a szempontból is fontos az, hogy a statisztika ne csak az átlagot mutassa, amely lehet számszerűen pontos, de a valóságtól mégis távolálló, ha az átlag nem a jellemzőt mutatja, vagy alkalmas arra, hogy az átlag mögött meghúzódó jót és rosszat összekeverje, elkenje az élenjárók és lemaradók közti különbséget. Ha igaz statisztikát követelünk, azt is meg kell követelnünk, hogy ne csak holt számokat mutasson, hanem tárja fel a valódi, a számok mögött valójában meglévő összefüggéseket is.

De ahhoz, hogy az adatok az igazságot tükrözzék, az is szükséges, hogy a statisztikai adatok mentesek legyenek minden szépítéstől, torzításától, férdítéstől, nem is beszélve arról, hogy mentesek legyenek minden hamisítástól. Feltétlenül helyes a törvény 11. §-a, amely többek között a következőket tartalmazza: „Az állami és szövetkezeti szervek, továbbá a társadalmi szervek vezetői, valamint az egyes magánszemélyek felelősek azért, hogy az adatszolgáltatás mindennemű férdítés, vagy hamis látszat keltése nélkül történjék.”

A tények — amint mondani szokták — makacs dolgok. Ezek a tények azonban nem mindenkinek tetszenek és sajnos, akadnak még olyan vezetők és statisztikusok, akik, ha a tények rájuk nézve nem kedvezőek, különböző manőverekkel igyekeznek a felsőbb szervezet félrevezetni. Itt van például — ma már közismert — az építési vállalatok jelentős része. Egész sor építővállalatnál nemrégiben kellett a vállalatok által jelentett termelési adatokat utólag csökkenteni, mert a valóságosnál magasabb számokat írtak be. A Komlói Szénbányánál a létszámhelyzet elküzdösítése végett a munkások közé vették fel a hetilap egész szerkesztőségét, a hangos híradó, a városi tűzoltóság, a városi óvoda és a kultúrház alkalmazottait.

Ugyanez a vállalat a termelési értéket jelző számokat — hogy a valóságosnál nagyobb eredményt mutasson ki — azokkal a forintokkal is megnövelte, amelyeket más vállalatok munkásainak szállításáért, a MÁVAUT-nak kifizetett. A Zöldség- és Gyümölcskiskereskedelmi Trösztnél például megcsinálták azt, hogy „átjavították” a hozzájuk tartozó vállalatoktól beérkezett adatokat, mert különben azok nem egyeztek volna az előző negyedévben — úgylátszik, hamisan — jelentett adatokkal.

Ugyanez a tröszt az elbocsátott nőket a statisztikában férfiaknak tüntette fel, hogy ne tűnjék ki a női munkavállalók elbocsátását korlátozó rendelet megsértése. Hozzá kell tennem, hogy az előbb említett esetek jelentős részében az illetékesek máig sem tették meg a szükséges intézkedéseket a statisztika meghamisítója ellen.

Az is előfordul még, hogy egyes vezetők fellépnek azokkal szemben, akik a statisztikában a valóságot akarják jelenteni. Nem lehet túrni az olyan eseteket, mint amelyek előfordultak a Budapesti Erőműnél, vagy a Lakóépület és Fűtésszerelő Vállalatnál, ahol a vállalat igazgatói különböző fegyelmi intézkedéseket tettek azok ellen, akik nem akartak résztvenni a statisztikai adatok meghamisításában.

Az ilyen jelenségek miatt a statisztika terén különös eréllyel kell megszervezni a harcot a férdítés, az elkenés, a tényleges eredmények szépítése

ellen. A statisztika tulajdonképpen a kritika és önkritika fontos eszköze. Ahol a statisztikát szépítik, ott nem bírják a kritikát, nem ismerik az önkritikát és ez arra vall, hogy nem akarják a fennálló hibákat kijavítani.

Ezért — túl azon, hogy a hamis adatokat jelentők ellen a statisztikai törvény értelmében keményen kell igazságszolgálati szerveinknek eljárniok — a statisztika terén is élesen kell felvetni a becületesség követelményét az állam iránt. Ezt a becületességet meg kell követelni az állami, gazdasági, társadalmi szervek minden vezetőjétől és funkcionáriusától. Ennek a követelménynek kell áthatnia a statisztikai munkát és ennek érdekében is tovább kell szilárdítani statisztikai rendszerünket.

Az elmondottakból is következik, hogy a statisztikai, vagy széles értelemben vett számviteli fegyelem az állami fegyelem szerves része. Úgy kell megszervezni az ország minden üzemében, intézményében, szervezetében a statisztikai adatszolgáltatást, sőt a statisztika alapjául szolgáló nyilván tartást is, hogy az pontos, megfelelően alátámasztott és teljes legyen.

Lenin elvtárs azt írta: „Egyetlen termék, egyetlen font gabona sem maradhat ki a számvitelből, mert a szocializmus mindenekelőtt — számvitel.” Sztálin elvtárs pedig azt mondta: „Elvtársak, semilyen építőmunka, semilyen állami munka, semilyen tervszerű munka nem képzelhető el helyes számvitel nélkül. Számvitel pedig nem képzelhető el statisztika nélkül. A számvitel statisztika nélkül egyetlen lépést sem tehet előre. A statisztika munkája olyan, hogy az egységes egészeket egyes ágai egy megszakíthatatlan láncot alkotnak és ha egy láncszemet elrontottak, az egész munka tönkremehet.”

Ilyen láncként kell továbbfejleszteni statisztikai rendszerünket, és el kell érnünk, hogy statisztikai rendszerünk teljes legyen, felölelje állami életünk, népgazdaságunk, szociális és kulturális fejlődésünk minden fontos vonatkozását.

A statisztikai fegyelem megszilárdítása a már elmondottakon túlmenően még azt is felveti, hogy még gyorsabbá és pontosabbá kell tenni az adatszolgáltatást. Ha csak egyetlen üzem késik el a megállapított határidőtől, már megakadályozza azt, hogy az illető terület egészére vonatkozó statisztikai összeállítás és elemzés időben elkészüljön.

A számvitel területén Magyarországon is fejlődő Lozinszkij-mozgalom — amelynek célja, hogy a számvitel előrelátó megszervezésével felszámolja a számviteli munka területén tapasztalható kapkodást, egyenlőtlen ütemet, és ezzel meggyorsítsa az adatszolgáltatást — fontos kezdeményezés ezen a téren.

A statisztikai fegyelem megszilárdításához tartozik az is, hogy az állami statisztika jól átgondolt, egységes rendszeren épüljön fel. Ebből nemcsak az következik, hogy az adatokat az előírt módon, az előírt határidőre kell szolgáltatni, hanem az is, hogy véget kell vetni a lépten-nyomon felburjánzó engedély nélkül végzett, ügynevezett kontár statisztikának.

Ha meg akarjuk különböztetni a statisztikai munkában is a lényegest a lényegtelenről, nem szabad túrni, hogy mindenki, akinek jólesik, statisztikai kérdések özönével árássa el állami szerveinket, vállalatunkat. Mi sem könnyebb persze, mint statisztikai adatokat kérni, nem törődve azzal, hogy milyen munkát jelent a felesleges statisztika összeállítása az adatszolgáltató szervezetnek. Az ilyen statisztika emellett többnyire értékelen, és ugyanakkor veszélyezteti az egész statisztikai rendszer gyorsaságát és pontosságát.

Véget kell vetni annak a magatartásnak, hogy sok vezető öntelt, bürokratikus módon — lebecsülve a dolgozók és az alsóbb fokon álló vezetők munkáját — kérdések özönével árássza el az alá rendelt szervezetek, holott azok jelentős részére többnyire nincs is szüksége. Az ilyen vezetők elfelejtik azt a mondást, amely úgy hangzik, hogy „könnyebb egy buta embernek kérdezni, mint tíz okos embernek válaszolni rá.” Ezért feltétlenül helyes a statisztikai törvény tervezetének az a pontja, amely szigorú büntetéseket helyez kilátásba a statisztikai fegyelem ellen vétők számára.

T. Országgyűlés! Melyek azok a legfontosabb aktuális feladatok, amelyek a statisztika terén előttünk állanak, amelyeket végre kell hajtani ahhoz, hogy az előttünk fekvő statisztikai törvény minden pontja, a törvény egész szelleme valóra váljék?

Először: El kell érni, hogy az összes állami, gazdasági, társadalmi szervek a törvény minden rendelkezését maradéktalanul végrehajtsák, megszilárdítsák az állami fegyelmet a statisztika terén, és egyre inkább felhasználják a statisztika fegyverét a munka mindennapi irányításában, az ellenőrzésben, a vezetés színvonalának emelésében. Emeljék a statisztikai munka színvonalát az adatok mélyreható vizsgálata, a gazdasági, társadalmi fejlődés dialektikus elemzése útján.

Másodszor: Harcoljanak kíméletlenül a statisztika terén is még fellelhető megalkuvás, a ferdtések, torzítások ellen; tekintsék a statisztikát a kritika és önkritika harcos fegyverének.

Harmadszor: Fokozni kell a statisztikával foglalkozók marxista-leninista képzettségét és statisztikai szaktudását. Ez az előfeltétele annak, hogy az adatokat, a számokat helyesen gyűjtsék, csoportosítsák és elemezzék, hogy azokat csatasorba állítsák a szocializmus építéséért vívott harcunkban.

Negyedszer: Statisztikai rendszerünket tovább kell fejleszteni abban az irányban, amelyet pártunk harca, kormányunk munkája elsősorban megkövetel. A statisztika reflektorfényével kell fokozottan rávilágítani azokra a területekre, amelyekre a harc elsősorban összpontosul. Ezért mélyrehatóban kell elemezni a népgazdaságon belül az alapanyagtermelés helyzetét, különösen a szénbányászatét és a kohászatét. Tovább kell fejleszteni a mezőgazdasági statisztikát, éberem kell figyelemmel kísérni a növénytermelésben csakúgy, mint az állattenyésztésben a hozam növelését, a mezőgazdaság gyorsan fejlődő szocialista szektorának helyzetét, feltárva az élenjáró tapasztalatokat és elősegítve ezzel is a jó tapasztalatok átadását a lemaradóknak.

A statisztika reflektorfényével kell rávilágítani azokra a területekre, amelyek különösen jelentősek a fokozott takarékoság szempontjából. Fel kell tárnunk a népgazdaság minden ágában a forgóeszközök alakulását, hogy ezzel is könnyebbé váljék a forgóeszközök forgási sebességének növelése és az egész termelési folyamat meggyorsítása. Erőteljesen fejleszteni kell a még gyermekcipőben járó önköltségstatisztikát, és ezzel is alá kell támasztani a termelés folyamatában elérendő megtakarításokért vívott harcot. Meg kell javítani a beruházások statisztikáját, külön kiemelve e téren is a takarékoság szempontjait és fel kell tárnunk a termelésben ki nem használt, a gyorsabb fejlődést lehetővé tevő termelőkapacitásokat. Sürgősen rendet kell teremteni az építőipari statisztika vonatkozásában, elsősorban a magasépítési költségek csökkentése érdekében.

A felsoroltak mellett meg kell szervezni a termelés technikai színvonalának emeléséről számat adó statisztikát, hogy ezzel is elősegítsük e téren is a fokozott teverszerűséget. Végül pedig meg kell szilárdítani a statisztika rendszerét azokon a területeken, amelyek e téren még viszonylag elmaradtak, így például a földművelésügyi minisztériumban, a helyi tanácsoknál, az egészségügyi és a kulturális statisztika terén.

Az említett feladatok végrehajtására megvan minden lehetőség. A Szovjetunió gazdag tapasztalatai, a párt és a kormány állandó segítsége e téren is lehetővé teszi a sikert, azt, hogy a statisztika betöltse a maga hivatását ötéves tervünk teljesítésében, a szocializmus építésében. A statisztika terén elérendő feladatokhoz segítséget fog nyújtani az előttünk fekvő statisztikai törvény is. Ezért a Magyar Dolgozók Pártja nevében a statisztikai törvényt elfogadom.

Dr. Tóth Endre,

országgyűlési képviselő, hozzászólása

T. Országgyűlés!

Az állami statisztikáról szóló törvényjavaslat egyik alapvető rendelkezése a Központi Statisztikai Hivatalnak alárendelt széleskörű helyi statisztikai hálózat kiépítése. Ez a rendelkezés a szovjet statisztika szervezetének egyik lényeges tanítását valósítja meg nálunk: a Szovjetunióban is a körzeti felügyelőségek, területi statisztikai hivatalok széles rendszere biztosítja a párt és a kormány közvetlen statisztikai tájékoztatását. A hatalmas ország méreteinek megfelelően több tízezer statisztikus ellenőrzi az üzemek és irányító szervek statisztikai munkáját, hívja fel a figyelmet a rendellenességekre, leplez le esetleges szépítési törekvéseket. Ezért építették ki a hathatóbb ellenőrzés érdekében a párhuzamos statisztikai megfigyelés rendszerét. Világos, hogy erre nálunk, ahol az öntudat és fegyelem még messze elmarad a szovjetemberek magasfokú öntudata, önkéntes fegyelme mögött, százszor inkább szükség van.

A Statisztikai Hivatal helyi szerveinek, megyei statisztikai igazgatóságainak, a járási és városi felügyelőségeknek több feladatuk van. Első feladatuk, hogy a területükre vonatkozó statisztikai adatokat kellő időre összegyűjtsék és megfelelően összesítve a Központi Statisztikai Hivatalhoz továbbítsák. A helyi kirendeltségek lényegében kinyújtott kezei a Statisztikai Hivatalnak, amelyek a statisztikai munkát a megfigyelés helyén végzik el. Annak, hogy a statisztikai szervezet közel legyen a megfigyelés helyéhez, nagy jelentősége van a szocialista statisztika mindhárom követelménye: a gyorsaság, pontosság és megbízhatóság szempontjából. A helyi statisztikai hálózat nem a határidő napján lát hozzá az adatok begyűjtéséhez, hanem közeli kapcsolatot tartva a területén lévő megfigyelt üzemekkel, gazdaságokkal, iskolákkal, intézményekkel, előre biztosítja az adatok pontos beérkezését. A statisztikai munka egyik leglényegesebb alapeleme az ellenőrzés. A helyi hálózat lényegesen jobb ellenőrzést fog biztosítani, mint a központosított szervezet, egyrészt mert közel van a megfigyelés helyéhez, másrészt mert a városok, járások, megyék statisztikai dolgozóinak feladata, hogy idővel olyan jól megismerjék a területükön lévő üzemek, gazdaságok, iskolák, kórházak életét, hogy a valóságtól eltérő adatokra saját ismereteik alapján azonnal felfigyelhetnek, az esetleges rossz nyilvántartással rendelkező, anyag egységeket állandóan szemmel tartják. A fokozott ellenőrzés révén az adatok

pontosabbak, megbízhatóbbak lesznek. A helyi hálózat ellenőrzése kiterjed nemcsak az általa közvetlenül megfigyelt adatokra, hanem ellenőrizniök kell a tanácsok, trösztök, egyesületek, üzemek egész statisztikai munkáját is, ami elősegíti, hogy a minisztériumok statisztikája is egyre javuljon.

A helyi hálózatnak — amellet, hogy biztosítania kell a legfelső párt- és kormányzervek tájékoztatásának gyorsaságát, pontosságát, — második legfontosabb feladata, hogy tájékoztassa a helyi vezető párt- és állami szerveket, mert minden helyi vezetőnek éppúgy szüksége van a saját területére vonatkozó statisztikai adatokra, mint az ország vezetőinek a népgazdaságot átfogó statisztikára.

A megyei pátrbizottságoknak a tömegekkel való legszorosabb kapcsolat mellett is szükségük van arra, hogy megyéjük fejlődését a statisztikai adatok, a számok objektív tükrében állandóan nyomon kövessék, ez képet ad számukra a pártmunka eredményeiről, a pártmunka feladatairól is. A végrehajtóbizottságok elnökeinek ismerniök kell területükön az ipari termelés és termelékenység alakulását, a vetések állását, a terméseredményeket, a begyűjtés helyzetét és problémáit, most például az állatállomány átteleltetési lehetőségeit, a lakosság ellátásának kérdéseit, az iskolai tanulmányi eredményeket — hogy csak a legfontosabbakat emeljem ki.

Emellet az ötéves terv minden megyébe új életet hozott: egyikben új szocialista város épül, másik egyetemet kapott, egy harmadik a termelőszövetkezeti mozgalom szempontjából jár az élen. Ennyi területet áttekinteni, helyesen vezetni a tények, statisztikai adatok nélkül nem lehet. A tanácsok az önálló statisztikai helyi szervek megalakulása előtt is rendelkeztek bizonyos statisztikával, ez azonban nem egyszer nélkülözte a legfontosabbat: a szükséges tárgyilagosságot. A végrehajtóbizottság elnökét maguk a tanácsi osztályok tájékoztatták: ha egyes helyeken előfordult, hogy a begyűjtés során elferdítették a párt parasztpolitikáját, előfordult az is, hogy a begyűjtési osztály jelentésében nem szívesen beszélt erről. Ha elmaradás mutatkozott a vetéstervek teljesítésében, a mezőgazdasági osztály esetleg szívesebben mutatott jobb képet a valóságnál. A végrehajtóbizottság elnökének természetesen elemi érdeke, hogy mindig a valóságot tudja meg és ezt az érdekelt osztályoknál sokkal inkább biztosítja számára a független helyi statisztikai hálózat tájékoztatása. Lehet, hogy ez nem lesz mindig kellemes, de meg fog felelni hivatásának: a hiányosságok menetközbeni feltárásával módot fog adni a végrehajtóbizottságoknak azok kiküszöbölésére, a tervfeladatok végrehajtására.

Az újonnan létrehozott statisztikai helyi hálózat már eddig is jelentős segítséget nyújtott a végrehajtóbizottságoknak. Csak a legutóbbi nagy mezőgazdasági munkáról, az őszi vetésről említek példát: előfordult, hogy a somogy megyei fonyódi járásban a tanács mezőgazdasági osztályának operatív jelentése szerint a búza és rozs vetéstervét több mint száz százalékra teljesítették. A független statisztikai hálózat kimutatta, hogy a valóságban ez csak 80%-ra történt meg, s a tanács ennek alapján gondoskodott róla, hogy a hiányzó vetéseket pótolják. Heves megyében megtörtént, hogy a járási tanács mezőgazdasági osztálya olyan községeket is 100%-os tervteljesítéssel jelentett a megyei mezőgazdasági osztálynak, amelyek maguk csak 80%-os teljesítésről számoltak be. A hamisításra a független statisztikai hálózat hívta fel a figyelmet és a felsőbb hatóságokat félrevezető dolgozókat felelősségre lehetett vonni. A végrehajtóbizottságok sokhelyütt saját tapasztalatukon keresztül már felismerik a statisztika jelentőségét, támaszkodnak rá, használ-

ják a vezetésben és éppen ezért törődnek is vele, segítik munkáját. De ez a jelenség még korántsem általános. Nem egyhelyütt a tanácsok úgy vélik: a statisztika önálló lehet, tehát nem kell vele többé törődni. Ezek a tanácselnökök saját maguknak ártnak: minden VB elnöknek saját érdeke, hogy biztosítsa a statisztikai munka feltételeit, tudatosítsa a statisztikai munka jelentőségét és biztosítsa a statisztikai fegyelmet.

A statisztikai hálózatra még egy fontos munka vár. A helyi statisztikai hálózat dolgozói nem elégedhetnek meg az adatok begyűjtésével, a körülmények gondos megfigyelésével, az üzemek ellenőrzésével, a helyi vezetőszervek tájékoztatásával. Mindezek mellett számviteli szempontból nevelőivé, segítőivé kell válniuk a helyi tanácsoknak, a sokezer termelészövetkezetnek, nem egyszer az állami üzemek kezdő statisztikusainak. A helyi statisztikai hálózat hivatása, hogy széles körben a gyakorlatban tanítsa a statisztikai munkát, megértesse a statisztika jelentőségét és ezen keresztül megszerettesse azt.

A statisztika mindig és mindenütt az osztályharc eszköze. A statisztika pedig akkor tud igazán harcos lenni, ha amellet, hogy számokban tömören kifejezi a valóságot, mélyen és részleteiben rávilágít arra is, hogy az egyes eredmények milyen körülmények közt születtek, az egyes jelentéseknek mik az indító okai, az átlagok mögött milyen ingadozások húzódnak meg. Erre pedig igazában csak a helyi statisztikai hálózat képes, amely valóságos oknyomozást végez. A helyi hálózat a helyi tényezők alapos vizsgálatán keresztül helyenként már most is olyan összefüggésekre tud rámutatni, amelyeket sem az irányító szervek sokszor részrehajló statisztikája, sem a korábbi központosított, Budapestről irányított, Budapesten gyűjtött adatok nem tudnak felszínre hozni.

Az osztályharc ma a mezőgazdaság területén is jelentkezik: a kulák-ság, amely elszántan és szívósan harcol azért, hogy keresztelje a szocializmus építését. Éppen ezért a termelés adottságai mellett ebből a szempontból is a mezőgazdaság területén van legnagyobb jelentősége annak, hogy az előterjesztett törvényjavaslat szerint a statisztikát közelebb vigyük az élethez. A mezőgazdasági statisztika sokat tehet az osztályharc területén és bizonyos eredményeket elért eddig is. A cséplési eredmények statisztikai adatainak ellenőrzése során például a statisztikusok rávilágítottak arra, hogy a kulák feltűnően alacsony termésátlagának távolról sem a munkaerőhiány, vagy a rossz minőségű föld az oka, ahogy sokhelyütt mondták, hanem egyszerűen az, hogy egyes területeken a részes aratóknak a fönnálló rendelkezések ellenére cséplés előtt természetben kiadták a bért, összejátszottak volt eseléideikkel vagy a parasztság öntudatlanabb elemeivel, és az elképzelhető legváltozatosabb módon igyekeztek eldugni, elrejtteni, a nyilvántartás alól kivonni a termésüket. Az állatszámolás során hasonló jelenségekre világítottak rá, szomszédba elhajtott, pajták mögé épített ólakba, vermekbe rejtett állatokat fedeztek fel náluk és nem kevés visszaélésre derítettek fényt az őszi vetések szabotálása terén is.

Tévedés lenne azonban azt hinni, hogy a statisztikának csak az osztályellenséggel szemben kell harcosnak lennie, — harcoságra, a valóság feltárására van szükség saját sorainkban is a kapitalista múlt még meglévő örökségei ellen. Elsősorban vonatkozik ez dolgozó parasztságunkra, amelynek öntudatos része ugyan már régen levetkőzte a múlt szemléletét, de vannak még egyesek, akikben még ma is megmutatkozik a kizsákmányoló régi világ

tanítása, amely röviden úgy szólt, hogy az államot becsapni jogos önvédelem. Csak egy példát említek erre. Különösen jelentős harci feladat évenként a gazdaságok számbavétele, a gazdálajstrom elkészítése, mely a mindenkori begyűjtésnek képezi alapját. Begyűjtési rendszerünk csak akkor hozhatja meg a kívánt eredményt, csak akkor elégítheti ki a parasztság jogos igazságérzetét, ha a valóságra épül. A statisztikai helyi hálózat feladata ennek a munkának az ellenőrzése, ami nem könnyű feladat, mert a statisztikának talán egyetlen területén sem jelentkezik olyan nagy mértékben a gazdaságok részéről a ferdítés, letagadás, a tanácsok részéről pedig az opportunizmusra való hajlam, mint itt.

Nem kevésbé van szükség a statisztika harcosságára a mezőgazdaság szocialista szektorában sem, ahol segítséget kell nyújtania a nép vagyonának tékozlása, a nemtörődomség, a felelőtlenség elleni harchoz. A párt- és kormány vezetői nem egyszer rámutattak arra, hogy mezőgazdaságunk szépen fejlődő szocialista szektora egyfelől a vezetés hiányosságai, másfelől a dolgozók alacsonyabb öntudata miatt még több vonatkozásban gyermekbetegségekben szenved. Ilyen körülmények között a letagadások, szépítések megtalálhatók nemcsak az egyéni gazdaságoknál, hanem a mezőgazdaság szocialista szektorában is. Az idei gyengébb termés mellett különös jelentőséget nyert az állatok átteleltetésének, jótartásának kérdése. A statisztika nem egyhelyütt világít rá pazarlásokra, a silózási tervek teljesítésében helyenként megmutatózó lazaságokra. Az egyik állami gazdaság például, mely a szarvasmarhahízalás terén rossz eredményt ért el, egyszerűen meghamisította a statisztikát és bevetett területet tüntetett fel három dekádon keresztül, amikor a vetőgép még rá sem ment a szántóföldre. A hamisításokat a statisztikai apparátus dolgozói tárták fel.

A törvényjavaslat, amellett, hogy biztos alapot ad a mezőgazdasági statisztika harcosságának, függetlenségének, mindenütt jelenvaló ellenőrzésének, ki fogja szélesíteni az alapjait annak is, hogy az osztályellenség támadásainak, saját hiányosságainak feltárása mellett megmutassa az élenjárót is. Mezőgazdaságunkban az élenjáró gazdaságok valóban „az újnak zsenge hajtásai”, amelyeket féltő gonddal ápolni, nevelni kell. Nálunk ma új termelési viszonyok közt alapjaiban újjáalakul egy osztály: mezőgazdaságunk dolgozói megmutatták, hogy nagyrésztükben fogékonyak az újra, a jóra — nekünk intézményesen biztosítani kell a jó példák kiemelését, a jó tapasztalatok szervezett elterjesztését, hogy megkapják azt a tanítást, azt a példamutatást, amelyre szükségük van. Ehhez nagy segítséget nyújt az élenjáró kezdeményéseket, eredményeket hűen tükröző jó statisztika.

A helyi hálózatban dolgozó statisztikusok számára nem könnyű feladat mezőgazdaságunkról állandó változtatásai, nagyszabású fejlődése közepette hű képet adni. De a nehézségeket le kell győzni, mert a helyes statisztikai tájékoztatásnak éppen mai mezőgazdaságunk területén fokozott jelentősége van. A mezőgazdasági statisztikai adatok sohasem csak termelési eredmények, hanem politikai jeladások is a párt és kormány számára — megmutatják az osztályellenség mesterkedéseit, megmutatják parasztságunk viszonyát a munkásosztályhoz, a népi demokráciához, megmutatják a szocialista szektor fejlődését, megszilárdítását.

Éppen nagy jelentősége miatt kell fejleszteni a mezőgazdasági statisztikát: az osztályharc élesedésével egyre harcosabbá, a szocialista üzemek fejlődésével egyre gyorsabbá, pontosabbá kell válnia.

A munkát sok tekintetben az alapoknál: a bizonylati rendszerek rögzítésénél, a számviteli fegyelem megszilárdításánál kell kezdeni. Világos, hogy ezt a feladatot csakis a Statisztikai Hivatal és az érdekelt minisztériumok együttes munkája biztosíthatja.

Befejezésül még egyetlen gondolatot kívánok a mezőgazdasági statisztikával kapcsolatban megemlíteni. A mezőgazdasági termelés színvonala a tőkés országokban rendkívül alacsony. A mezőgazdaság fejlődését a kapitalizmus mind jobban és jobban akadályozza: a kapitalista világban egészben véve éppen csak annyi élelmiszert termelnek, hogy a lakosság ne éhezzen, jóllehet több közgazdász számítása szerint egyedül a nyugati félgömb országai annyi gabonát, zsírt és húst tudnának termelni, ha kihasználnák a gépek és a modern agrotechnika nyújtotta lehetőségeket, hogy 8 milliárd embert lehetne jól táplálni és ruházni. A kapitalisták mezőgazdasági statisztikája gondosan leplezi ezeket a tényeket és azt sem mutatja meg, hogy miképpen teszi tönkre a monopoltőke az Egyesült Államokban a kisfarmereket, miként csökken jövedelmezőségük, hanem arról beszélnek, hogy a farmerek jövedelme általában csökkent. A valóság ezzel szemben az, hogy a nagytőkés birtokokosok, akikhez az összes birtokosok 5%-a tartozik és akik az összes jövedelemnek közel 40%-át vágják zsebre, növelték jövedelmüket, míg a kis- és középfarmerek viselik a fegyverkezési politika minden súlyát, mert az áremelkedéseket egészében az élelmiszermonopóliumok fölözik le. Az élelmiszermonopóliumok a magas árak fenntartása érdekében az elmúlt években is nagytömegű élelmiszercikkeket semmisítettek meg. Így például 1948-ban és 1949-ben 500 millió dollár értékű burgonyát semmisítettek meg, 1950-ben 20 millió dollár értékű tejet. Ezekkel a tényekkel kapcsolatban mondotta Sztálin elvtárs, hogy „az a gazdasági rendszer, amely nem tudja, hogy mit csináljon termelési feleslegeivel és kénytelen elégetni azokat, holott a tömegek nyomorognak, munkanélkül vannak, éheznek és tönkremennek — az ilyen rendszer maga mondja ki halálos ítéletét”. Az imperialistákat kiszolgáló burzsoá statisztika gondosan leplezi ezeket a tényeket, mert nem akarja kimondani saját rendszerének halálos ítéletét. A mi mezőgazdasági statisztikánknak az is feladata, hogy nyilvánosságra hozza, milyenek a valóságos viszonyok azokon az országokban, ahol a parasztság még nem a szocialista, hanem a kapitalista úton halad.

T. Országgyűlés! A mi mezőgazdaságunkban is vannak még hiányosságok, de a mi statisztikánknak ezeket nem elhallgatni, hanem feltárni kell. A bírálat és önbírálat korunknak, szocializmust építő hazánknak alapvető gyakorlata, a fejlődés előrelendítője, a statisztika pedig számokban kifejezett bírálat és önbírálat. Eppen ezért a hiányosságok bátor feltárása az egyik legfontosabb hivatása a mi mezőgazdasági statisztikánknak, mert ez az útja annak, hogy a nehézségeket sorra legyőzve, lépésről lépésre előbbre vigyük a magyar falu, egész hazánk szocialista átalakulásának nagy ügyét.

AZ IPARI ÉS ÉPÍTKEZÉSI MUNKAFOLYAMATOK GÉPESÍTÉSE SZÁMBAVÉTELÉNEK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI*

SZERKESZTŐSÉGI MEGJEGYZÉS: Az új technika bevezetése és elsősorban a nehéz fizikai és munkaigényes munkák gépesítése a magyar népgazdaság számára is döntő kérdés és ezen a téren már eddig is jelentős eredményeket értünk el. A gépesítés mértékének és eredményeinek kimutatása komoly feladatot ró szocialista statisztikánkra. A feladat sikeres megoldásához komoly segítséget nyújt a Szovjetunió élenjáró statisztikai gyakorlata. Ezt az élenjáró gyakorlatot ismerteti I. Rizsovnak „Az ipari és építkezési munkafolyamatok gépesítése számbavételének időszerű kérdései” című cikke. A cikk alapos áttanulmányozása éppen ezért minden statisztikus számára rendkívül fontos.

A munkafolyamatok gépesítése és elsősorban a munkaigényes és nehéz munkák gépesítése a szovjet népgazdaság technikai haladásának egyik alapvető iránya, a munkatermelékenység emelésének és a termelés fokozásának legfontosabb tényezője. A XIX. Pártkongresszus irányelveinek tervezete a Szovjetunió fejlesztését szolgáló 1951—1955. évi ötödik ötéves tervben előirányozta, hogy az ötéves terv folyamán az iparban és az építkezésben alapjában véve befejezik a nehéz és munkaigényes termelési folyamatok gépesítését.

A szocializmus viszonyai között a termelési folyamatok gépesítése teljesen új jelentőséghez és új méretekhez jutott. A kapitalista termelés célja a maximális profit elérése. A kapitalizmusban a termelési folyamatok gépesítése élével a munkások ellen irányul és csak a tőkés nyereségének fokozása céljából valósítják meg. A termelési folyamatok gépesítésének eredménye a kapitalista rendszerben a munkások kizsákmányolásának fokozása, a munkanélküliség és a munkásosztály elnyomordásának növekedése.

A szocialista termelés célja az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítése. E cél elérésének eszköze a szocialista termelés szakadatlan emelése a legmagasabb technika alapján. A termelés további fokozása, a technikai haladás és a munkatermelékenység emelése nélkülözhetetlen előfeltétele a fokozatos átmenetnek a szocializmusból a kommunizmusba. Ennek következtében elsőrendű jelentőségű a termelési folyamatok további gépesítése és automatizálása. A szocialista gazdaságban az egész társadalom érdekében valósítják meg a gépesítést. A gépesítés megkönnyíti a munkát, emeli a munkatermelékenységet, növeli a termelés méreteit és emeli a dolgozók kulturális-technikai színvonalát.

Lenin még 1920-ban a VIII. összoroszországi szovjet-kongresszuson mondotta: „Mindenütt több gépet kell beállítani, át kell térnünk minél nagyobb arányokban a gépi technika alkalmazására.”¹

A gazdasági vezetők 1931. évi tanácskozásán Sztálin elvtárs rámutatott arra: „Aki azt hiszi, hogy a mi munkautemünk és termelési méreteink mellett meglehetünk a munka gépesítése nélkül, az abban reménykedik, hogy kikanalazhatja a tengert.”²

Azóta a munka gépesítése terén a népgazdaság minden ágában, különösen az iparban és az építkezések terén hatalmas sikereket ért el.

A legújabb technika alkalmazásának alapján a szénbányászatban már 1950-ben befejezték a réselés, fejtés és szállítás munkaigényes folyamatainak gépesítését, a földalatti szállítás és a vasúti kocsikba a szénrakodás gépesítését. A földalatti szénbányászat gépesítése terén 1951. évben új sikereket értek el. A „Donbassz”-szénkombájn, a szénrakodó és közetrakodó gépek széleskörű alkalmazásával együtt megvalósult az újtípusú szénkombájnok ipari bevezetése az UKT-1 kombájnok a 0,45—0,70 m vastagságú laposdőlésű szénrétegek kitermelésére és a KKP-1 kombájnok, amely 0,8—1,0 m vastagságú meredekdőlésű szénrétegek jövesztésének gépesítésére szolgál. Az új kombájnoknak a Donyeci, Kuznyeckii és más szénmedencék geológiai viszonyainak megfelelő széleskörű alkalmazása a jövesztő-rakodó vájárók ezreit szabadítja meg a nehéz testi munkától és lényeges jelentősége lesz a szénbányászat termelésének emelése szempontjából.

Az ércbányászatban az új gépekkel és gépezetekkel való felszerelés következtében a vas- és színesfém-bányászat termelési folyamatának gépesítése további fejlődést ért el. Növekedett az ércszállítás és vontatás gépesítésének színvonala a fejtési munkahelyeken, valamint emelkedett az aknamélyítő munkálatoknál az érc és a meddő kőzetek eltakarításának gépesítési színvonala. A nagy külszíni fejtésű vasérc-, salakképzőanyag-bányákban, a tűzálló anyagok gyártásához szükséges nyersanyagbányákban az összes termelési folyamatok gépesítését teljesen befejezték. Hasonlóképpen emelkedett a gépesítés színvonala a vegyi nyersanyagok és egyéb hasznos ásványok bányászatában is.

A vaskohászati vállalatokban új rakodóhidak, tárolók (bunkerek), felvonók felállítása, valamint különféle daruk és egyéb gépezetek alkalmazása következtében nagy mértékben gépesítették a kohóknál a be- és kirakási munkafolyamatokat, az elegyélőkészítési és az anyagadagolási munkálatokat, valamint a kohók kiürítési munkáit. A martin-műhelyeket felszerelték töltőgépekkel, elektromágneses, híd- és markolódarukkal, amelyek segítségével az elegyterén a munkaigényes munkafolyamatokat és a martin-kemencék feltöltését gépesítették. A vaskohászatban a martin-kemencék javításával kapcsolatos munkálatok mindig nagy munkaráfordítást igényeltek. Most kezdték meg sikeresen e munkálatok gépesítését. A gépesítés következtében a hengerművekben a munka sokkal könnyebb és termelékenyebb lett.

Egyik legmunkaigényesebb termelési ág az öntészet. Az öntvények gyártása nagymennyiségű formázó homok és egyéb anyagok szállításával és előkészítésével jár együtt. Az öntőműhelyekben egy tonna öntvény súlya eső mozgatást igénylő anyagok súlya 60 tonna. Ezért különösen jelentős az öntőműhelyek szempontjából a futószalagrendszerű termelés megszervezése a gépesített szállítással, a formázó és öntődei anyagok és az öntvények meg-

¹ Lenin Művei, 31. kötet, Szikra, Budapest, 1951, 527. old.

² Sztálin Művei, 13. kötet, Szikra, Budapest, 1951, 81. old.

munkálásának előkészítésével. Az öntödék gépeit és gépezeteit a legújabb homokelőkészítő és formázó gépekkel, kiverő és tisztító berendezésekkel, valamint felvonó-szállító eszközökkel egészítették ki. Ennek eredményeképpen jelentősen emelkedett az öntödékben az összes alapvető folyamatok gépesítésének színvonala.

Gyors ütemben gépesítik a munkafolyamatokat a faiparban. A fakitermelésben a döntő termelési folyamatokat egyre nagyobb mértékben modern technikával felszerelt szakképzett munkások végzik.

A fakitermelő vállalatok a további gépesítés céljaira 1951-ben nagymennyiségű új gépet és gépezetet kaptak, ezek között nagyfrekvenciájú, egyszerűsített és az üzemelésben megbízhatóbb CNIIME K-5 márkájú villanyfűrészeket, mozgó villamos-áramfejlesztőket, közelítő traktorokat, csörlőket, rakodódarukat, faszállító gépkocsikat és egyéb felszereléseket. A Faipari Minisztérium erdőkitermelési vállalataiban a teljesített mechanizált munkák terjedelme a fakitermelés és közelítés tekintetében 1951. évben az 1950. évhez viszonyítva 1,7-szeresére és a fakiszállítás tekintetében 1,2-szeresére növekedett. Számos fakitermelő vállalat a fakitermelés alapvető munkafolyamatainak teljes gépesítésével áttért a munkafolyamatok futószalagrendszerű és komplex gépesítésű megszervezésére, ami az egy munkásra eső teljesítményt körülbelül kétszeresére emelte és jelentősen megjavította a gépi felszerelések kihasználását.

Nagy sikereket ért el a tőzegkitermelés gépesítésének területén is. A vízel elárasztott tőzegrétegeknél alkalmazott daruk, a tőzegkiterelő és összegyűjtő gépek, a rakodódaruk, a tőzegmaró és más gépek és gépezetek alkalmazása a tőzegkitermelést, különösen a rögtözeg kitermelését, teljesen gépesített vállalatokká alakította át.

Arról, hogy a munkafolyamatok gépesítése az utóbbi években az építkezés területén milyen messzire haladt, a kommunizmus nagy építkezéseinek példájából győződhetünk meg. A földmunka gépesítésére itt hatalmas, óránként 300 és 1000 m³ teljesítményű földszívó-kostrógépeket, magasteljesítményű egy- és sokkanalas exkavátorokat, 6 és 10 köbméteres talajnyesőket, talajjegyengetőket és más gépeket alkalmaznak. A betonmunka gépesítése az automatizált betonüzemek, hatalmas betonkeverők, betonszivattyúk és elektromos vibrátorok alkalmazásán alapszik.

Az emelő-szállítási munkálatokat új, tökéletesített daruk és egyéb gépezetek segítségével végzik. Ismeretes például, hogy a Lenin nevét viselő Volga—Don hajózható csatorna építésénél a földmunka 98%-át gépek és gépezetek segítségével végezték, ebből a teljesítményből a talajnyesőkre 32%, a hidromechanikai gépekre 30%, az exkavátorokra 30% esett.

A szocializmusból a kommunizmusba való áttérés szakaszában a munkafolyamatok gépesítése egyre jobban összefonódik a termelési folyamatok automatizálásával, ami azt jelenti, hogy a fizikai munkát felváltja a gépek vezetésének szakképzett munkája.

Nagy mértékben folyik napjainkban a népgazdaság különböző ágaiban a termelési folyamatok automatizálása.

Széles körben kifejlődött a vízierőművek komplex automatizálása és az áramfejlesztő telepek kazánagregátjainál a hőfolyamatok automatizálása. A kerületi vízierőművek több mint 90%-ában az agregátoknak automatikus irányítása van.

Egyre nagyobb mértékben automatizálják a termelési folyamatokat a gépgyártásban. Új automatikus gyártásmenetet vezettek be 1951-ben a

gyártmányok és alkatrészek megmunkálására. A különböző gépek és gépezetek szerkezeti részegységeinek összeszerelésére speciális automatákat vezetnek be, automatákat és berendezéseket alkalmaznak a tömeges alkatrészek méreteinek ellenőrzésére. Folytatták a melegítő és termikus kemencéknek a hőfolyamatok automatikus ellenőrzésére és szabályozására szolgáló berendezésekkel való felszerelését.

A Vaskohászati Minisztérium vállalataiban bevezették a kohók és martin-kemencék hőfolyamatainak automatizálását, valamint a hengersorok automatikus irányítását. A martin-kemencékben kiolvasztott acél termelési folyamatában az automatizálás színvonala 1951-ben elérte a 87%-ot.

A szénbányákban a munka veszélytelenségének biztosítása szempontjából nagy fontossága van a földalatti gépezetek távolsági és automatikus irányítására való áttérésnek. Az 1951. év végéig több mint 1500 szénkombájnnál és réselőgépnél, 1350 konvejernél, 1150 csörlőnél és csüppetolónál tértek át a távolsági irányításra. Automatizálták több mint 1000 kisegítő víztávollító szivattyú munkáját.

Nagy munkát végeztek a termelés automatizálása terén a színesfémkohászat, a vegyi-, az ásványolaj-, a könnyű- és élelmiszeripar területén, valamint az ipar egyéb ágaiban.

*

Az az elsődrendű jelentőség, amelyhez a termelési folyamatok további gépesítése és automatizálása napjainkban jutott, és a gépesítési, automatizálási munkálatok hatalmas méretei új feladatokat teremtettek ezek számbavevétele tekintetében.

A statisztika az ipar és az építkezés területén a gépesítés helyzetét két alapvető irányban tanulmányozza.

1. Vizsgálja a gépek és gépezetek segítségével és a kézi erővel előállított termékek mennyisége közötti arányt vagy a gépek és gépezetek segítségével és a kézi erővel teljesített munka terjedelme közötti arányt. Minél nagyobb a gépek és gépezetek segítségével előállított termékek mennyisége vagy a teljesített munka terjedelme, annál magasabb fokú a termelés gépesítése.

2. Vizsgálja a gépesített munkaráfordítások és a kézi erővel végzett munkaráfordítások közötti arányt.

Ennek megfelelően két mutatószámot különböztetünk meg: a termelési folyamat gépesítésének színvonalát és a munka gépesítésének színvonalát.

A termelési folyamat gépesítésének színvonala jelenti a gépesített módon előállított termékek mennyiségének vagy a teljesített munka terjedelmének a termékek összmenyiségéhez vagy a teljesített munkálatok összerjedelméhez viszonyított arányát.

A gépesítés színvonalának e mutatószámát az egyes termelési folyamatok szerint határozzuk meg.

Igy az erdőiparban a termelési folyamat gépesítésének színvonalát a fakitermelés alapvető munkanemei: a faledöntés, közelítés a felső fatelepre, rakodás a felső fatelepen, kiszállítás, stb. szerint határozzák meg. Ezek a legnagyobb mértékben munkai gényes folyamatok és munkanemek alapján véve felölelik a fakitermelés egész folyamatát.

A munkafolyamatok gépesítési színvonalának meghatározása végett — például — a faledöntési munkálatok tekintetében, kiszámítjuk a villanyfűrész segítségével ledöntött famennyiségnek mind a villanyfűrészszel, mind

pedig a fakitermelő munkások által kézi erővel ledöntött összes famennyiséghez viszonyított százalékos arányát.

A munka gépesítésének színvonala jelenti a gépesített munkafolyamatoknál foglalkoztatott munkások létszámának a gépesített és kézi erővel végzett munkálatoknál foglalkoztatott munkások összlétszámához viszonyított százalékos arányát. Néha feltételezik, hogy e két mutatószámok: a termelési folyamat gépesítési színvonalának és a munka gépesítési színvonalának egymással egyenlőnek kell lennie. Ez tényleg fennáll akkor, ha az összes munkafolyamatok: mind az alapvető, mind pedig a kisegítő munkafolyamatok teljesen gépesítve vannak. Minden olyan esetben azonban, amikor a gépesítést nem valósították meg teljes egészében, a munka gépesítési színvonala alacsonyabb, mint a termelési folyamat gépesítésének színvonala, minthogy a munkateljesítmény azonos terjedelme mellett a kézi erővel végzett munkafolyamatoknál a munkaráfordítás mindig magasabb lesz, mint a gépesített munkafolyamatoknál, vagy más szavakkal kifejezve, a kézi erővel végzett munkálatoknál a munka termelékenysége mindig alacsonyabb, mint a gépesített munkálatoknál.

Bemutatjuk a következő példát. Egy váltás alatt kiásott 400 m^3 földből 360 m^3 -t a 2 munkás által kezelt exkavátor segítségével ástak ki, 40 m^3 -t pedig 12 kubikos ástott ki. Ebben az esetben a földmunkálatok gépesítésének színvonala:

$$\frac{360}{400} \cdot 100 = 90 \%$$

a munka gépesítésének színvonala pedig:

$$\frac{2}{14} \cdot 100 = 14,3 \%$$

Másképpen nem is lehet, minthogy egy váltás alatt az exkavátort kezelő egy munkás munkatermelékenysége 180 m^3 kiásott földet jelent, míg a kubikos munkatermelékenysége egy váltás alatt $3,3 \text{ m}^3$ föld, azaz majdnem 60-szor kisebb, mint az exkavátort kezelő egy munkás munkatermelékenysége.

A munka gépesítésének színvonala számos esetben más okból is alacsonyabb, mint a termelési folyamat gépesítésének színvonala. A gépesített munkálatok terjedelmét rendszerint a termelési folyamatban alkalmazott alapvető gépezetek teljesítménye alapján számítják ki. Az építőiparban például a gépesített módon való betonelőkészítés terjedelmét a betonkeverőgépek tényleges teljesítménye alapján határozzák meg, a gépesített betonfeldolgozás terjedelmét az elektromos vibrátorral tömített beton mennyisége alapján állapítják meg. A fakitermelő iparban a gépesített faanyagszállítás terjedelmét a kiközelítő traktorokkal és a vontatóvillák segítségével teljesített munka terjedelme alapján határozzák meg, stb.

A gép a legtöbb esetben a termelési folyamatoknak csak egyik alapvető műveletét végzi el, míg a többi munkaműveletet gyakran kézi erővel végzik el. Eppen ezért, mert a kisegítő munkaműveletek jelentékenyen kisebb mértékben vannak gépesítve, ezek elvégzésére nagyszámú kézi erővel dolgozó munkás van összpontosítva. A kisegítő munkaműveleteknél foglalkoztatott kézi erővel dolgozó munkások alkalmazását a munkafolyamat gépesítésének színvonalát kifejező mutatószám nem tárja fel.

Vizsgáljuk meg a következő példát.

Sok építkezésnél a téglaszállító keretekben a téglá felhúzását és a munkahelyen való leadását toronydaruval végzik, amelyen egyetlen munkás — a darukezelő — dolgozik, a téglaszállító keretekbe a téglá berakására azonban számos esetben kézi erőt alkalmaznak.

A téglá és egyéb építési anyagok függőleges szállításának gépesítési színvonala, amelyet a felszállított teher terjedelme alapján állapítanak meg, ebben az esetben 100 %, a munka gépesítési színvonala azonban alacsony.

Ebből a példából látható, hogy a termelés gépesítési fokának helyes jellemzésére mind a két mutatószámot kell alkalmaznunk: mind a termelési folyamatok gépesítési színvonalának mutatószámát, mind pedig a munka gépesítése színvonalának mutatószámát. Ezek a mutatószámok egymást kiegészítik és helytelen volna, ha valamely termelési folyamat, vagy valamely népgazdasági ág gépesítésének színvonalát csak az egyik, izoláltan vett mutatószám alapján határoznánk meg.

Ez annál helytelenebb napjainkban, amikor a népgazdaság számos ágában áttérnek az összes alapvető munkanemek és munkaműveletek gépesítésére.

A termelés gépesítésének folyamata oly módon fejlődött és fejlődik, hogy először az egyes, legnagyobb mértékben munkaigényes munkaműveletek és folyamatok gépesítését valósítják meg, azaz azokat, amelyekben a munkatermelékenység alacsony színvonala a legnagyobb fokban visszatartja és akadályozza a termelés általános emelkedését, azután a technika fejlődésének és tökéletesedésének mértékében a munkaműveletek és folyamatok egyre szélesebb körét gépesítik. Ily módon a gépesítés fejlődésének folyamán fokozatosan felszámolják azt a szakadást, amely az egyes termelési folyamatok és műveletek között gépesítésük foka tekintetében fennáll.

Például a réselőgépek bevezetése a szén réselésénél annakidején megkövetelte a jövesztő-rakodó vájárok, az ácsolóvájárok és a kézi erővel dolgozó egyéb bányászok számának növelését, akiknek munkája kapcsolatban volt a réseléssel. A szénkombájnoknak, a jövesztő-rakodógépeknek és a gépesített rakodás egyéb eszközeinek bevezetése a szénbányászatba, a vasdúcolás alkalmazása, stb. fokozatosan megszüntette azt a szakadást, amely a szénbányászat egyes munkafolyamatainak gépesítésében fennállott, ami a szénbányának komplex gépesítésére való áttérést jelentette.

A betonelőkészítés gépesítése az építőiparban a betonkeverő gépek alkalmazásával kezdődött. Ekkor még csak egy munkaműveletet gépesítettek: a beton alkotórészeinek összekeverését; a folyamat többi munkaműveleteit — az inert anyagok (homok, kavics, zúzalék) előkészítését, szállítását és azok adagolását kézi erővel végezték. A későbbiek során ezeket a munkaműveleteket is gépesítették. A szovjet mérnökök és konstruktőrök a legutóbbi időben az összetett és szétszerelhető betonüzemeknek egy új típusát alkották meg, amelyben a betonelőkészítés egész ciklusát nemcsak gépesítették, hanem automatizálták is.

A termelési folyamat gépesítésének színvonalát kifejező mutatószámot korlátozott mértékben alkalmazzák, minthogy ezt távolról sem számítják ki az összes termelési folyamatokra és munkaműveletekre és ezért csak részben fejezi ki a népgazdaság egyes ágaiban a gépesítés fejlődésének folyamatát. A munka gépesítésének színvonalát kifejező mutatószám felhasználásával azonban a legtökéletesebben jellemezhető az egész termelés gépesítése a maga egészében véve éppen úgy, mint külön-külön az egyes termelési folyamatok gépesítése.

Eppen ez a mutatószám jutott napjainkban különösen nagy jelentőséghez, amikor a népgazdaság legfontosabb ágaiban áttérnek a termelés komplex gépesítésére.

*

A népgazdaságban a munka gépesítési fokának meghatározása szempontjából elengedhetetlen előfeltétel, hogy a népgazdaság egyes ágaiban a gépesített és a kézi munkában foglalkoztatott munkások megoszlására vonatkozó adatok rendelkezésünkre álljanak espedig a fenti csoportokban az egyes termelési folyamatok szerinti részletezésben.

Ezeknek az adatoknak forrásául a munkások szakma szerinti állományára vonatkozóan évenként végrehajtott összeírások anyaga szolgál. A munkások szakma szerinti állományára vonatkozó összeírások nagy pontossággal jellemzik azokat a mélyreható változásokat, amelyek a munkások szakma szerinti állományában az új technikának a népgazdaság összes ágaiban történt tömeges bevezetésével kapcsolatban bekövetkeztek.

Szakadatlanul növekszik a gépeket, gépezeteket, aggregátokat és másfajta gépi felszereléseket kiszolgáló dolgozók száma. Az új gépek megjelenése nyomán technikai ismereteket és magas képzettséget kívánó új foglalkozási ágak keletkeztek, megváltozott a munka és a régi szakmai foglalkozások tartalma.

Az utóbbi években a munkások szakmai állományában és munkájuk tartalmában a népgazdaság minden ágában gyökeres változások következtek be. A szénbányászatban az új berendezésekkel való ellátás, a gépesítés, új eszközeinek bevezetése következtében széles körben elterjedtek az olyan új foglalkozások, mint a szénkombájnok, a szénrakodó és közetrakodó gépek gépészei, a réselő-rakodó gépek gépészei, az elektromos vontatók vezetői és a gépesített munkával kapcsolatos egyéb foglalkozások. Új szakmai foglalkozások jelentek meg a fakitermelő iparban: a villanyfűrészkezelők, az áramfejlesztő telepek, a csörlők, daruk, traktorok és gépkocsik vezetői. Az építőiparban komoly helyet foglalnak el a gépesített munkával kapcsolatos új foglalkozások: az exkavátorok, daruk, kompresszorok gépészei; a betonszivattyúk, betonkeverők, habarcskavarók, stb. motorkezelői. A vasúti és vízi szállításban a be- és kirakodásnál a rakodómunkások foglalkozása egybekapcsolódott a gépesítő munkások foglalkozásával.

Jelentős változás történt a segádmunkát és kiegészítő munkát teljesítő munkások munkájának tartalmában is azzal kapcsolatban, hogy áttértek a gépek és gépezetek kiszolgálására, hogy a gépesített termelési folyamatban széles körben alkalmaznak szerszámokat és felszereléseket, illetve, hogy bevezették az úgynevezett „kis gépesítést”.

A munkások foglalkozás szerinti állományának az elmúlt években történt összeírásai lehetővé tették nemcsak a munkások foglalkozás szerinti megoszlásának jellemzését, hanem azt is, hogy a vállalatok, a minisztériumok és a népgazdasági ágak szerint megkapják a munka gépesítésében elért színvonalra vonatkozó szükséges adatokat. Ebben van ezeknek az összeírásoknak nagy jelentőségük.

A legutóbbi időig azonban a munkások foglalkozás szerinti állományára vonatkozó összeírások programja nem nyújtott lehetőséget arra, hogy az egyes termelési folyamatok szerint megállapítsuk a gépesített és a kézi erővel végzett munka közötti arányt. Ennek következtében igen nagy jelentőségűek azok a módosítások, amelyeket napjainkban a munkások foglalkozás szerinti állományára vonatkozó összeírások programjába beve-

zettek, s amelyeknek célja, hogy a munka gépesítésében elért színvonal minél pontosabb és mélyrehatóbb vizsgálatát biztosítsák.

Ezideig, mint már mondtuk, a munkások foglalkozások szerinti számbavételét egészében csak a vállalatok, minisztériumok és népgazdasági ágak szerint hajtották végre.

Annak feltárása végett, hogy nevezetesen milyen munkafolyamatoknál alkalmazzák a gépesített munkát, milyen munkafolyamatoknál a kézi erővel végzett munkát, a munkások állományának foglalkozások szerinti számbavételét, ami eddig vállalatok szerint történt, feltétlenül ki kell egészíteni a vállalatokon belül végzett egyes munkafolyamatok szerinti számbavétellel.

A Központi Statisztikai Hivatal például a fakitermelésben alkalmazott munkások állományának foglalkozások szerinti számbavételénél a munkafolyamatok alábbi osztályozását vezette be:

- a) fakitermelés;
- b) fakiközelítés (vontatás);
- c) a rakodási munkálatok a vágás területén és a felső fatelepeken;
- d) a fa elszállítása;
- e) az erdei szállító utak alsó fatelepein végzett munkálatok;
- f) faúsztatási, tutajozási munkálatok;
- g) kiegészítő munkálatok.

* Az összes foglalkozásoknak csak két csoportra való felosztása számos gyakorlati nehézséggel járt azonkívül, hogy néha szükségessé tette a felmerült kérdések feltételes megoldásának alkalmazását.

A gépesített és a kézi erővel végzett munka arányának tanulmányozása céljából az egyes foglalkozások munkásainak létszámát az alábbi öt csoport szerint veszik számba.

Az első csoport az automatáknál, a gépek munkájának megfigyelésénél foglalkoztatott dolgozókat foglalja magában. Ehhez a csoporthoz sorolják például a gépkezelőket, a szerelőgépkezelőket, a betanító gépkezelőket, az automatikus munkapadoknál foglalkoztatott munkásokat, az automatizált agregátok, kompresszorok és szivattyú-állomások gépészeit, a diszpečsereket, akik az automatizált termelés helyes menetére ügyelnek.

A második csoport a gépek és gépezetek vezetésével közvetlenül foglalkoztatott munkásokat foglalja magában. Ide tartoznak a különböző foglalkozási ágakban a szerszámgépkezelők (esztergályosok, marósok, fúrosok, gyalúsok stb.), a kombájnok, exkavátorok, daruk és más gépek, traktorok, szkréperék, gépjárművek, elektromos vontatók vezetői, a műszerészek, stb.

A harmadik csoport állományába tartoznak a gépeket és gépezeteket kiszolgáló, de kézi erővel teljesített munkát nem végző dolgozók. Ebbe a csoportba sorolják a gépészek, mechanikusok, műszerészek, stb. gépészeit.

A negyedik csoport állományát a kézi erővel, de nem gépek és gépezetek mellett, teljesítő munkát végző dolgozók alkotják. Ebbe a csoportba tartoznak például a kubikosok, a fejszével dolgozó fakitermelő erdei munkások, rakodómunkások, kőművesek, ácsok, tetőfedők, bádogosok és egyéb fizikai kézi munkát végző munkások.

Az ötödik csoport magában foglalja a gépek, gépezetek és felszerelések javításánál foglalkoztatott kézi erővel végzett munkát teljesítő dolgozókat. A munkásoknak ez a csoportja különféle foglalkozási ágakból áll: lakatosokból, kovácsokból és egyéb javító munkásokból.

A munkások első három csoportja azoknak a munkásoknak foglalkozásait foglalja magában, akik ilyen vagy olyan mértékben automatizált és

Ugyanilyen módon jelölik meg a munkások foglalkozását az erdőkitermelés egyéb termelési folyamatainál is.

Az ilyen kombinált csoportosítás eredményeképpen miképpen mutatkoznak a munkásállomány összeírásának eredményei? Ez látható az alábbi példából (az adatok önkényesen választottak).

A termelési folyamatok és munkanemek megnevezése	Az összes munkások		A gépek és gépezetek vezetésénél		A gépek és gépezetek kihasználásánál kézi erővel végzett munkában		Kézi erővel végzett, de nem gépek és gépezetek melletti munkában		Gépek és gépezetek javításánál kézi erejű munkában	
			létsz.	% -a	létsz.	% -a	létsz.	% -a	létsz.	% -a
	foglalkoztatott munkások									
Fakitermelés	66	100	12	18,2	10	15,2	42	63,6	2	3,0
Fakiközelítés (vontatás)	28	100	8	28,6	8	28,6	12	42,8	—	—
Rakodás a vágásterületeken és felső fatelepeken	18	100	4	22,2	4	22,6	8	44,4	2	11,2
Fakiszállítás	26	100	8	30,8	2	7,7	16	61,5	—	—
Az erdei szállító utak alsó telepein végzett munkálatok	101	100	36	35,6	12	11,9	51	50,5	2	2
Fausztatási munkálatok	42	100	4	9,5	8	19,0	30	71,5	—	—
Kisegítő munkálatok	167	100	24	14,4	29	17,4	72	43,1	42	25,1
<i>Munkások összesen ...</i>	<i>448</i>	<i>100</i>	<i>96</i>	<i>21,4</i>	<i>73</i>	<i>16,3</i>	<i>231</i>	<i>51,6</i>	<i>48</i>	<i>10,7</i>

Ily módon a bemutatott példában a munkafolyamatok gépesítésének színvonala 37,7 (21,4 + 16,3).

Ha az összes munkásokat csak két csoportra — a gépesített és a kézi erővel végzett munkálatokban foglalkoztatott munkásokra — osztjuk, akkor a munkások néhány foglalkozási ága helytelenül hozzászámítható a kézi erővel végzett foglalkozásokhoz és a munkafolyamatok gépesítésének ily módon kiszámított színvonala nem tükrözi vissza az ügyek tényleges állását.

Egyéb iparágakban és az építőiparban a munkások foglalkozás szerinti állományának számbavételére vonatkozó program kidolgozása feltételezi, hogy ezekben az iparágakban is megállapítsuk a munkások foglalkozásainak fent ismertetett csoportosításával kombinálva e munkálatok teljesítési módja alapján a munkanemek meghatározott osztályozását. Például a szénbányászatban össze kell állítani a munkanemek osztályozását mind a felszín alatti, mind pedig a külszíni bányászatban az egyes termelési folyamatok szerint az alábbi alcsoportokkal: a felszín alatti bányászatban — a szén réselése és fejtése, a szén rakodása, szállítása, a bánya dúcolása, stb.; a külszíni szénbányászatnál: a szén feltárása és kitermelése, útfenntartási és elszállítási munkálatok, stb. Az építőiparban külön kell részletezni a földmunkálatokat, a téglafalazást, fémszerkezetek szerelését, betonmunkálatokat, stb.

A foglalkozás szerinti számbavétel módszerének alkalmazása lehetővé teszi, hogy a szocialista népgazdaságban a munkafolyamatok gépesítésének és automatizálásának szétágazó folyamatait minden irányban kiterjedően jellemezzük.

AZ ÖNKÖLTSÉGALAKULÁS ELEMZÉSÉNEK NÉHÁNY IDŐSZERŰ FELADATA

Az önköltségcsökkentést Lenin—Sztálin tanítása nyomán pártunk, kormányunk vezetői a gazdasági munka egyik legdöntőbb feladatának tekintik. Előtérbe került az önköltségcsökkentés kérdése a SZKP XIX. kongresszusán is.

Mire tanít bennünket a XIX. kongresszus anyaga az önköltség kérdéssel kapcsolatban?

Malenkov elvtárs a következőket mondta: „Fáradhatatlanul neveljük a szovjet embereket, hogy mint a szemük fényét, úgy őrizzék a társadalmi, a szocialista tulajdont. Egyszersmindenkorra szüntessünk meg minden felesleges anyag- és munkafelhasználást, valamint pénzkidást és rendszeresen biztosítsuk a termelés önköltségcsökkentési feladatának teljesítését és túlteljesítését... Gazdasági kádereink a tökéletességig sajátítsák el a szocialista gazdálkodás módszereit, emeljék műszaki és gazdasági felkészültségük színvonalát, rendszeresen javítsák a termelési módszereket, kutassák fel és aknázzák ki a népgazdaság rejtett tartalékait.”

M. Z. Szaburov elvtárs is megemlékezett a takarékoság kérdéséről, amikor az új öt éves tervről mondott előadói beszédében többek között ezeket mondta:

„A vállalatok és építkezések gazdasági vezetőivel szemben az a követelmény, hogy sokkal nagyobb figyelmet szenteljenek a termelés gazdasági és pénzügyi kérdéseinek, hozzáértően kapcsolják egybe a technika fejlesztése és a termelés szervezése terén végzett munkájukat a vállalat munkájának gazdasági és pénzügyi eredményeivel. Fokozni kell a pénzügyi szervek szerepét a termelés és az építkezés menete, az áruforgalom, az anyagi értékek felhalmozása, a vállalatok és gazdasági szervek pénzügyi és gazdasági tevékenysége fölötti állandó rubel-ellenőrzés munkájában.”

Az önköltségcsökkentésnek fontos eszköze az önköltségstatisztika, mely feltárja az önköltségcsökkentésnél jelentkező hiányosságokat és beszámol az ezen a téren elért eredményekről.

Gerő elvtárs 1952. januárjában tartott beszédében rámutatott arra, hogy önköltségmérési módszereink még nem elég fejlettek. Azóta önköltségstatisztikánk formája és módszere a szovjet tapasztalatok, különösen Szavinszkij professzor „Iparstatisztika” című kiváló tankönyvében lefektetett rendszer hazai alkalmazása alapján jelentősen fejlődött. Az utolsó háromnegyedévi tapasztalat alapján úgy látszik, mintha ez a kérdés ma már nem okozna nehézséget.

Távolról sem ilyen megnyugtató a helyzet, ha az önköltség statisztikai elemzésének minőségét nézzük, pedig ez az alapja annak, hogy a vállalatok műszaki gazdasági vezetői „felkutassák és kiaknázzák a népgazdaság rejtett tartalékait” (Malenkov).

A tapasztalat azt mutatja, hogy érdemi elemzés helyett a vállalatok, minisztériumok megelégszenek egy-egy közismert tény, vagy a vállalat vala-

milyen objektív adottságának indokolásként való megadásával (pl. rossz volt a nyersanyag minősége). Pedig az önköltségstatisztika módszere megmutatja a további elemzés technikáját is. Önköltségstatisztikai számításunk, elemzésünk egyik módszere pl. hogy az összehasonlítható termelés önköltségének mérésénél kiküszöbölje a termelés összetételének változását és az önköltségcsökkentés indexét a beszámolási időszak termelése és beszámolási időszakokra tervezett termékek összetétele alapján vizsgálja.

Ezzel azonban csak egy — bár döntő fontosságú — tényező változásának hatását szűrtük ki. Világos, hogy elemzéseink során igyekezni kell minél több további tényező hatását kimutatni olyan formában, hogy egy-egy tényező változásának hatását vizsgáljuk és ugyanakkor valamennyi többi tényezőt változatlanok tekintjük. Ez az elemzésnek ismert módszere a Szovjetunióban, a szovjet irodalom szerint, de mi még nem alkalmazzuk ezt az önköltséggel kapcsolatban.

Tudjuk, hogy az önköltség csökkentése elsősorban műszaki feladat, ezért több határozat intézkedik arra vonatkozóan, hogy az önköltség és önköltségcsökkentés alakulásának vizsgálatába vonjuk be a műszaki vezetőket. A műszakiak bevonása azonban mindaddig sikertelen lesz, amíg külön ki nem mutatjuk az önköltség alakulására ható fontosabb tényezők hatását. Ha ezt meg tudjuk valósítani, akkor a műszakiak előtt két feladat áll:

1. rá kell mutatniok, föl kell deríteniök az elemzés alá vont tényezők alakulásának okait,

2. ezeknek a tényezőknek kikapcsolása után jelentkező önköltségcsökkentésre vagy önköltségemelkedésre kell magyarázatot szolgáltatniok.

Helyes elemzési módszerrel az első lépésben kielemezzük mindazon döntő tényezők hatását, melyek az önköltséget elsősorban befolyásolják. Azokat az okokat vizsgáljuk, ill. rögzítjük hatásukat az önköltségre vonatkozóan, melyekre általában „hivatkozás” szokott történni az elemzés helyett adott „indokolás”-ban. Ezeket a tényezőket a műszaki vezetőkkel együtt kell kiválasztani.

Ha helyesen választjuk ki a tényezőket, akkor a számviteli dolgozóknak az önköltségcsökkentés vagy növekedés ténye mellett ki kell mutatniok a műszaki vezetők részére a kijelölt 4—5 tényező hatását és így a műszakiak tisztán látják, milyen irányban kell tovább keresniök az okokat és melyik irányban nem szükséges vizsgálatot folytatni.

Így a könnyűiparban például gyakran hivatkoznak arra, hogy a pamutfonal önköltsége azért emelkedett, mert rosszabb nyersanyagot kapott a vállalat, mint amit tervezett. Ezzel szemben a nyersanyag-összetétel alább ismertetendő elemzési módszere szerint például bizonyítható, hogy a gyengébb minőségű gyapot árának alacsony volta, összegében komoly mértékű önköltségcsökkentést okozott és ez a csökkentés meghaladja a gyengébb anyag feldolgozásával szükségképpen együttjáró többletköltséget. Ezek után az elemzés a műszaki mutatók vizsgálatából megtalálja azokat az okokat (pl. állásidő, géptermelékenység, stb.), amelyek az emelkedést a valóságban előidézték.

Mielőtt az elemzés e módszereit ismertetnők, két kérdést kell még megemlíteni: figyelembe kell venni az elemzés során, a további tényezők hatásának értékelésénél, a vállalatban belüli önálló elszámolás különféle műszaki és gazdasági mutatóinak alakulását. Nem szabad az önálló elszámolást öncélnak tekinteni, hanem a vállalat egészére vonatkozó elemzésekhez is fel kell használni adatait.

A másik kérdés, hogy népgazdaságunk vezetőit nem elégítheti ki, ha csak néhány vállalat végez gondos elemzést. Biztosítani kell az egyes iparágak adatainak ugyanilyen színvonalú elemzését is. Természetesen az iparági elemzés nem lehet ugyanolyan mélységű, mint a vállalati. Feltétlenül szükséges azonban, hogy iparáganként egységesen jelöljünk ki 3—4 döntő tényezőt és ezek elemzését tegyük az iparág egészére kötelezővé. Így az elemzési táblázatok olyan adatokat szolgáltatnak, melyek összegezése iparági viszonylatban elemzi az önköltség alakulását befolyásoló 3—4 „kiemelt” tényező hatását. Iparági szinten a többi tényezőt „egyéb” megjelöléssel fogjuk ugyan kimutatni, mégis sokkal mélyebbre hatolunk így az önköltség vizsgálatába, mint ahogy jelenleg az önköltségstatisztikai adatokat elemezzük.

A jelenlegi önköltségstatisztika fő hiányossága ugyanis, hogy az anyagösszetétel változását és a közvetett költségek alakulását nem mutatja ki. A közvetett költségek elemzésének módszerével külön cikkben foglalkozunk.

Elemzési módszerünket kipróbáltuk a pamutfonódaéknál és ennek alapján határozta el a Minisztérium, hogy hasonló kötelező módszereket írunk elő — iparági sajátosságokat figyelemba véve — valamennyi döntő könnyűipari iparágra. Reméljük, hogy e cikk nyomán a többi tárcák is csatlakoznak kezdeményezésünkhöz és a tapasztalatok kicserélése az önköltségelemzés elmélyítésére fog vezetni. Ezek után nézzük meg az elemzés módszereit, a közvetlen költségekre vonatkozóan.

1. Közvetlen anyagfelhasználás változása és kihatása az önköltségre

Mint tudjuk, a nyersanyagösszetétel változása, vagy a bázisidőszakban felhasznált anyag helyett egyéb anyag felhasználása, vagy fazonváltozás, méretváltozás, nagyságszámok változása általában nem szünteti meg az összehasonlíthatóságot. Pedig az összes felsorolt esetekben változik a közvetlen anyagfelhasználás mértéke és ennek következtében a gyártmány, illetve az összehasonlítható termelés önköltsége. Nyilván nem lehet kielégítőnek mondani azt az eljárást, hogy az önköltségben bekövetkezett változás egyedüli indokaként a közvetlen anyagfelhasználás változását szerepeltetjük, anélkül, hogy megállapítanók, vajjon milyen mértékben hatott ki az önköltség változására és vajjon nem takar-e ez az objektív ok olyan egyéb okokat, amelyeket az alapos elemzésnek kötelessége feltárni.

A helyes elemzésnek ezen a területen három kérdésre kell választ adnia.

1. Milyen mértékben változtatta a vállalat egyes időszakok között ugyanazon anyag termékegységre eső felhasználásának mennyiségét. Lényegében tehát az anyaghiányad alakulásának, ill. a kihozatal (rendement) változásának vizsgálatáról van szó.

2. Milyen anyagoknál és milyen mértékben változtatta a vállalat az anyagfelhasználást, mennyiben használt fel más anyagokat. Az anyagösszetétel változása tehát milyen mértékben hatott ki az önköltség változására.

Ennek a kérdésnek vizsgálata azért rendkívül jelentős, mert a felhasznált anyagok körének változása azt jelenti, hogy a vállalat olcsóbb vagy drágább anyagokat használt fel, mint a bázisidőszakban.

3. A fenti — egyszerűen mennyiségi, másrészt mennyiségi és értékbeni — különbségek milyen hatást gyakoroltak a gyártmány egész önköltségére és a tényleges önköltségváltozásban milyen szerepet játszottak.

Az 1. és 2. alatti kérdés vizsgálatára a *feldolgozó iparoknak* (pl. cipő, konfekció, hűtör) a túloldali elemző tábla alkalmazása ajánlatos.

KÖZVETLEN ANYAGFELHASZNÁLÁS RÉSZLETEZÉSE (FELDOLGOZÓ IPARÁGAK RÉSZÉRE)

A gyártmány cikk- (elem-) száma: _____ megnevezése: _____ mennyiségi egysége: _____

Sorszám	G y á r t m á n y e g y s é g é r e e s ő a n y a g											I n d e x	
	meg- nevezése	mennyiségi egysége	Bázisidőszakban felhasznált anyag			Tárgynegyedévi terv szerint felhasznált anyag			Tárgyidőszakban ténylegesen felhasznált anyag			Bázis=100	Terv=100
			mennyi- sége	egységára Ft	értéke Ft	mennyi- sége	egységára Ft	értéke Ft	mennyi- sége	egységára Ft	értéke Ft		
1	2	3	4/a	4/b	4/c	5/a	5/b	5/c	6/a	6/b	6/c		
01	A. anyag	m ²	100	10	1 000	90	10	900	80	10	800	a) 80 b) 80	a) 88,8 b) 88,8
02	B. „	m ²	50	5	250	45	5	225	60	5	300	a) 120 b) 120	a) 133 b) 133
03	C. „	m ²	20	100	2 000	19	100	1 900	22	100	2 200	a) 110 b) 110	a) 115 b) 115
04	D ₁ *	kg	—	—	—	—	—	—	120	10	1 200	}	a) 100 b) 200
05	D ₂	kg	120	5	600	—	—	—	—	—	—		
06	D ₃	kg	—	—	—	120	8	960	—	—	—		
07	E ₁ **	kg	100	8	800	100	8	800	—	—	—	}	a) 120 b) 120
08	E ₂	kg	—	—	—	—	—	—	120	8	960		
—	—	—	390	—	4 650	374	—	4 785	402	—	5 460	a) 103 b) 117	a) 107 b) 114

a) Anyagfelhasználás mennyiségi indexe

b) Anyagfelhasználás értékindexe

*D anyag különböző minőségei

**E anyag „ „

A két index közül a második, vagyis az anyagfelhasználás értékindexe az, amely egyúttal az önköltségváltozást okozó anyagárkülönbséget is kifejezi. A tábla utolsó rovatában szereplő indexek jelzik azt, hogy az egyes anyagféléseknél egyrészt mennyiségben (a), másrészt értékben (b) milyen megtakarítást, anyagköltségcsökkentést ért el a vállalat, illetve mennyi volt a többletfelhasználás, többletköltség. Az utolsó sorban szereplő indexszámok pedig azt jelzik, hogy a gyártmány teljes anyagfelhasználásánál mennyi volt a mennyiségben, illetve értékben számított változás.

Némileg bonyolultabb az anyagfelhasználás az úgynevezett anyagkihozattal dolgozó (rendementírozó) és különböző értékű nyersanyagok összekeveréséből új termékeket előállító iparágakban. (Pl. pamut-, gyapjúfonódák, papírgyártás, stb.). Itt az elemzés során az alábbi eljárás alkalmazható:

1. Megállapítandó a felhasznált anyagok vagy keverékek megoszlási aránya a teljes anyagfelhasználásban.

2. 100 kg anyagfelhasználás — a fenti arányban véve a mennyiségeket, szorozva az anyagféléseg vagy keverék tényleges árával, adja 100 kg felhasznált anyag költségét a teljes anyagfelhasználás összetétele szerint.

3. Az egyes időszakok 100 kg anyagfelhasználására vonatkozó árkülönbséget indexszámokban juttatjuk kifejezésre.

A fentiek megvilágítására nézzük meg egy pamutfonóda keverékváltozásának indexszámokban való kifejezését, a teljes anyagfelhasználás összetétele szerint, 100 kg anyagfelhasználásra számítva:

Keverék száma	Keverék egységára kg	Anyagfelhasználás százalékos megoszlása keverékek szerint (összes anyag = 100)			Anyagfelhasználási költség Ft-ban		
		bázis időszak	I. n. év	II. n. év	bázis időszak	I. n. év	II. n. év
4	12,80	22,56	22,18	18,15	289	284	233
5	12,60	32,24	0,25	—	406	3	—
7	8,50	2,31	—	—	20	—	—
3	13,—	40,52	48,88	44,06	527	635	573
6	12,50	2,37	27,—	18,18	29	338	227
2/b	13,60	—	1,69	19,61	—	23	267
		100,—	100,—	100,—	1 271	1 283	1 300
						100,94	102,22

Anyagköltség indexe (bázisidőszak = 100)

100,94

102,22

A következő feladat, hogy ennek az indexnek (100,94%) alapján kiküszöböljük az I. negyedévi teljes anyagköltségekből a keverék eltolódása folytán bekövetkező anyagköltségváltozást.

A tényleges anyagköltség és a bázisszintre hozott anyagköltség közötti különbség a bázisönköltséghöz viszonyítva azt a százalékot adja, amely a teljes önköltségváltozásból a felhasznált anyagok keverékváltozása miatt következett be.

Termelt mennyiség (to)	Önköltség a termelt mennyiségre		Beszámolási időszak tényleges anyagfelhasználási költsége Ft	Keverékváltozás indexe	Báziskeverékre átszámolt felhasználási költség	Önköltség-emelkedés %-a
	bázis	beszámolási				
	időszakban (Ft)		c	d	c/d	b/a
	a	b				
429,8	8 433 845	8 534 161	6 230 130	100,94	6 172 112	1,19

le 6 172 112

marad különbözet 58 018

keverékváltozás miatt $\frac{58\,018}{8\,433\,845} = + 0,69 \%$

2 Anyagkihasználás (rendement, kihozatal) változása és kihatása az önköltségre

A rendement változása eddig is egyik legfontosabb műszaki mutató volt. Nem vizsgáltuk azonban és semmiféle adatunk nem is volt arról, hogy a rendement változása, illetve változtatása milyen forint-kihatással bír, mennyibe kerül a népgazdaságnak, illetve milyen mértékben hat ki az önköltségre. Azt is tudtuk, hogy magasabb rendement mellett az önköltség csökken, csökkenő rendement mellett pedig emelkedik, azonban ennek forint-kihatása eddig ismeretlen volt.

A különböző minőséget kifejező anyagárak és a rendement alakulásának közös vizsgálata lehetőséget ad a felhasznált olcsóbb, vagy drágább anyagok és a rendement-alakulás összefüggésének vizsgálatára is. Elméletileg ezek az összefüggések az alábbiak szerint jelentkeznek:

a) olcsóbb anyag következtében csökkenő rendement miatt emelkedő önköltség: egyenlegében azt mutatja, hogy rentábilis-e az olcsóbb anyag felhasználása;

b) drágább anyagból növekvő rendement miatt csökkenő önköltséggel történő termelés: egyenlegében drágább nyersanyagok rentabilitásának mutatója;

c) olcsóbb anyagból emelkedő rendement mellett csökkenő önköltséggel való termelés: a minőség rontására utaló mutatót kapunk;

d) drágább anyagból rendementsökkenés mellett emelkedő önköltséggel történő termelés: felvetődik az anyagpazarlás kérdésének vizsgálata, amely mellett azonban feltétlenül meg kell vizsgálni a minőség javulását is.

A rendementváltozás kihatásának vizsgálata az önköltségváltozásra olyan feladat, amely egyrészt az indexben kifejezett mutató (rendement), másrészt a Ft-ban kifejezett önköltség összekapcsoló tényezőjének megkeresését teszi szükségessé. Mint tudjuk, a rendement olyan mutatószám, amely a készárukihozatal *mennyiségét* fejezi ki. Az önköltség viszont olyan Ft-összeg, amely általában az összes ráfordításoknak a termelt mennyiséggel való elosztása útján keletkezik. Mind a rendementnél, mind az önköltségnél tehát közös, a két mutatót összekapcsoló tényező, a termelt mennyiség. A feladat tehát a rendement változásával változott mennyiségeknek az önköltségre való kihatását lemérni.

Meg kell állapítani egyrészt a bázis-, másrészt a tárgyidőszak kihozatali százalékát. A termelt összmenyiséget elosztva a kihozatali százalékkal és szorozva 100-zal, megkapjuk a tárgyidőszak 100%-os kihozatal mellett feltételezhető mennyiségét. (Pl.: 90%-os kihozatal mellett termeltünk 180 kg fonalat, a 100%-os kihozatal mellett termelt mennyiség $\frac{180}{90} = 200$ kg lett volna.) Ez az elméleti mennyiség szorozva a bázisidőszak kihozatali százalékkal, a báziskihozatali szintjére hozott tárgynegyedévi mennyiséget mutatja. A tárgynegyedévi összes költségeket osztva a kihozatali szintre átszámolt mennyiséggel, kapjuk meg a tárgyidőszak báziskihozatali szintjére átszámolt egységönköltséget. A két önköltség hányadosa mutatja azt, hogy milyen mértékű önköltségváltozást okozott a rendement változása. Például:

összes ráfordítás	— — — — —	14 605 917 Ft
termelt mennyiség	— — — — —	742,3 to
egységönköltség	— — — — —	19 676 Ft
kihozatal bázis-időszakban	— — — — —	94,5 %
kihozatal beszámolási időszakban	— — — — —	91,5 %

A 742,3 to — amely a beszámolási időszakban termelt mennyiség — átszámolva a bázisidőszak szerinti kihozatallal, megfelel 766,58 to-nak. Ezzel a mennyiséggel osztjuk az összes ráfordításokat = 19 053 (egységre eső önköltség a báziskihozatal szintén számítva). Index = $19\ 676 : 19\ 053 = 103,2$.

A rendement csökkenése következtében tehát az önköltség 3,2%-kal emelkedett.

Ugyanerre az eredményre jutunk, egyszerűsített számítással, ha az időszakok rendement-mutatóit egymással osztjuk, a különbség csupán az, hogy a rendement mutatója és az önköltség mutatója ellenkező előjellel.

A konkrét példában $91,5 : 94,5 = 96,82\%$.

A két index hányadosa tehát 3,2% differenciát okoz, ami ellenkező előjellel és kisebb kerekítéssel önköltségi mutatóként alkalmazva megegyezik a fentiek szerint kiszámított és az önköltségemelkedést jelző mutatóval.

A rendement változásának az önköltség alakulására gyakorolt hatását azért mutathatjuk ki ilyen egyszerűsített formában is, mert számításaink szerint a rendement emelkedése az önköltségnek ugyanolyan mértékű csökkenését vonja maga után. Meg kell jegyezni, hogy ez nem teljes mértékben áll fenn, amennyiben a közvetlen bérek és esetleg egyes rezsiköltségek vonalán a rendement emelkedése nem jelent ugyanolyan mértékű költségesökkentést. Azonban itt az egyszerűbb számítás kedvéért a rendement-emelkedéssel azonos mértékűnek vettük az önköltség csökkenését.

3. Géphatásfok változása és kihatása az önköltségre

A géphatásfok rendkívül komplex mutató, amelyet az anyag minőségén kívül sok más egyéb tényező befolyásol. Így pl. pamutfonódnál feltétlenül kihatással van a géphatásfokra:

a lánc vetülék százalékos aránya, a lánc nagyobb sodratszám igénye miatt,

orsófordulatszám változása,
szálszakadások aránya,
leszedések száma, ideje,

szortírozó fogaskerék beállítása, mindezen keresztül az állóórák száma, átállások, átszerelések.

A fentiek a hatásfokot befolyásoló műszaki mutatóknak csak egy részét képezik. Kétségtelen azonban, hogy minél szélesebb körben szerepelnek ezek a műszaki mutatók, amelyek végeredményben a géphatásfokot befolyásolják, annál nyilvánvalóbb, hogy a géphatásfoknak — mint nem egyes gyártmányokra, hanem az egész termelésre vonatkozó műszaki mutatónak, — az önköltségváltozásra való kihatása egy sor objektív okot magában foglal és ezáltal lehetővé teszi a szubjektív okok mind jobban történő megközelítését.

A hatásfok szintén mennyiségi mutató, az önköltséggel való kapcsolata tehát ugyanúgy a mennyiségben keresztül érvényesül, mint ahogy azt a rendementnél is láttuk.

A géphatásfok változásának az önköltségre való kihatását tehát ugyanúgy kell indexre átszámítanunk, mint ahogy azt a két időszak rendementmutatóinak egymással való osztásánál láttuk. A géphatásfok mutatója a rendement mutatóival azonos módon ellenkező előjelű mutatót eredményez az önköltségnél.

Meg kell jegyezni, hogy a géphatásfok változásának az önköltségszökkenésre gyakorolt hatásánál ugyanúgy jelentkezik a közvetlen bérnek és egyes rezsiköltségeknek a géphatásfok emelkedésével nem párhuzamosan való csökkenése, mint ahogy azt már a rendementnél elmondottuk.

A géphatásfok csökkenése esetén önköltségemelkedés, a géphatásfok növekedése esetén önköltségszökkenés következik be.

4. Közvetlen bér alakulása és kihatása az önköltségre

A könnyűipar önköltségének döntő része a közvetlen anyag. Ez az oka annak, hogy mi is inkább az anyagfelhasználás elemzésének szenteltünk nagyobb teret.

A közvetlen bérral kapcsolatban mindenekelőtt le kell szögezni, hogy a közvetlen bér elemzését gyártmánymélységben, ezen belül munkafolyamatonként kell elvégezni. Az egyes időszakok közötti összehasonlítást is munkafolyamatonként kell elvégezni és a munkafolyamatokra bontott, illetve ezek szerint felépített gyártmány közvetlen bérindexeit is részleteiben és összesen egyaránt kell kiszámítani. Az indexek kiszámítását alábbiak szerint kell elvégezni:

Munkafolyamat	Bázis-		Tervezett		Tényleges		Bérindex bázishoz	Bérindex tervhez
	idő/perc	bér (Ft)	idő/perc	bér (Ft)	idő/perc	bér (Ft)		
A	30	2,—	30	2,10	30	2,40	120	114
B	10	—,60	10	—,60	10	—,60	100	100
C	20	1,20	18	1,05	18	1,08	90	102
Összesen	60	3,80	58	3,75	58	4,08	107,3	108,8

A közvetlen bérnél kiszámított index segítségével átszámoljuk a bérköltséget bázisszintre. A kettő közötti különbség — vetítve a bázisönköltségre — jelzi, hogy hány százalékkal nőtt az önköltség a közvetlen bérnél bekövetkezett emelkedés miatt.

*

Nézzük meg az előbbieken közölt elemzések alapján, hogy a kimutatott önköltségsökkenést az indexszámok segítségével hogyan bontjuk fel az azt előidéző tényezőkre.

Induljunk ki a következő tényezőkből:

Bázisönköltség (termelt mennyiségre) — — — — —	8 433 845 Ft
Tényleges önköltség (termelt mennyiségre) — — — — —	8 534 161 Ft
Közvetlen anyagfelhasználás összege — — — — —	6 230 130 Ft
Közvetlen anyagfelhasználás indexe (bázis = 100) — — — — —	100,94 %
Közvetlen bér összege — — — — —	1 126 510 Ft
Közvetlen bér indexe (bázis = 100) — — — — —	107,3 %
Rendement indexe (bázis = 100) — — — — —	100,04 %
Géphatásfok indexe (bázis = 100) — — — — —	107,10 %

Önkölségváltozás tényezője	Termelt mennyiségre számított bázisönköltség (Ft)	Termelt mennyiségre számított tényleges önköltség (Ft)	Tényező kihatása %-ban (bázis = 100)		Tényleges költségek kalkulációs tételenként	Bázis-szintre átszámolt költség
			kalkulációs tételekre	önköltségre		
			vetítve			
—	8 433 845	8 534 161	+ 1,19		—	—
Közvetlen anyag keverék összetétel változása...	+ 58 563	—	+ 0,94	+ 0,69	6 230 130	6 172 112
Közvetlenbér emelkedése	+ 76 640	—	+ 7,30	+ 0,94	1 126 510	1 049 870
Rendement emelkedése..	— 3 373 ¹	—	+ 0,04	— 0,04	—	—
Géphatásfok emelkedése	— 598 800 ¹	—	+ 7,10	— 7,10	—	—
Elemzett tényezők levonása után marad..	7 966 872	—			—	—
Egyéb tényezők miatt...	567 289	—		+ 6,72		
Összesen	8 534 161	—				

¹ A százalékos változás az egész önköltség után számítva.

A táblázatban foglalt számokhoz az alábbi magyarázatot adjuk:

A vállalat összehasonlítható termelésének önköltsége 1,19%-kal emelkedett. Ezt az eredményt azonos összetételre, tehát azonos termelésre számolták ki a mérlegbeszámoló III/5. és III/6. mellékletéből ismert módon. Az elemzés számszerű módszerének hiányában azonban elfogadtuk azt a magyarázatot, hogy „Drágább nyersanyagot kapott a vállalat, ezért emelkedett az önköltség.”

Ez a magyarázat elfedte az egyéb tényezőket. Kétségtelen, hogy a drágább anyag emelte az önköltséget, de ezen felül még a fenti elemzés szerint:

1. A közvetlen anyag magasabb ára csak kisebb mértékben oka az önköltségemelésnek.

2. A drágább, tehát nyilván jobb minőségű anyag felhasználása következtében 7,1%-kal emelkedett a géphatásfok, ami közel 600 000 Ft-os önköltségcsökkentést eredményezett, bár a jobb minőségű nyersanyag csupán kis mértékben emelte a kihozatalt és kismértékben csökkentette ezen keresztül az önköltséget.

3. Fel kell figyelni arra, hogy a géphatásfok emelkedése mellett emelkedtek a közvetlen bérek és ez közel 1%-kal emelte a teljes önköltséget.

4. Végül, ha fenti tényezőket kiszűrjük a tényleges önköltségből, 6,72% önköltségemelkedést okozó egyéb tényezőt látunk, amely a műszakiak által feltétlenül magyarázandó.

*

A felvetett kérdések távolról sem tárják fel az önköltségelemzés előttünk álló valamennyi feladatát, inkább egyes megoldási lehetőségeket igyekezünk vázolni. Úgy érezzük, hogy azok a nagy eredmények, amelyeket a Lozinszkij-mozgalom Magyarországon a határidők előrehozatala tekintetében elért, úgy bír igazán nagy értékkel, ha a korán rendelkezésre álló adatokat alapos elemzés tárgyává tesszük és erre akartunk néhány példát leírni. Csak alapos elemzéssel lehet a tartalékok feltárására módot találni és így járulhatnak hozzá a számviteli dolgozók Pártunk Központi vezetőségének november 29-i ülésén Gerő elvtárs által vázolt feladat megvalósításához: „... ahhoz, hogy az 1952-es év kedvezőtlen mezőgazdasági eredménye ellenére sikeresen megvalósíthassuk felemelt ötéves tervünket, sikeresen fejleszthessük tovább egész népgazdaságunkat, minden téren a legszigorúbb takarékoságot kell megvalósítani.”

**Az É. M. Építőipari Könyv- és Lapkiadó kiadásában
megjelent**

J. Sz. Nyebolszin

A korszerű technika az építőiparban

c. könyve

A szovjet könyv tájékoztat az építés és a szerelőmunkák kivitelezésének korszerű módszereiről. Ismerteti az építkezés iparosításának és gépesítésének főbb alapelveit, a szalagrendszert és a gyorsmódszerű építést.

Részletesen foglalkozik a könyv az építéssel kapcsolatos munkaigényes munkálatok gépesítésének kérdésével, bemutatja a ma rendelkezésre álló legkorszerűbb építőipari gépeket. A könyv a műszaki megoldásokat a Szovjetunió számos építési tervező és tudományos kutatóintézetének adatai alapján tárgyalja. Ezeket és az építkezés szervezésének módszereit konkrét gyakorlati adatok segítségével értékeli ki. A könyv az építkezések valamennyi mérnöki, műszaki dolgozóját érdekli.

Ára kötve : 36,— Ft

Kapható az Állami Könyvterjesztő Vállalat könyvesboltjaiban

A PÉNZÜGYI STATISZTIKA FELADATAI

I.

A pénzügyi statisztika lényegét, természetét és rendeltetését a termelés módja, a társadalom gazdasági rendje határozza meg.

A *kapitalista országokban* a pénzügyi statisztika is, mint általában a statisztika, a kizsákmányoló osztály uralmának és a proletariátus kizsákmányolásának eszköze. A kapitalista gazdálkodást jellemző profithajsza, a verseny, az üzleti titok eleve kizárja a tőkés vállalatok jövedelmére és pénzügyi tevékenységére vonatkozó alapvető, helyes adatok összegyűjtésének lehetőségét. Az esetleg nyilvánosságra hozott adatok, mint pl. a részvénytársaságok, a kartelek és egyéb tőkés társulatok mérlegei általában nem a valóságot mutatják. Lenin elvtárs mutatott rá arra, hogy a kapitalista vállalat mérleghamisítása általános jelenség, amellyel szemben semmiféle ellenőrzési, mérlegnyilvánossági rendszabálynak, vagy ehhez hasonló intézkedéseknek nem lehet jelentősége. A burzsoa statisztikának a részvénytársaságok vagy egyes tőkések jövedelmére vonatkozó — az adókimutatás anyagára alapozott — adatai is mindig csökkentik a tőkések, a kizsákmányoló osztály valóságos jövedelmét. A vállalatok egyéb pénzügyi mutatószámait pedig a burzsoa statisztika egyáltalán nem vizsgálja, hiszen „... a magántulajdon szent és senki sem tilthatja meg, hogy a részvényeket eladják, megvásárolják, vagy elzalogosítsák”.¹

A tőkés országok állami költségvetésének felépítése ugyancsak meghamisítja a dolgok valódi állapotát. Elleplezi a költségvetési deficitet, az államadósság növekedését, eltorzítja a kiadások valóságos mértékét, hogy elrejtse a dolgozó nép nyilvánossága előtt, az államkincstár tőkések által történő kirablását és nem utolsósorban azt a tényt, hogy a burzsoa állam elnyomó gépezetének fenntartásához szükséges adóbevételek legnagyobb részét az uralkodó osztály éppen azoktól szedi be, akiknek elnyomására ez az apparátus szolgál. A költségvetési adatok meghamisítása fokozottabban jelentkezik a kapitalizmus imperialista szakaszának tőkés országaiban.

Csak a *szocialista társadalomban* nyugszik a pénzügyi statisztika szilárd alapon. A szocialista állam ugyanis a pénzt mint a népgazdaság tervező vezetéseinek eszközét használja fel. Ebből eredően, a szocialista népgazdaságban létrejövő pénzügyi kapcsolatok szöges ellentétben állanak a tőkés rendszerben kialakult pénzügyi kapcsolatokkal.

A szocialista gazdaságban a pénz a dolgozók állama funkciói betöltésének hatalmas eszközét képezi. E funkciók: a gazdasági-szervező és kulturális nevelő munka, az ország külső támadás elleni védelme és a szo-

cialista tulajdon megvédése, megfelelő anyagi és pénzforrásokat követel meg. A szocialista állam forrásai pedig az állam jövedelméből adódnak, amely jövedelmek túlnyomó többségben — a kapitalista országokkal ellentétben — nem a lakosság által fizetett adóbevételekből, mint a dolgozó tömegek pótlólagos kizsákmányolásából, hanem a szocialista gazdaság, a szocialista vállalatok és szervezetek jövedelmeiből és felhalmozásából erednek. Ez azt jelenti, hogy a szocialista államnak közvetlen befolyást kell gyakorolnia a társadalmi termék elosztására. A nemzeti jövedelemből az állami intézményeknek, a népgazdasági terv feladataihoz mérten, megfelelő részt juttat, hogy

a szocialista gazdaság *álló- és forgóalapjai* növekedjenek (működő állóalapok rekonstrukciója, új gyárak, üzemek, közlekedési utak stb. építése; állami gazdaságok, gép- és traktorállomások létesítése; valamint a forgóeszközök növelése — az alap- és segédanyagok, fűtőanyag és más, a forgóalaphoz tartozó egyéb elemek növelése); hogy

az anyag- és élelmiszertartalékok nőjenek és hogy biztosítási tartalékokat képezhessünk; hogy

a termelés anyagi folyamataival közvetlen kapcsolatban nem álló állami szükségleteket ki lehessen elégíteni. Tehát

a) a szociális-kulturális intézkedések (népoktatás, egészségvédelem, munkaképtelenek ellátása, az iskolai oktatást megelőző nevelés stb.);

b) az ország védelmi képességének megerősítése;

c) az államigazgatás szerveinek fenntartása biztosított legyen, szem előtt tartva, hogy *a dolgozók életszínvonalá mndjobbban emelkedjék.*

A szocialista pénzügyi statisztikának szerepe ebben az összefüggésben rendkívül nagy. A népgazdaság fejlesztésének tervszerű irányításánál a szocialista államnak fel kell mérnie a gazdasági tevékenység és a társadalmi élet különböző területein mutatkozó pénzszükségletet és e pénzkészletek képződésének forrásait.

A pénzügyi statisztikának különösen nagy* jelentősége van annak megállapításánál, hogy miként történt a pénzfelhalmozódás és a gazdaság más pénzkészleteinek, valamint a lakosság pénzjövedelme egy részének, a szocialista termelés bővítésére és más állami szükségletek kielégítésére történő újrafelosztása.

II.

E feladatok megvalósításának fontos eszköze tehát a pénzügyi statisztika. Meg kell azonban állapítani, hogy a Központi Statisztikai Hivatal rendszeres pénzügyi statisztikát eddig nem készített. Helytelenül, abból indult ki, hogy az adatok a pénzügyminisztériumnál és a bankoknál amúgy is rendelkezésre állanak. Ebből a helytelen felfogásból adódott a jelenlegi helyzet, t. i. az, hogy a pénzügyi adatok nem kapcsolódnak szervesen a statisztika rendszerébe, hogy az adatok nem a szükséges részletezésben, csoportosításban és időpontban állanak rendelkezésre.

E megállapítások elsősorban az állami bevételek és kiadások statisztikájára vonatkoznak, de hasonló a helyzet, ha nem is olyan mértékben, a pénzügyi statisztika egyéb területén is.

A Népgazdasági Tanács 67/7/1952. N. T. számú határozata a Központi Statisztikai Hivatal feladatává teszi, a népgazdaság egészét átfogó pénzügyi statisztika megszervezését. E határozat végrehajtása népgazdaságunk

egységes pénzügyi statisztikai rendszerének kialakulását kell hogy eredményezze.

Népgazdaságunk egységes pénzügyi statisztikai rendszerének kialakításával egyidőben azonban — a szervezési kérdésekben felmerülő nehézségeken túlmenően — számos elvi és gyakorlati probléma is megoldásra vár. Igaz ugyan, hogy e problémák megoldásánál is, mint a szocializmus építésének minden területén, nagy segítséget nyújtanak a Szovjetunió gazdag tapasztalatai, mégis, az ott már részletesen kidolgozott és a gyakorlatban bevált pénzügyi statisztikai rendszer, minden változtatás nélküli további átvétele nem lehetséges. Nyilvánvalóan ehhez azonos alapfeltételek szükségesek. Mivel azonban ezek az alapfeltételek eltérést mutatnak, a Szovjetunió gyakorlatában alkalmazott módszereknek népgazdaságunk adottságaihoz megfelelő átalakítása válik szükségessé.

III.

E cikk keretében lehetetlen arra vállalkozni, hogy a pénzügyi statisztika területén felmerülő problémák mindegyikével foglalkozzunk, mégkevésbé, hogy azokat meg is oldjuk, hiszen e kérdések egyenként is önálló tanulmányt kívánnak meg. Így csupán a néhány legdöntőbb kérdés felvetésére szorítkozhatunk.

Legelőször is az a kérdés merül fel, *a pénzügyi statisztika feladatainak* tisztázása után, hogy milyen legszükségesebb adatok kerüljenek begyűjtésre ahhoz, hogy statisztikánk, gazdálkodásunk pénzügyi területéről átfogó képet adhasson? — hogy pénzügyi statisztikánk, népgazdaságunk pénzügyi kapcsolatait milyen beszámolási rendszer alapján, milyen eszközök segítségével fejezze ki?

Pénzügyi statisztikánknak mindenekelőtt népgazdaságunk pénzügyi terveinek teljesítésére vonatkozó fontosabb mutatókat kell megfigyelnie. Így

- a) az állami költségvetés teljesítésére;
- b) a szocialista vállalatok, intézmények pénzgazdálkodására;
- c) a bankok, pénzügyintézetek stb. pénzügyi műveleteire kell pénzügyi statisztikánknak kiterjednie.

*

Szocialista államunk egész pénzügyi rendszerének központi terve az állami költségvetés. Ezért pénzügyi statisztikánk fő és központi része az állami költségvetés statisztikája, vagy röviden a költségvetési statisztika kell legyen.

Költségvetési statisztikánknak mindenekelőtt pontosan meg kell állapítani az állami bevételek és kiadások legfontosabb kategóriáinak és csoportjainak tényleges összegét, azok alakulását, dinamikáját a költségvetési periódus folyamán (havonta, negyedévenként), esetleg később területi megoszlásban. Feladata, hogy összesített anyagot nyújtson az állami és helyi jövedelmekről és kiadásokról, hogy összehasonlítást nyújtson az összesített adatok tekintetében évek hosszú sorára. Fel kell tárja összecszerűen, hogy mennyi a nemzeti jövedelem a költségvetési kiadások fedezésére eső részének reális nagysága. Meg kell mutassa ez összegek felhasználási irányát, az egyes népgazdasági ágak és a költségvetés kölcsönös pénzügyi kapcsolatainak végleges egyenlegét.

A költségvetési statisztika természetes megfigyelési egysége az egyes bevétel, illetőleg az egyes alkalommal előforduló kiadás. Tehát az egyes bevételek és kiadások sokasága alkotja a tartalmuk szerint igen különböző műveleti elemek áttekinthetetlen nagy tömegét. Az összesített mennyiségi számbavétel és a strukturális elemzés céljaira természetesen elengedhetetlenül szükséges, hogy a költségvetési bevételek és kiadások óriási tömegét egynemű csoportokban foglaljuk össze. A csoportosítás alapjául a megállapított költségvetési osztályozás kell, hogy szolgáljon. Világos, hogy csak ilyen csoportosítás következtében lehetséges az összesített költségvetés elkészítése, az egyik költségvetésnek a másikkal való összehasonlítása, terjedelmük és felépítésük dinamikájának elemzése.

az állami bevételek: a forgalmiadó, az egyéb vállalati adók és illetékek, a vállalatok nyereségbefizetése minisztériumok szerint, a lakosság által befizetett adók, adónemek, valamint szociális megoszlás (munkások, parasztok, alkalmazottak stb. kategóriái) szerinti részletezésben, az államkölcönkből eredő bevételek stb.;

az állami kiadások közül pedig a népgazdasági kiadások minisztériumok, hatóságok vagy gazdasági ágak szerint, a szociális és kulturális intézmények kiadásai, a közigazgatási kiadások stb. céljuk és rendeltetésük szerinti beosztásban.

*

Minthogy állami költségvetésünk bevételeinek döntő része a szocialista vállalatoktól és szervezetektől származik, a költségvetés teljesítése mindenekelőtt attól függ, hogy milyen sikerrel teljesíti valamennyi népgazdasági ág és minden egyes vállalat a népgazdasági tervek mennyiségi és minőségi előírányzatát; minthogy ezért államunk — mint a szocialista vállalatok tulajdonosa — már jó előre, tervszerint meghatározza, hogy az állami vállalatok és gazdasági szervezetek pénzfelhalmozásaiból mennyit kell meghagyni a vállalatoknál és mennyit kell az állami alap számára elvonni, pénzügyi statisztikánknak feladata kell legyen a vállalati pénzgazdálkodással kapcsolatos tervek teljesítésének mérése is.

A vállalati pénzgazdálkodással kapcsolatban a pénzügyi statisztikánk a negyedévi, illetve összesített vállalati könyvelési (mérleg-) beszámolóik segítségével kísérheti figyelemmel

- a) az akkumulációs terv végrehajtására,
- b) a forgóeszközök változására,
- c) a beruházások finanszírozására,
- d) a jövedelmezőségre

vonatkozó mutatókat.

E könyvelési beszámolók jelentősége azonban nemcsak az, hogy képet ad az egyes vállalatok, iparágak, minisztériumok pénzgazdálkodásáról, hanem az is, hogy e beszámolók összesített mutatószámain keresztül ellenőrizhető, hogy miként történik az egész népgazdaság pénzügyi terveinek teljesítése. A feladat tehát egyrészt a könyvelési beszámolók rendszerének kiszélesítése, a népgazdaság valamennyi ágára való kiterjesztése, másrészt az egyes vállalatok, iparágak, minisztériumok specialitását szem előtt tartva, a legfontosabb mutatók népgazdasági ágak, sőt az egész népgazdaság szintjén történő összesíthetőségének biztosítása.

*

Allami bankunk, a Magyar Nemzeti Bank, ma már tulajdonképpen népgazdaságunk egységes pénzügyi elszámolási központjának hatalmas szervezetévé lett. A Magyar Nemzeti Bank a hitelnyújtás segítségével lehetővé teszi a termelési és áruforgalmi tervek teljesítését és túlteljesítését, a termelés önköltségének csökkentését, az eszközök forgásának gyorsítását és a szocialista gazdaság felhalmozásának növekedését, tehát a rövidlejáratú hitelek központja; ugyanakkor mivel a vállalatok, szervezetek, hivatalok termelésük és szolgáltatásuk realizálásából származó bevételeit a Bank gyűjti össze, a szükséges készpénzt a Bank bocsátja a rendelkezésükre, az ország egységes pénztári központja is; továbbá, mert a bankjegyek kibocsátása és forgalomból való kivonása útján a Bank szabályozza a pénzforgalmat és biztosítja a forint stabilitását, az állam emmissziós központja is; és végül azáltal, hogy a szocialista vállalatok árueledásaival és szolgáltatásaival kapcsolatos minden elszámolás a Bankon keresztül történik, az elszámolások központjának szerepét is betölti.

Így a Magyar Nemzeti Bankkal kapcsolatban

- a) a hitelügyletek,
- b) a pénztári ügyletek,
- c) az emmissziós ügyletek,
- d) az elszámolási ügyletek

figyelendők meg elsősorban.

*

A hitelügyletek elemzése a hiteltervek és teljesítésének összehasonlítását jelenti. Az elemzés végső célja az, hogy a terv és a tényleges adatok eltérésének lényegét, mértékét és okait megállapítsa, hogy általános értékelést nyújtson a megállapított eltérésekről. Mindezek, t. i. a hitelterv és a teljesítés egybevetése nem lehetséges a népgazdasági mutatók széleskörű bevonása nélkül. Magától értetődik, hogy az utóbbiak nélkül a hitelterv túlteljesítése, vagy nem teljesítése önmagában nem szolgálhat alapul arra, hogy a népgazdaság hitelezésében mutatkozó túllépést, vagy az ellátás nem elegendő voltát megállapíthassuk.

A Bank pénztári ügyleteinek statisztikája a pénztári terv teljesítésének ellenőrzését jelenti, amely szorosan összefügg a hitelterv teljesítésével. A pénztári ügyletek az ország népgazdasági tervfeladatain alapulnak és képet adnak a bankok pénztárába befolyó készpénzek forrásairól és mennyiségéről, valamint felhasználásuk irányáról és mértékéről, a népgazdaságon belül.

Így a hitelügyletek vizsgálata mellett a pénztári ügyletek elemzése egyben eszköze a népgazdasági terv végrehajtásáért folyó küzdelemnek. A pénztári ügyletek vizsgálatával, mint a pénztári terv teljesítésének elemzésével, pénzügyi statisztikáinknak ki kell mutatnia a népgazdasági terv teljesítésében jelentkező hiányokat. Ezen túlmenően, a pénztári terv teljesítésével kapcsolatos általános mutatók mellett, nagy jelentőséggel bírnak a pénzügyi statisztikának azok a mutatók is, amelyek külön-külön vizsgálják a pénztári ügyletek bevételi, illetve kiadásai tételeit (mint pl. munkabérré történő kifizetések, a pénztári fegyelem stb.).

Ugyanakkor azonban, mivel a Magyar Nemzeti Bankba összpontosul a gazdasági szervek, költségvetési intézmények, szakszervezeti, szövetkezeti és más társadalmi szervek minden szabad pénzeszköze; mivel itt vannak letétben a költségvetések, a hosszúlejáratú beruházásokat finanszírozó bank,

a takarékpénztárak és az állami biztosítási szervek szabad pénzeszközei, a pénztári terv teljesítésének vizsgálata alkalmával a Magyar Nemzeti Bank állományát részleteiben is szükséges megvizsgálni. Így külön

- a) a Bank saját eszközeit, ezen belül a saját akkumulációt;
- b) a különböző költségvetési alapon működő szervezeteknek és más intézményeknek a Bank által kezelt eszközeit;
- c) az egyéb bankok eszközeit.

Természetesen ezek közül a legjelentősebbek az állami költségvetés által a Magyar Nemzeti Bank rendelkezésére bocsátott eszközök.

*

Pénzügyi statisztikánknak természetesen azon túlmenően, hogy teljeségében és összefüggésében kell vizsgálnia a pénzügyi tervek teljesítését, az átfogó mutatószámok elemzésén kívül az egyes részterületek, mint pl. külkereskedelmünk és az ország más határokön kívüli fizetései, illetve bevételeinek összetevői, célja és rendeltetése stb. szerinti megfigyelésével; a lakosság takarékbetétjeinek forgalmával, állományváltozásával, a szocialista biztosítás pénzügyi vonatkozásaival, az adókkal, a bankjegyforgalommal stb. is kell foglalkoznia.

Pénzügyi statisztikánknak ugyanakkor hozzá kell járulnia dolgozó népünknek ahhoz a harcához, amelyet az ötéves terv megvalósítása érdekében a takarékosáért az állami tartalékok fosztogatása és szétforgácsolása ellen vív.

A pénzügyi statisztika megszervezése, a Szovjetunió tapasztalatainak hazai gyakorlatban való alkalmazása, az egyes felvetődő problémák megoldása és tisztázása tehát időszerű feladat.

Megjelent a

STATISZTIKAI TÁJÉKOZTATÓ

1952. évi 4. száma

Részletesen beszámol felemelt ötéves tervünk eredményeiről és Malenkov elvtársnak az SZKP XIX. kongresszusán tartott beszámolója alapján szemléltető grafikonon keresztül mutatja be a Szovjetunió hatalmas arányú gazdasági és kulturális fellendülését, valamint a kapitalista országok válságtól terhes háborús gazdaságát és dolgozóinak nyomorát.

Ára: 5.— Ft

**Kapható IBUSz-pavillonokban és a Posta Központi Hírlapirodnánál
(V, József nádor-tér 1.)**

A KÖZOKTATÁSI STATISZTIKA SZERVEZETI KÉRDÉSEI

Ötéves tervünkben az ipar, a mezőgazdaság, a közlekedés, a kereskedelem gazdasági feladatai mellett, népünk kulturális felemelése, a szakképzés szükséglet biztosítása is fontos kérdéssé vált. Révai elvtársnak a Magyar Dolgozók Pártja II. Kongresszusán elhangzott beszéde fokozottan aláhúzta a kultúrforradalom jelentőségét, komoly feladatokat jelölt ki a közoktatás fejlesztésével kapcsolatban.

A közoktatás fejlődésének tervszerűbbé, céltudatosabbá tétele a közoktatási statisztikai rendszer átszervezését tette szükségessé.

A decentralizáció előtt a Központi Statisztikai Hivatal központilag hajtott végre az adatgyűjtéseket és feldolgozásokat, majd a kész eredményeket küldte meg az operatív igazgatási szerveknek. A központosított rendszer a statisztika egységesítését és a megfelelő hitelességű adatok biztosítását szolgálta.

A centralizált statisztikai szervezet kialakulásával egyidőben azonban a minisztériumok nem rendelkeztek statisztikai apparátussal, a vezetés és ellenőrzés munkájában nem támaszkodtak statisztikai adatokra. A statisztika iránt mutatkozó — a statisztika jelentőségének fel nem ismerésén alapuló — érdektelenség nem tette lehetővé a statisztika valóban széleskörű gyakorlati alkalmazását és így a statisztikai munka, mind az adatszolgáltatók, mind a minisztériumok számára mintegy felesleges „megterhelésként” jelentkezett.

A Központi Statisztikai Hivatal a mechanikus adatgyűjtési munkákkal túlterhelve, adatokat csak késve tudott az operatív szervek rendelkezésére bocsátani. Ezek az adatok nem elégítették ki a minisztériumok igényeit. Ezért a vadstatisztikák oly nagy méreteket öltöttek, hogy a kialakulóban lévő statisztikai fegyelem komoly lazulását vonták maguk után.

Fokozott formában jelentkezett mindez a közoktatás területén. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium akkori vezetői egyáltalán nem értékelték a statisztika jelentőségét. A Minisztériumon belül nem biztosították a statisztikai munka előfeltételeit. Nem volt rögzítve a statisztikai csoport szervezeti hovatartozása és a csoportnak nem volt felelős vezetője. Az elégtelen létszámú statisztikai csoport tevékenysége kizárólag technikai munkára terjedt ki, az adatok megbízhatóságának helyszíni ellenőrzésére sor egyáltalán nem is kerülhetett.

Az együttműködés a Központi Statisztikai Hivatal és a Minisztérium között lényegében a kérdőívek formájával és tartalmával kapcsolatos természetlen vitákra korlátozódott.

A Népgazdasági Tanácsnak a decentralizációt elrendelő határozata az adatgyűjtések lebonyolítását a Minisztérium feladatává tette. Ezt olymódon

kellett a Minisztériumnak megszerveznie, hogy a tanügyigazgatás alsó szervei, a területükre vonatkozó adatokat begyűjtik, összesítik, elemzik, majd ezt a közvetlenül fölöttük álló szervnek megküldik, ezzel egyidejűleg az eredményeket a saját operatív munkájuk aláátamasztására is felhasználják. Az adatok így végigfutva a tanügyigazgatás egész szervezetén, kerülnek a Minisztérium szakfőosztályaira, melyeknek statisztikai munkáját a Minisztérium statisztikai osztálya fogja össze és küldi meg az országos eredményeket és elemzéseket a Központi Statisztikai Hivatalnak és a miniszternek, ill. a minisztérium vezetőinek.

A határozat végrehajtására a Közoktatásügyi Miniszter a Központi Statisztikai Hivatallal egyetértésben rendeletet adott ki, amelyben részleteiben szabályozta a tanügyi statisztika rendszerének decentralizálását és a Közoktatásügyi Minisztérium és a Központi Statisztikai Hivatal közötti együttműködést a tanügyi statisztika egész területén. A miniszteri rendelet nyomtatékosan rámutatott a szocialista statisztika alapvető szempontjaira. Így többek között arra, hogy a tanügyi statisztika a közoktatás tervszerű irányításának egyik feltétele; a statisztikának operatív célokot kell szolgálnia, ezért a határidő elmulasztása büntetendő cselekmény; adatgyűjtést csak a Miniszter a Központi Statisztikai Hivatal elnökével egyetértésben rendelhet el; statisztikai adatokat nyilvánosságra hozni csak a Központi Statisztikai Hivatal engedélyével lehet stb.

A Népgazdasági Tanács határozata nyomán az Országos Létszámbizottság a Közoktatásügyi Minisztérium részére a decentralizálással kapcsolatos feladatok ellátásához szükséges létszámot biztosította.

A Minisztérium létrehozta a megyei statisztikai szervezetet, a megyei tanácsok oktatási osztályain egy-egy függetlenített statisztikai előadói állást rendszerezített. A függetlenített statisztikai előadó feladata az egész megye közoktatási statisztikájának összefogása. A statisztikai munkát már nem a kérdőívek mechanikus begyűjtése és továbbítása jelenti, hanem az adatok összesítése és elemzése. Az elemző munkába bekapcsolódnak maguk az adatszolgáltató iskolák, továbbá a járási tanácsok oktatási csoportjai, amelyek az adatok első összesítését végzik. A decentralizáció megvalósításával a közoktatás területén mintegy 10 000-re tehető azoknak az oktatási intézményeknek a száma, amelyek vezetői résztvesznek a statisztikai elemző munkában.

Maguk az elsődleges adatszolgáltatók elemzőmunkájuk révén saját gyakorlati feladataikat is jobban el tudják látni. Az oktatási statisztika alapfogalmait minden oktatási intézmény tantestülete értekezleten beszélte meg és így maguk az adatszolgáltatók közelebb kerültek a statisztikához, mint az operatív munka nélkülözhetetlen támaszához.

Ugyancsak fejlődést jelent, hogy az egyetemek és főiskolák minden nagyobb karán önálló statisztikai előadói munkakörök, sőt ezen túlmenően egyes rektorok mellett statisztikai csoport rendszeresítése valósul meg a közeljövőben.

Ilymódon minden területen kialakul a statisztikai adatszolgáltatásért teljes mértékben felelősséggel tartozó statisztikusok köre, akik a területet mind jobban megismerve elemzéseiket egyre mélyrehatóbbá tudják tenni.

A Minisztérium területi (tanácsi) és egyetemi statisztikai szervei felett az újjászervezett, a tervosztálytól független — közvetlen a Miniszter irányítása alatt működő — statisztikai osztály áll. A Minisztérium statisztikai osztályához mintegy 40 fő tartozik. Az osztály dolgozói részben az egyes adatszelvények előkészítését, részben azok eredményeinek értékelését végzik.

Ugyancsak fenti létszámon belül működnek a főosztályok statisztikai munkakört betöltő előadói, továbbá az adatok gépi feldolgozását végző dolgozók. A gépi feldolgozás megszervezésével nagyrészt megtörtént az előadóknak a mechanikus munkáktól való mentesítése.

A statisztikai munka színvonalának emelése érdekében a megyei függetlenített statisztikai előadók részére a Minisztérium iskolát szervezett. A Központi Statisztikai Hivatallal közösen összeállított tematikát az oktatási statisztikai munkában felmerülő elméleti és gyakorlati kérdések képezték. Az oktatás egyéni tanulás formájában folytatódik, mégpedig az általános statisztika teljes anyagának elsajátítására és a szovjet szakirodalom megismerésére.

A decentralizált közoktatási statisztika csak akkor tölti be hivatását, ha az adatok megbízhatók. Az adatok pontosságának egyik előfeltétele a fentiekben vázolt szervezet jó működése, továbbá az adatoknak bizonylatokkal való alátámasztása. A közoktatás területén kialakult a bizonylatok zárt rendszere. Az iskolai bizonylatok láncra, kezdve a felvételi naplótól, egészen az osztályvezetői statisztikai összesítőlapig, mindazokat az adatokat tartalmazza, melyek az egyes adatfelvételeknél a beszámolójelentésekben előfordulnak. Az 1952/53. tanévtől rendszeresített iskolai törzskönyv foglalja magában a dologi vonatkozású számadatokat, amelyek eddig az okmányyszerű alátámasztást nélkülözték.

Az adatok megbízhatóbbá tételéhez kapcsolódik a beszámolójelentések oly módon való összeállítása, hogy a feltett kérdéseket az adatszolgáltatók egyértelműen válaszolják meg. Ezen a téren a fejlődés számottevő, egyre inkább lecsiszolódnak a felesleges, operatív célokra fel nem használható kérdések.

A decentralizálás után újabb döntő lépést jelentett a közoktatási statisztika fejlődésében az adatgyűjtés párhuzamosítása. A decentralizált rendszer minden előnye mellett önmagában nem biztosítja a Központi Statisztikai Hivatalhoz végső összesítésre kerülő adatok megbízhatóságát. A Hivatal felsőbb szervek felé irányuló tájékoztató munkája, az adatok pontossága és a határidők tekintetében is kizárólag a Minisztériumtól függött.

A Szovjetunióban szerzett tapasztalatok nyomán a Hivatal javaslatára a Minisztériumtanács 2021/6/1952. számú rendeletével átfogó módon rendezte a statisztikai adatszolgáltatás egész szervezetét. A határozat megteremtette a Központi Statisztikai Hivatalnak a tanácsoktól függetlenített területi szerveit és elrendelte a fontosabb adatoknak a Központi Statisztikai Hivatal saját szervin keresztül történő párhuzamos feldolgozását.

A párhuzamos adatfeldolgozás a közoktatási statisztika területére is kiterjed. Valamennyi megyei kirendeltségen kultúrstatistikai előadó látja el a közoktatási adatfelvételekkel kapcsolatos feladatokat. Az adatok feldolgozását követő egyeztetések a Közoktatásügyi Minisztérium és a Központi Statisztikai Hivatal területi szervei között egyre inkább rendszeressé válnak. A statisztikai szervek ellenőrző munkája és az adatok egyeztetése során megfelelő kapcsolat alakul ki a két írhatóság szervei között és így már az alsóbb szervek együttműködése biztosítja az adatok pontosabbá tételét.

*

A közoktatási statisztika kétségtelen fejlődése és javulása mellett azonban még igen sok hiányossággal találkozunk.

A Minisztérium főként szervezési nehézségek miatt a decentralizációt nem tudta kellő ütemben, a kívánt formában és mértékben végrehajtani. Az

Országos Létszámbizottság által a megyei oktatási statisztikusok beállítására rendszeresített állást a Minisztérium igen alacsony fizetési kategóriával állapította meg. Nagyrészt ennek tudható be, hogy egyes megyékben hosszú ideig nem töltötték be ezt az állást. A betöltött helyeken sem volt a kijelölés mindenütt megfelelő, több esetben olyan dolgozókat helyeztek ebbe a beosztásba, akik a közoktatási statisztikával kapcsolatos feladatok ellátására nem voltak alkalmasak.

Nehézséget okoz a fokozódó feladatok ellátásánál a gyakori személyi cseré. A személyi cserék igen nagy méreteire jellemző, hogy a 21 oktatási statisztikus részére mintegy két hónappal ezelőtt tartott bennlakásos iskola résztvevői közül csupán 10 dolgozik jelenleg is ugyanebben a beosztásban. Tervefeladatokkal való megbízás is — a statisztikai teendők mellett — igen gyakori jelenség volt; sőt előfordult, hogy a függetlenített statisztikai előadót tervtanfolyamra küldték; a budapesti tanács végrehajtóbizottsága pedig az oktatási statisztikust tervezési munkakörbe helyezte át.

A megyei szinten biztosított statisztikai szervezet mellett azonban komoly hiányosságként jelentkezik az a körülmény, hogy az alsóbb szerveknél, tehát a járási és városi oktatási csoportokban a statisztikai adatszolgáltatásért felelős hálózat nem alakult ki. Az oktatási csoport vezetője, illetve az alkalmazként megbízott egy-egy dolgozó — rendszerint adatgyűjtésként más és más — végzi a statisztikai munkákat.

A személyi nehézségeken kívül zökkenőket okozott a szervezésben az is, hogy az alsóbb szervek hirtelen túlterhelésének elkerülése érdekében a begyűjtött adatokat átmenetileg a Minisztérium központilag összesítette — gépi úton — és azt kapták azután vissza a megyék, illetve járások. A visszaküldés sok esetben késedelmesen történt, amikor már nem volt alkalmas operatív intézkedések céljaira. A központi feldolgozás meggyorsítása érdekében helyes lépés volt, hogy valamennyi szükséges adat feldolgozása már a járásnál megkezdődött. Az adatoknak ilyen nagymértékű feldolgozása a megfelelő gépesítés hiányában sok nehézséget okozott és legtöbb esetben — a statisztikai munkában kevésbé jártas — pedagógusok berendelését tette szükségessé.

A Minisztérium központi statisztikai szervezetében is fordulnak még elő hiányosságok. A Minisztérium teljes átszervezését a statisztikai osztályon nem követte hasonló változás. Ennek következménye, hogy a főosztályok zöménél nem működik statisztikus és így a feléjük történő tájékoztatást a statisztikai osztálytól várják. A statisztikai osztály nem lép fel kellő határozottsággal a gyakran túlméretezett adatigényekkel szemben. A szakfőosztályok kívánságainak kielégítésére az összegelési és egyéb mechanikus munkákban elmerülve, nehezen tudja betölteni feladatát.

A fő osztályok egy részének statisztikai munkáját tehát lényegében maga a statisztikai osztály látja el. A munkák felhalmozódása azt eredményezi, hogy a gépi feldolgozás lehetősége ellenére az osztály dolgozói mechanikus munkákkal vannak megterhelve és elemző munkára csak igen késedelmesen kerülhet sor. A munkák felhalmozódásánál számottevően közrejátszik az is, hogy sok esetben még most is nagytömegű adatot gyűjtenek be, nem mindig operatív célokra. Pl. az iskolai könyvtárak adatfelvételének eredményeit 6 hónappal, az óvodai adatokat pedig 3 hónappal a kérdőívek begyűjtése után dolgozták fel. Miután a statisztika alapján intézkedések történnek, a szocialista statisztikával szemben elengedhetetlen követelmény, hogy az adatok helyesek, megbízhatók legyenek és minél gyorsabban rendelkez-

zésre álljanak. Minden késedelmesség hátráltatja a vezetés munkáját. Pl. a Minisztérium statisztikai osztálya által első ízben összeállított, az 1951—1952. tanévvégi adatokat tartalmazó jelentés még november közepén sem készült el. Így a Minisztérium a Népgazdasági Tanács decentralizálási határozatának azt a rendelkezését, mely szerint a Minisztérium statisztikai osztálya a Minisztert minden adatgyűjtés eredményeiről tájékoztatni tartozik, nem hajtotta végre.

Igen lényeges, de a Minisztérium statisztikai osztálya részéről meglehetősen elhanyagolt kérdés a szakmal továbbképzés. A Minisztérium nem helyez elég súlyt az oktatás megfelelő ütemére. A Központi Statisztikai Hivatal által szervezett — a minisztertanácsi határozatban előírt alapfokú statisztikai vizsga letételéhez szükséges — egyéni tanulásba a Minisztérium dolgozói is bekapcsolódtak, azonban a statisztikai osztály dolgozói elméleti képzés tekintetében elmaradnak saját területi szerveiktől.

A szervezésben mutatkozó hiányosságoknak tudható be, hogy a Minisztérium a Központi Statisztikai Hivatal felé vállalt határidőket sokszor nem tartotta be, bár kétségtelen, hogy a határidők lerövidítése terén már érték el eredményeket.

A Minisztérium egyes főosztályain az adatszolgáltatások engedélyezésének rendszerét figyelmen kívül hagyják. Még mindig fordulnak elő a tanügyi statisztika minden területén vadstatisztikák. A vadstatisztikák elleni harcot, melyet a Központi Statisztikai Hivatal a Minisztérium statisztikai osztályával együttműködve folytat, megnehezíti, hogy ilyen statisztikák elrendeléséről a főosztályok még a Minisztérium statisztikai osztályát sem tájékoztatják.

A vadstatisztikák elterjedését az elrendelő előadók gyakran a tervek összeállításához szükséges adatok hiányával indokolták. Azon a címen, hogy a tervek készítéséhez, máskor a tervjelentések összeállításához kellenek adatok, az engedély nélküli és felesleges statisztikák tömegével árasztották el az adatszolgáltatókat. Ugyanekkor egyes főosztályok a tervek készítéséhez még a Minisztérium statisztikai osztályán meglévő adatokat sem használták fel.

A tanügyi tervezés és statisztika kapcsolatában tehát komoly hiányosságok mutatkoztak. Azok a feladatok, amelyek az ötéves tervről, majd annak felemeléséről szóló törvényekben számszerű formában jutottak kifejezésre, a közoktatási tervek elkészítésénél teljesen újszerű kérdések elé állították a közoktatási tervező szerveket. A tervek készítéséhez szükséges számszerű alap szolgáltatása és a számszerű formában előírt tervutasítások teljesítésének ellenőrzése — egyik feladata a statisztikának. Ezt a feladatot a statisztika a közoktatás területén még ma sem valósította meg minden vonatkozásban.

A hiányosság okai közé tartozott a tanügyi statisztikának a gazdasági statisztikákkal szemben támasztott követelmények mögötti kezdeti elmaradása. Nehézséget okozott a közoktatásügy nagymérvű átszervezése, amely a tervezéshez szükséges régebbi adatok felhasználhatatlanságát vonta maga után, mivel a statisztikának oly módon csoportosított visszamenőleges adatokat kellett volna a tervezés rendelkezésére bocsátani, amelyek az új szervezési formának megfelelték.

Még ma is fennálló nehézség, hogy a tervek készítésének és ugyanezen tervek készítéséhez szükséges statisztikai adatok feldolgozásának határideje nincs összehangolva. Pl. az 1953. évre vonatkozó terveket szeptember 15-ig

kellett a Minisztériumnak a Tervhivatalhoz benyújtania. A terv helyes elkészítéséhez feltétlenül szükségesek lettek volna az éveleji beiratkozási adatok, ezek azonban csak később állnak rendelkezésre. A Tervhivatal nem veszi figyelembe a gazdasági területek és a közoktatás tervezésében fennforgó sajátos különbségeket, holott valamivel a megszabott határidőn túl, kétségtelenül biztosabb alapokon nyugvó terveket lehetne készíteni.

A tervezés és a statisztika kapcsolatában hiányosságot jelentett az egyes fogalmak különböző, vagy változó értelmezése és a mutatók eltérő összeállítása. (Pl. a lemorzsolódás mutatószámaihoz mind az Országos Tervhivatal, mind a Közoktatásügyi Minisztérium, mind a Központi Statisztikai Hivatal más tényezőket vett figyelembe.)

Hibája a tanügyi statisztikának, hogy beruházási, vállalati és költségvetési adatok számbavételére ezideig egyáltalán nem terjedt ki és így főként az anyagi vonatkozású tervek készítéséhez nem nyújtott segítséget.

*

A közoktatási statisztika további fejlődésének irányát a statisztikáról szóló minisztertanácsi határozat szabta meg, tehát ennek maradéktalan végrehajtása a legfőbb feladat.

A közoktatási statisztikának el kell érnie azt a szintet, amelyen jelenleg a gazdaságstatisztikák állnak. A jelenségeket nemcsak fejlődésükben, hanem összefüggésükben kell bemutatnia. A közoktatási adatfelvételeknek ki kell terjedniük a létszámadatokon túlmenően a beruházási, vállalati és költségvetési adatokra. Ezek segítségével áttekinthető képet kell adnia az egész közoktatásról, kezdve attól, hogy milyen államköltséggel végzi el egy tanuló iskolait egy-egy megyében, egészen az országos tervelőirányzat teljesítésének méréséig.

Az adatokban érvényesülnie kell a tervmetodika és a statisztikai metodika egységének. A helyes és pontos adatokon nyugvó tervezés a közoktatási tervek megbízhatóságát is jelenti.

A központban történő adatfeldolgozást csökkenteni kell és az operatív szervek gépekkel való ellátásán keresztül az összesítési munkákat a járási, megyei oktatási osztályokra kell bízni.

A minisztérium statisztikai osztályának fokozottabb súlyt kell fektetnie az adatgyűjtések eredményeinek áttekinthető tájékoztatóban való összefoglalására. Meg kell szervezni az alsóbb tanúvizsgázati szerveknél is, megyei és járási szinten a tájékoztató munka rendszerét.

A közoktatási statisztikának időben és megbízható módon kell mérnie az ötéves tervben megjelölt feladatok teljesítését, a kultúrforradalom állását a nép műveltségi színvonalának emelésében és a szakkáder-szükséglet biztosítása terén elért eredményeket.

B. KOLPAKOV:

az OSzFSzK Statisztikai Hivatalának vezetője

A SZOVJETUNIO KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATALA KERÜLETI ÉS VÁROSI FELÜGYELŐSÉGEI MUNKÁJÁNAK TERVEZÉSE*

Az állami statisztikai szervek rendszerében a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalának kerületi és városi felügyelőségei igen fontos szerepet töltenek be.

A kerületi és városi felügyelőségek kapcsolatot tartanak fenn az ipari vállalatokkal, építkezésekkel, kolhozokkal, gép- és traktorállomásokkal, állami gazdaságokkal, valamint a kerület, város különböző intézményeivel és szerveivel. A kerületi és a városi felügyelőségek tehát gyakorlati munkájukon keresztül a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala egyéb szerveinél sokkal közelebbi kapcsolatban vannak az elsődleges szervek számvitelével és adatszolgáltatásával, amelyek minőségétől a statisztikai adatok hitelessége függ.

A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalának kerületi és városi felügyelői a szövetséges és autonóm köztársaságok, határterületek és területek statisztikai hivatalainak szolgáltatnak anyagot. Azonkívül statisztikai anyagokat szolgáltatnak a kerületi, vagy városi vezető szervek részére, valamint megvitatásra javasolják a kerület (város) gazdasági és kulturális fejlesztésével kapcsolatos kérdéseket.

A szovjet állami statisztikai szervek szigorúan centralizáltak. A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala felügyelői vezetik a számvitel és a statisztika ügyét a kerület, város területén; közvetlenül alá vannak rendelve a szövetséges és autonóm köztársaságok, határterületek és területek statisztikai hivatalai vezetőinek. A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala felügyelői munkájuk tekintetében függetlenek a helyi szervektől.

A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal munkáját meghatározott terv szerint végzi, melyet a párt irányelvi és a kormány rendeleteiben megjelölt feladatok szabnak meg.

A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalának munkaterve pontosan meghatározza minden statisztikai munka végrehajtásának terjedelmét és időpontját. E terv teljesítése valamennyi állami statisztikai szerv legfontosabb kötelessége.

* *Vesznyik Sztatizisztiki*. 1952. 4. sz. 69—74. old. — A *Vesznyik Sztatizisztiki szerkesztőségének* megjegyzése: A szerkesztői kollégium Kolpakov elvtársnak az O. Sz. F. Sz. K. Statisztikai Hivatala vezetőjének cikkével a kerületi és városi felügyelőségek munkájának tervezési kérdéseivel kapcsolatos vita eredményeit öhajtja összegezni a „*Vesznyik Sztatizisztiki*” hasábjain. A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalának a cikkben kifejtett utasításai, melyek a kerületi és városi felügyelőségek, valamint a közeti felügyelőik munkatervezésének megjavítására irányulnak, gyakorlatilag megoldják a statisztikai munka tervezésének azon kérdéseit, amelyeket a Központi Statisztikai Hivatal helyi szerveinek munkatársai a „*Vesznyik Sztatizisztiki*” hasábjain felvetettek.

A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala statisztikai munkaterve a területek, határterületek és köztársaságok statisztikai hivatalainak, valamint a kerületi és városi felügyelőknek megadja a centralizált munkák pontos, időbeni rendjét. Emellett a Központi Statisztikai Hivatal munkaterve az állami statisztika helyi szervei előtt álló feladatokkal kapcsolatos helyszínen elvégzendő munkák részére megfelelő időtartalmakat biztosít.

A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalának munkatervét évenként állítják össze. E terv alapján a köztársaságok, határterületek és területek statisztikai hivatalai negyedévi, a kerületi és városi felügyelőségek pedig havi terveket dolgoznak ki.

A Központi Statisztikai Hivatal kerületi és városi felügyelőségei munkájának helyes megszervezése rendkívül fontos szerepet játszik a statisztikai munka megjavításában, a statisztikai adatok elemzésében, és a főhatósági adatszolgáltatás megbízhatóságának ellenőrzésében. A helyes tervezés nagymértékben emeli a felügyelőségek munkájának általános színvonalát.

Ennek ellenére a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala kerületi és városi felügyelőségeinek, valamint körzeti felügyelőinek munkatervezésében komoly hiányosságok vannak, amelyek akadályozzák a munkák pontos megszervezését. A területek, határterületek és autonóm köztársaságok statisztikai hivatalai a kerületi és városi felügyelők munkaterveinek összeállításakor gyakran nem veszik figyelembe, hogy a felügyelőknek a hó első dekádjában nagyon sok munkájuk van, és éppen erre az időre bízzák meg őket különféle kiegészítő feladatok elvégzésével. A nyári hónapokban, amikor a felügyelők olyan fontos munkákkal vannak elfoglalva, mint pl. a mezőgazdasági statisztikai munkák, olyan feladatok elvégzésére is kapnak utasítást, amelyeket más időszakban is sikerrel lehetne teljesíteni. Természetesen a tervezés ilyen módszere nem segíti elő a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala felügyelői munkájának minőségi emelkedését és komoly nehézségeket támaszt a központi tervben megszabott feladatok időben történő teljesítése terén.

A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala kerületi és városi felügyelőségei munkájának tervezésével kapcsolatos kérdések a „Vesznyik Sztyatisztyiki” hasábjain már megvitatásra kerültek. A tapasztalatcsereből kitűnt, hogy a statisztikai munka tervezése, a jelenlegi gyakorlat szerint, a különböző helyeken különféleképpen folyik. Egyes statisztikai hivatalok a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala kerületi és városi felügyelőségei számára éves statisztikai munkatervet, a hivatalos adatszolgáltatás ellenőrzését és a statisztikai anyag elemzését illetően pedig negyedévi terveket dolgoznak ki. Más statisztikai hivatalok negyedévi terveket dolgoznak ki, azonban nem bontják azokat hónapokra és végül vannak olyan statisztikai hivatalok is, amelyek a Központi Statisztikai Hivatal felügyelőségei részére csak kivonatot állítanak össze a központi statisztikai munkatervből.

A tervek felépítése szintén különböző. Egyes hivatalok a tervben előírt munkákat szigorú időbeli sorrendben, azoknak a határidőknek alapján osztják fel, melyeket a Központi Statisztikai Hivatal terve ír elő. Magában a terv tartalmában szintén nagy hiányosságok mutatkoznak. A kerületi felügyelők részére összeállított tervek kidőgozása rendszerint az egyes kerületek sajátosságainak figyelembevétele nélkül történik. A tervek nem tükrözik vissza a statisztikai adatok hitelességének biztosítására vonatkozó intézkedéseket, alig foglalkoznak a főhatósági adatszolgáltatás másodszori ellenőrzésével

és nem írják elő, hogy a vállalatok, kerületi szervek és intézmények vezetőinek és dolgozóinak bevonásával értekezleteket kell tartani a számvitel és az adatszolgáltatás megjavítása céljából. A statisztikai hivatalok — nem egy esetben indokolatlan feladatokkal — gyakran túlterhelik a kerületi és a városi felügyelőket. A Központi Statisztikai Hivatal felügyelőseit e „feladatok” elvégzése elvonja a centralizált statisztikai munkaterv alapvető kötelezettségeinek teljesítésétől.

Különösen sok kívánnivalót hagy maga után a körzeti felügyelők munkájának tervezése. Az ellenőrzés során bebizonyosodott, hogy sok területen a kerületi felügyelők egyáltalán nem készítik el a körzeti felügyelők munkájára vonatkozólag és az utóbbiak csak egyes különálló feladatokat o'ldanak meg. Ott pedig, ahol dolgoztak ki tervet a körzeti felügyelők munkájára, ezek a tervek nem elég konkrétak. A tervek nem tüntetik fel a kolhozok, vállalatok és szervezetek nevét, ahol a körzeti felügyelőnek a munkát végznie kell. Ennek eredményeképpen a körzeti felügyelőket helytelenül használják fel. A felügyelők egy kolhozot vagy ipari vállalatot többször is meglátogatnak, ugyanakkor más vállalatnál huzamosabb ideig nem tesznek látogatást.

A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala kerületi felügyelősei munkájának jelenlegi tervezési módszere általánosítja az élenjáró felügyelőségek munkatapasztalatait, a gyakorlatban kipróbált tervezési formákból és módszerekből indul ki.

A munka tervezésének új rendje előírja, hogy a területek, vidékek és autonóm köztársaságok statisztikai hivatalai a kerületi és városi felügyelőségek részére minden negyedév előtt legkésőbb 5 nappal, havi bontásban, negyedévi tervet kötelesek kidolgozni. A munka elvégzésének határideji időbeli sorrendben szerepelnek a tervben. Ezenkívül a fontosabb munkáknál nemcsak a munka elvégzésének határidejét, hanem a munka végrehajtásának egyes szakaszait is feltüntetik. Az ilyen terv összeállítására példa a kerületi felügyelőség következő munkaterve:

PÉLDA A KERÜLETI FELÜGYELŐSÉG 195... ÉVI... NEGYEDÉVI MUNKATERVÉRE

A munka megnevezése	A beszámolójelentési űrlap száma vagy az okmány megnevezése	Mely időszakra	A statisztikai hivatalba való beküldés határideje
1	2	3	4
Beszámolójelentés a munkások és alkalmazottak létszámáról és a béralapról a Közp. Stat. Hiv. kerületi felügyelőisége területén	51-t minta	havi	1
Beszámolójelentés az önálló étkezdék áruforgalmáról	típusminta a helyi szervezetek részére	havi	4
Beszámolójelentés a kolhozok állattenyésztésének helyzetéről	24. minta	havi	4
Beszámolójelentés azon ipari vállalatok bruttó termeléséről, amelyek a Közp. Stat. Hiv. kerületi felügyelőiségének tartoznak küldeni beszámolójelentést	T-1-p minta	havi	5
A foszforbánya lakóházépítkezésével kapcsolatos beruházásokra vonatkozó 21. sz. minta kitöltése helyességének ellenőrzése	Ellenőrzési okmány	november	6
Beszámolójelentés a mechanikus népmozgalomról	„A” minta	havi	7

A kerületi felügyelőségek terve a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala centralizált tervében előírt munkákat, valamint a területek, határterületek és autonóm köztársaságok statisztikai hivatalai által kitűzött feladatokat foglalja magában.

A kerületi és városi felügyelőségek részére kidolgozott negyedévi tervekben az egyes kerületek és városok gazdasági sajátosságait feltétlenül figyelembe kell venni.

A kerületi és városi felügyelők részére a terveket úgy kell összeállítani, hogy azok a kerület vagy város számvitelének és adatszolgáltatásának megjavításával kapcsolatos munkálatokra megfelelő időtartalmúkat biztosítsanak.

A statisztikai hivatalok egyes munkatársainak olyan értelmű javaslatai, hogy a kerületi és városi felügyelők részére olyan tervet kell összeállítani, amely a feladatokat majdnem minden napra előírna, nem helyesek. Az ilyen tervezés bürokratikus és az ügy szempontjából rendkívül káros lenne, nem is szólva arról, hogy teljesen kivihetetlen. A kerületi, vagy városi felügyelő a dolgozók küldöttei kerületi és városi tanácsa végrehajtó bizottságának egyes osztályain és a többi kerületi, falusi és városi szervezetekben, falusi szovjetekben, kolhozokban, gép- és traktorállomásokon, állami gazdaságokban, vállalatoknál, építkezéseknél és intézményeknél köteles rendszeresen ellenőrizni a számviteli és a beszámolás minőségét. Biztosítani kell az időben történő és megbízható adatszolgáltatást, gyökerestül ki kell irtania a vállalatok és szervezetek beszámolójelentéseiből a pontatlan számbavételt és a jogtalan hozzátoldásokat. A kerületi (városi) felügyelőre hárul a falusi szovjetek gazdasági vántartó könyveinek és feljegyzéseinek helyes vezetése feletti rendszeres felügyelet és ellenőrzés, a kormány által jóvá nem hagyott törvénytelen adatszolgáltatások feltárása és megszüntetése, a kerület, város gazdaságára és kultúrájára vonatkozó statisztikai adatok rendszerbe foglalása. A kerületi felügyelő a kerületi (városi) szervezeteket, vállalatokat és intézményeket utasításokkal köteles ellátni, szükség esetén pedig az említett szervek dolgozóinak bevonásával a számviteli és statisztikai folyó munkák egyes kérdéseinek megvitatására értekezletet köteles összehívni, a számviteli dolgozókat pedig adatszolgáltatási munkájuk megjavításában köteles támogatni. Mindezek a munkák a kerületi és városi felügyelők közvetlen kötelességei. A felügyelőknek maguknak kell megtervezniük ezeket a munkákat, a kerületi és városi munkák konkrét viszonyaihoz alkalmazkodva. A statisztikai hivataloknak viszont azt kell ellenőrizniük, hogyan hajtja végre a kerületi felügyelő a rábízott teendőket. Magától értetődik, hogy az ilyen ellenőrzést kötelezően és rendszeresen kell végezni.

Figyelembe kell venni azt is, hogy a felügyelőség negyedévi munkaterve nem foglalhatja magában mindazokat a munkákat, amelyeket a felügyelőségnek a negyedév folyamán végre kell hajtania. Az év folyamán előfordulhatnak olyan munkák is, amelyekre az évi és negyedévi tervek nem terjednek ki és amelyeket a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalának vagy a szövetségi köztársaságok statisztikai hivatalainak külön utasításai alapján kell végrehajtani.

Ebből következik, hogy a kerületi és városi felügyelőknek sokkal részletesebb és konkrétabb terveket kell összeállítaniuk, mint az a negyedéves terv, melyet a statisztikai hivataltól kapnak.

A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala kerületi és városi felügyelői az ilyen terveket a tárgyhónap kezdete előtt 2 nappal kötelesek kidolgozni. A felügyelő a havi tervben, az egyes anyagok beküldési határidőnek

felsorolása mellett, feltünteti a közbeeső határidőket (az egyes munkák teljesítésének időszakait), valamint a munkát végrehajtó személyt — a felügyelőség statisztikusát, a körzeti felügyelőt vagy saját magát. A kerületi felügyelőség havi munkatervének összeállítását mutatja a következő példa:

**PÉLDA A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL
KERÜLETI FELÜGYELŐSÉGENEK NAPTÁRI MUNKATERVÉRE**

A munka megnevezése	A beszámoló-jelentés min-tájának száma vagy az ok-mány meg-nevezése	A munka elvégzésé-nek idő-szaka	A stat. hiv.-ba való beküldés határideje	A végrehajtó személy meg-jelölése	A tényleges végrehajtás napja
1	2	3	4	5	6
Beszámolójelentés a Közp. Stat. Hiv. kerületi felügyelő-sége hatáskörébe tartozó munkások és alkalmazottak létszámáról és munkabéralapjáról.	51—t minta	X. 31— XI. 1.	1	Kerületi felügyelő	
Az önálló étkezdék áruforgalmára vonatkozó beszámoló-jelentések beérkezése, ellen-őrzése és a kerületi kimutatások összeállítása, valamint annak ellenőrzése, hogy az egyes szervezetek az áruforgalomra vonatkozó jelentéseiket idejében küldik-e be a Stat. Hivatalhoz.	tipusminta a helyi szervezettek részére	1—2	4	Kerületi fel-ügyelő, körzeti felügyelők, statisztikus	
A kolhozok állattenyésztésére vonatkozó beszámoló-jelentések átvétele és ellenőrzése; kerületi kimutatás össze-állítása a kolhozokról.	24. sz. minta	1—3	4	Kerületi fel-ügyelő, statisztikus, körzeti felügyelő	

A kerületi felügyelőség részére kidolgozott globális terven kívül a felügyelő a tervezett hó elejéig a körzeti felügyelők részére — azok bevonásával — naptári tervet állít össze. A körzeti felügyelő terve előírja a hónap folyamán elvégzendő feladatokat, a végrehajtási határidő feltüntetésével. A tervben pontosan fel kell tüntetni minden állami gazdaságot, kolhozot, falusi szovjetet, vállalatot, és a számbavétel tárgyát képező minden egyéb intézményt, ahol a felügyelőnek munkája során meg kell fordulnia.

Fel kell tüntetni azt is, hogy a felügyelőnek mi a konkrét teendője ezekenél a vállalatoknál és szervezeteknél. Az erre vonatkozó terv mintáját az 1069. oldalon közöljük.

A tervezés új rendje előírja, hogy a statisztikai hivatalok megközelítő negyedévi munkatervet és tervmintát dolgozzanak ki a területi és a városi felügyelőiségek részére és hogy a kerületi vagy a városi felügyelő megköze-lítő havi terveket dolgozzon ki sajátmaga részére, valamint a körzeti fel-ügyelők részére (lásd a cikk mellékletét). A megközelítő tervek nem foglalják magukban mindazokat a problémákat, amelyek a felügyelőiségek munkája során felmerülhetnek.

A kerületi és városi felügyelőiségek munkaterveiben különösen nagy gondot kell fordítani a beszámolósi adatok hitelességének emelésére. Egyes vállalatoknál, kolhozoknál, gépállomásoknál, építkezéseknél stb. még mindig előfordulnak olyan államelénes cselekmények, mint megbízhatatlan adatok felhasználása a beszámolóje-lentések összeállításához, a terv teljesítéséhez való „jogtalan hozzátoldások“. Az állami feyelem megbontói ellen vívott

kerülhetetlen harc, a jogtalan hozzátoldások és az adatszolgáltatás egyéb eltörzítésainak gyökeres kiirtása, a beszámolási adatok teljes hitelességének biztosítása az állami statisztikai szervek legfontosabb feladata.

**PÉLDA A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL KÖRZETI FELÜGYELŐJENEK
NAPTARI TERVÉRE 195... ÉV... HONAPRA**

A munka megnevezése, a beszámolójelentés mintaszáma, vagy az okmány megnevezése	Hol végzik a munkát	A munka végrehajtásának időszaka	A ker. felügyelőséghez való beiktatás határideje	Megjegyzés a tényleges végrehajtásról	A munka értékelése
1	2	3	4	5	6
Az állattenyésztésre vonatkozó 24. sz. beszámolójelentés ellenőrzése (összehasonlítása az elsődleges okmányokkal) és tanácsadás a kolhoz számviteli dolgozói részére	Malenkovról elnevezett kolhoz	1	—		
U. a.	M. Gorkijról eln. kolhoz	2	—		
Annak ellenőrzése, hogy az önálló étkezdék árforgalmára vonatkozó beszámolójelentés idejében érkezik-e be a kerületi felügyelőséghez	Foszforbánya	2	—		
U. a.	Mezőgazd. technikum	2	—		
A polgárok ki- és bejelentőlapjai szelvényeinek minőségi ellenőrzése. Azok idejében való beiktatásának ellenőrzése	Pjerovi falusi szovjet	3	—		
Az állattenyésztésre vonatkozó 24. sz. minta adatai hitelességének ellenőrzése az állatok természetes mérték-egységekbe való átszámításával	„Bolshevik“ kolhoz	5—6	—		
A népmozgalmi adatokra vonatkozó jegyzőkönyvmásolatok idejében való megküldésének és minőségének ellenőrzése	Dimitrovi falusi szovjet	10	—		
A munkások és alkalmazottak létszámára valamint a béralapra vonatkozó 22. sz. minta szerint összeállított beszámolójelentés minőségi ellenőrzése és annak idejében való megküldésének ellenőrzése	Dimitrovi falusi szovjet	10	—		

A kerületi és a városi felügyelőknek teljes mértékben biztosítani kell az összes beszámolási adat hitelességét, gondos ellenőrzés alá kell vetniök a vállalatoktól, szervezetektől és intézményektől beérkező beszámolójelentéseket és állandó munkát kell végezniök a vállalatok számvitelének és adatszolgáltatásának megjavítása érdekében.

A kerületi és városi felügyelőségek munkatervében feltétlenül elő kell írni a felügyelőségek által összegyűjtött statisztikai anyag elemzését. A felügyelőknek a népgazdaságban rejlő tartalékok feltárásával kapcsolatos kérdésekkel bővebben kell foglalkozniök, idejében kell jelezniök a tervteljesítés folyamán esetleg felmerült hiányosságokat és rá kell mutatniök az élenjáró tapasztalatokra.

A tervteljesítés bolsevik ellenőrzése kipróbált fegyver a tervteljesítésért és a dolgozók felelősségérzetének emeléséért folytatott harcban. A statisztikai hivataloknak rendszeresen ellenőrizniök kell a kerületi és városi felügyelők tervének teljesítését, az utóbbiaknak pedig a körzeti felügyelők tervének teljesítését kell ellenőrizniök. A végrehajtás helyesen megszervezett ellenőrzése arra ösztönzi az embereket, hogy pontosabban végezzék kötelességüket, és elősegíti a hiányosságok időben való feltárását és kiküszöbölését.

A „SZOCIALISTA STATISZTIKA KÖNYVTÁRA”

című sorozat harmincegyedik számaként

m e g j e l e n t

A. JA. BOJARSZKIJ és P. P. SUSERIN

NÉPESSÉGI STATISZTIKA

című munkája.

A könyv ismerteti a népességi statisztika elméleti alapjait, tárgyát, a népességi folyamatok vizsgálatának módszertani alapelveit. Tárgyalja a kapitalizmus népesedési törvényét, a viszonylagos túlnépesedés törvényét az imperializmus korszakában. Részletesen foglalkozik a szocialista társadalom népesedési törvényével. Tárgyalja továbbá a népesség összetételét és elhelyezkedését a kapitalizmusban, valamint a népesség összetételét és területi megoszlását a szocializmusban. Behatóan foglalkozik a népesség reprodukciójának kérdéseivel és ennek keretében a népesség átlagos lélekszámával, az élveszületési, halálozási arányszámokkal, a természetes szaporodás arányszámával, a házasságkötések arányszámával, a népesség kor és nem szerinti megoszlásával, a születési és halálozási arányszámok alakulásával a kapitalista országokban, a Szovjetunió népességének reprodukciójával, stb. Ismerteti a szovjet népszámlálások történetét, megszervezésük és lebonyolításuk módját, a népmozgalmi statisztika problémáit, a népesség reprodukciós rendje mutatószámait, a népességstatisztikai számításokat és végül a reakciós polgári népesedési elméletek részletes bírálatát adja.

Bojarszkij és Suserin könyve nélkülözhetetlen segítséget nyújt munkájukban nemcsak a népességstatisztikusoknak, egészségügyi statisztikusoknak és a statisztikát tanuló egyetemi és főiskolai hallgatóknak, hanem témája fontosságánál fogva a közgazdászoknak, gazdasági földrajzzal és gazdaságtörténettel foglalkozóknak is.

Ára: kötve 50.—, füzve 45.— Ft

Kapható: az Állami Könyvterjesztő Vállalat könyvesboltjaiban

Az 1952. évi gépösszeírás tapasztalatai

A Nép gazdasági Tanács 6/1/1952. (I. 4.) N. T. számú határozatával az alkatrész-ellátás utánpótlás megtervezésének biztosítására elrendelte az országos gépállomány kiemelt típusonkénti kataszterének felvételét és ezzel a feladattal a Központi Statisztikai Hivatalt bízta meg.

A Szovjetunióban már hosszú évek óta különös jelentőséget tulajdonítanak az összeírásoknak és köztük elsősorban a gépi és anyagösszeírásoknak. Az általános gépösszeírási statisztikának a szovjet népgazdaság szempontjából való jelentőségére mutat P. Podjacsih elvtársnak, a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala elnökhelyettesének a Vesztnyik Statisztikiben megjelent tanulmánya. A Szovjetunióban a legutóbbi tíz év alatt — mondja a cikk — a gépi felszerelésekre és anyagkészletekre vonatkozóan nem kevesebb, mint 170 összeírást hajtottak végre, a Nagy Honvédő Háború alatt pedig 51 gépösszeírás történt. A gépösszeírások jelentősége a háború utáni időszakban még inkább növekedett. Az összeírások eredményeként számos vállalatnál és építkezésnél nagymennyiségű kihasználatlan gépi felszerelést találtak, melyeket a minisztériumok és vállalatok között elosztottak.

1.

Magyarországon 100 évre visszamenőleg — tehát az iparosodás kezdete óta — nem volt érdemleges és összehasonlítható alapul szolgáló, felhasználható ipari gépstatistika.

A Statisztikai Hivatal 1871-ben megkezdett, de sikertelen iparstatistikai felvételét 1884-ben újabb próbálkozás követte. Ekkor 19 700 „iparvállalatot” írtak össze. Ezek közül 10 479 egy segédmunkaerőt sem foglalkoztatott. Az összeírt „erőgépek” pedig így oszlottak meg:

3 994 állati erő (járgány)
666 szélérőgép
13 384 vízierőgép
199 tipróerőgép
2 488 gőzgép.

A gőzgépek 50%-át az élelmezési ipar (malom, cukorgyár stb.), 10%-át a vas- és fémipar, és elenyésző kis részét (2%-át) a gépipar használta. A többi 38% az egyéb iparágak között oszlott meg. Az ország iparának egyoldalú fejlődése következtében a malomipar volt abban az időben az ország legfejlettebb iparága.

Az 1884. évi felvétel „többi adatai megbízhatatlanok voltak” — írta egy korabeli közlemény.

Időrendi sorrendben következtek az 1898. évi és ezt követő években több ízben megkísérelt iparstatistikai adatfelvételek. Ezeket meg sem kísérelték a felvételeket az ország ipari gépállományára kiterjeszteni.

1921-től a Központi Statisztikai Hivatal rendszeresítette az éves ipari termelési és üzemi statisztikai adatgyűjtést, de az 1927-ig gépstatistikai felvételt nem foglalt magában. Az volt az elv ugyanis, hogy az összeírás „a költségeket tekintve sem az adatgyűjtő, sem az adatszolgáltató szervekre túlságos terhet ne rójon”.

Ilyen foglalkozás mellett nem lehet csodálkozni, hogy a „honvédelmi érdekből” 1927. és 1932. években végzett iparstatistikai — gépekre is kiterjedő — adatgyűjtésből az 1927-es évi összeírás adatai „fedezet hiányában” feldolgozatlanok maradtak, míg az 1932. évi gépösszeírási adatoknak csak egy részét — és pedig a vas- és fémiparra, valamint a gép, villamoscikk, hangszer és műszergyártó iparra vonatkozó részét dolgozták fel és adták közre — hat év múlva.

Ezekkel a csonka adatokkal, amelyekből hiányzik a malomipar, a cukorgyártás, a

szesz-, a vegyi, a textil- és papírgyárak, a fa-, bányá- és nyomdaüzemek stb. gépállományának minden adata, komoly statisztikai összehasonlítást végezni nem lehet.

2.

Országos gépkataszter felvételére a Statisztikai Hivatalban már történt kísérlet — legutóbb 1947—48. években — de ez nem járt eredménnyel, mert a begyűjtött anyag rendszerezése és statisztikai feldolgozása lehetetlen volt. Hiányzott a kellő szervezet a sok százezer szakسرűtlenül begyűjtött, leltásterűen bejelentett adat feldolgozásához, nem történt gondoskodás arról sem, hogy a gépek egységes megnevezés és egységes ismérvek szerint kerüljenek bejelentésre. Az adatgyűjtés legnagyobb hibája azonban a maximalizmus volt, a kérdőív a gépek és gépfajták szükségtelen nagy számára és azok feleslegesen sok ismérévé terjedtek ki.

A három- és az ötéves népgazdasági tervnek az ipar és különösen a nehézipar gyorsiramu fejlesztésével kapcsolatos feladatai az egyes gépfajták sűrgős felmérését tették szükségessé. Így 1950. év oszén megtörtént a forgácsoló- és szerszámgépek bejelentése és 1951. őszén a mezőgazdasági gépek összeírása.

1951-ben a tartányok, a hűtőházi, központi fűtő és melegvízszolgáltató berendezések és felszerelések, a felvonók, kismotorok adatainak országos felmérése került sorra.

Mi jellemezte ezeket az összeírásokat?

Elsősorban az, hogy bár ezeknek az összeírásoknak kétségkívül voltak eredményei, az összeírás elrendelő szervek a begyűjtött statisztikai anyagot sokszor vagy egyáltalán nem, vagy csak öncélúsággal használták fel és nem gondoltak arra, hogy a hatalmas munkát jelentő, nagyszámú adatszolgáltatót foglalkoztató összeírás eredményeit a népgazdaság más helyein, de elsősorban az alsóbb és közbeeső operatív szerveknél jobban hasznosítsák. Az összeírások rendszertelen jellege miatt több esetben a begyűjtött anyagot vagy annak egyes részeit nem is használták fel.

Jellemző példája volt az ilyen adatgyűtésnek a Fővárosi Fűtéstéchnikai Gazdasági Iroda 1951. évi központi fűtő és melegvízszolgáltató berendezésekre vonatkozó összeírása. Az adatkérő a 3500 adatszolgáltatótól bekért sok tízezer adatot egy évig értetlenül hevertette, azzal érvelve, hogy nem áll rendelkezésre a gépi feldolgozáshoz szükséges 8000 Ft-os fedezet.

Az Négpgazdasági Tanács határozata a fontosabb gépek 1952. évi típusonkénti összeírásának céljával az alkatrészellátás utánpótlás jobb megszervezését jelölte meg. A Hivatal az összeírás végrehajtásánál az elsődleges feladat teljesítése mellett, szükségesnek látta más célok kitűzését is, hogy a nagy költséggel járó és számos munkaterőt foglalkoztató összeírás többfelé is hasznosítható legyen, másrészt, hogy a népgazdaság minél több szervét tegye az adatgyűjtésben érdekeltté.

A gépösszeírás adatait az alkatrész utánpótlás megtervezésén kívül hasznosítani lehet ezek szerint a gépalkatrészkatológus készítéséhez, prototípusok kijelöléséhez, TMK-tervek ellenőrzéséhez, a beruházási tervek gépigényeinek ellenőrzéséhez stb.

Az N. T. határozat alapján az Országos Tervhivatal elnöke és a Központi Statisztikai Hivatal elnöke utasítást adott a „Fontosabb gépek típusonkénti összeírására”. Ezt megelőzően elkészült az összeírandó fontosabb gépek jegyzékének tervezete is.

Első feladat annak megállapítása volt, hogy a Hivatalon belül, vagy az egyes minisztériumok átfogó szerveinél (főosztály, igazgatóság), jelenleg milyen összeírt — vagy összeírtásra alkalmas — gépekre vonatkozó adatok találhatóak. Ennek megállapításával sikerült az összeírandó gépek jegyzékét jelentősen szűkíteni.

A minisztériumok érdekeltek voltak a gépösszeírás sikeres lebonyolításában, ezért legjobb műszaki szakembereik vettek részt az adatgyűjtés megszervezésében és végrehajtásában. Ezekben az összekötőkön keresztül juttatta el a Hivatal a minisztériumi főosztályok és igazgatóságok műszaki vezetőihez a gépösszeírás tervezetét és a fontosabb gépek előzetes csoportosítását véleményezés és kiegészítés céljából. A minisztériumoktól beérkezett körülbelül 100 hozzászólásban között kiegészítéseket és javaslatokat a Hivatal összeírási osztálya átvizsgálta és minden elfogadható hozzászólást hasznosított.

A gépösszeírás végrehajtása során komoly kérdések merültek fel. Nehézséget

okozott például, hogy a gépek elnevezése általában nem egységes és a begyűjtött adatok pedig ennek hiányában nem összehasonlíthatók. E kérdés megoldására felmerült olyan kérdőív kibocsátása, amely felsorolásszerűen tartalmazta volna az egyes gépíveségeket. A későbbiekben azonban kitöltési nehézségek miatt alkalmasabbnak mutatkozott a gépek felsorolásánál az Egységes Árulista alapulvétele, annak ellenére, hogy az a gépösszeírás szempontjából sok hiányosságot tartalmaz. Az Egységes Árulista 1951. évi II. kötete III. módosított kiadásának, amely az összeírás alapjául szolgált, műszaki hibái mellett, csoportosítási hibái is vannak. Így az Árulista nem veszi, nem is veheti tekintetbe, hogy hazánk gépállománya nagyrészt régebbi — sokszor 4—5 évtizedes gépekből áll és ezért túlnyomórészt a méretekre és a teljesítményre vonatkozó olyan számszerű műszaki adatokkal jelöli meg az egyes cikkekhez tartozó gépeket, amelyek lehetőségét adnak arra, hogy az adatszolgáltató a nem teljesen azonos méretű vagy teljesítményű gépet ne jelentse be. Ugyanez vonatkozik azokra a gépekre is, amelyeknek méretei és kapacitása kisebbek vagy nagyobbak az Árulistában megállapítottaknál. Hiányos a gépek ipari csoportosítása; az Árulista szerint például az építőipari gépekhez tartozó építkezési daruk, felvonók és földszállító kocsi nem az építőipari gépek, hanem más gépek csoportjában találhatóak. Az Árulistából hiányoznak az utolsó három év új, modern gépei is.

Jellemző, hogy a bejelentési kötelezettség alá eső 2750 cikkelem közül 480 cikkelemnél egyetlen bejelentés sem volt.

4.

Az adatgyűjtés az összes vállalatra és közületre nézve kötelező volt. A SZÖVOSZ a maga adatgyűjtését a részére szerkesztett kérdőívekben központilag végzte el. A Kísipari Termelő Szövetkezetek közvetlenül a Hivatalhoz szolgáltatották adataikat. Adataik felhasználási lehetősége — szakszerűtlen bejelentéseik miatt — azonban erősen korlátozott volt.

Ahol szükségesnek látszott, ott a trösztön vagy egyesüléssel keresztül gyűjtötte be a Hivatal az adatokat, a kérdőívek egy példányát azonban minden esetben felettes szervekhez küldték be a vállalatok

Így a felettes szervek nyomban ellenőrizni tudták az adatok helyességét és teljességét és a számukra is értékes adatokat azonnal operatív célokra felhasználhatták.

A felvétel programjának összeállításánál tekintettel kellett lenni arra, hogy országunkban ez az első átfogó jellegű gépösszeírás. Ezért a kezdetben tervbevett gépkapacitás, a gépek kora, a lóerőfelhasználás és még sok más kérdésben a maximalizmus felé hajló igényekkel szemben azt az álláspontot kellett elfoglalni, hogy a legkevesebb és legkönnyebben megvalósítható kérdéssel készüljenek a kérdőívek.

A minisztériumoktól kapott számos kiegészítő javaslat helyességének elbírálásakor a Hivatal 30 vállalatnál próbafelvételt hajtott végre. A beérkezett anyag részletes elemzésével és a próbafelvételben résztvevő vállalatoknál megtartott helyszíni ellenőrzések tapasztalatainak felhasználásával készült el a végleges kérdőív és kitöltési utasítás.

A gépösszeírás beérkezett anyaga széleskörű és többirányú ellenőrzést tett szükségessé. A Hivatal összeírás osztálya átvette a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala gépösszeírás osztálya tapasztalatait és ennek alapján a kérdőívek belső ellenőrzése után nagyszámú helyszíni ellenőrzést végzett.

Az ellenőrzésben résztvevők számára útmutatót állított össze, amit — a tapasztalat szerint — sikerrel használtak.

Az erősen szétágazó, műszaki hozzáértést igénylő anyagot a Hivatal műszaki szempontból két menetben ellenőrizte. Először az ipari minisztériumok főosztályainak, illetve igazgatóságainak szakértői minden egyes kérdőívet vállalati szinten egyeztettek és a szükséges helyesbítéseket elvégezték. További lépés volt az anyag szakágankénti szempontból való felülvizsgálata. E célra az Országos Tervhivatal a minisztériumokon keresztül biztosította szakmai szakértők kiküldését, akik termékcsoportonként és ezen belül gépszakonként (például gőzgépek, daruk, kompresszorok stb.) rendszerezett kérdőíveket felülvizgáltak. Ebben az ellenőrzésben 55 szakértő — főként mérnök — vett részt. A több mint 350 helyszíni ellenőrzés a legtöbb vállalatnál pozitív eredménnyel járt és a felvett jegyzőkönyvekben nagyszámú helyesbített adat szerepelt. Az ellenőrzések során sikerült a hibák nagyrésztét helyesbíteni.

A bizonylati alátámasztásra azonban — még nem mindenütt volt meg a lehetőség. A vállalatok egy részénél mind a TMK katonok, mind a gépkataszter lapok és az állóeszközök egyedi nyilvántartása az adatszolgáltatásra alkalmasnak bizonyult. A vállalatok másik — eléggé jelentékeny — részénél csak egyik vagy másik nyilvántartás mutatkozott megfelelőnek az adatszolgáltatás kitöltésére, illetve ellenőrzésére. Nagyszámú vállalatnál egyik nyilvántartás sem volt megfelelő. Ennek a hiányosságának a pótlására az összeírási osztály a bizonylati alátámasztás egységessé tétele, valamint a jövőbeni gépösszeírások adatszolgáltatásának egyöntetűsége érdekében a folyó gépösszeírásnak erre vonatkozó tapasztalatait okvetlenül hasznosítani kell. Ezen a téren már történtek kezdeményezések. A közelmúltban kiadott 411 számú üzemszervezési kiadvány, melyen az állóeszközök egyedi nyilvántartása céljára új, egyszerűbb nyilvántartást vezetett be — kötelezővé tette a cikkekem szám, gép megnevezését, a típus, évszám stb. rávezetését.

A helyszíni ellenőrzést megnehezítette, hogy a gépekről sok helyen hiányoztak a jelzőtáblák. Ezért nehezen volt megállapítható, a gyártóvállalatok neve és a gépek típusa. Ennek ellenére az összeírt gépeknek alig 25%-a maradt „ismeretlen” gyártmányú. Feltétlen szükséges, hogy a vállalatok ezt a hiányt pótolják és az ismeretlen gyártmányú és típusú gépek adatai tisztázására a gyárlátogató szakmérnökök segítségét igénybe vegyék.

5.

A vállalatvezetők, műszaki vezetők, főkönyvelők és statisztikusok általában megértették a gépösszeírás fontosságát. Akadnak azonban felületes, hanyag, jórészt az utasítások el nem olvasása miatt számtalan hibát elkövető adatszolgáltatók is. Az ellenőrzés felfedte, hogy a hiányosságok nagyrésze hanyagságból történt.

Kiugró eset volt a Bács-Kiskun megyei, Hajdú-Bihar megyei és Tolna megyei Malomipari Egyesüléseké, amelyek több ezer gépegységről csak szórványosan közölték a gyártóvállalatok nevét vagy típusát. Ugyanakkor a fenti 16 megyei Malom-

ipari Egyesülés a legtöbb gépnél ezeket az adatokat megadta. A Gázfejlesztőkészülék és Gépgyár Vállalat statisztikusa által ellenőrzött összes gépadatok hibásak voltak; a Heves megyei Malomipari ES kérdőíveiben 177 hibás bejelentés volt. A Kőbányai Gyógyszergyár annak ellenére, hogy 10 napos halasztást kapott, használhatatlan jelentést adott be. A Ganz Vagon és Gépgyár jelentésében például a CK (aprítógépek, prések stb.) termékcsoportban 35 tételből 29 hibás bejelentés volt; a Dinamo Elektromotor és Gépgyár a gyártók nevei helyett csak származási országot jelentett, nevek közlése nélkül. Mindezek megnehezítették a feldolgozás munkáját.

Jó munkát végzett többek között a Magyar Acélárugyár, az Ipari Segédanyaggyár és az Építőipari Gépesítési Tröszt.

Látható eredménye a gépösszeírásnak, hogy felkeltette a felettes szervek érdeklődését az alájuk tartozó vállalatok gépadatai iránt és ezzel hozzájárult azok jobb hasznosításához. Az összeírás arra figyelmeztette a vállalatokat, hogy feltétlen el kell készíteniök és naprakész állapotban tartaniök a TMK és gépkataszteri kartonjaikat, a főkönyvelőségeknek pedig az állóeszközök egyedi nyilvántartását. Felfedette, hogy a bizonylati alátámasztás körül sok a hiányosság. Ezt elsősorban népgazdasági érdekből, de a jövőendő statisztikai felvételek érdekében is sürgősen rendezni kell. Mindezek nélkül operatív műszaki irányítás és vállalatvezetés el sem képzelhető.

Az összeírás során kiderült, hogy alig egy-két minisztériumi főosztály rendelkezik az alája tartozó vállalatok gépi adataival. Enélkül pedig műszaki fejlesztés és beruházási tervek készítése szinte lehetetlen.

Gerő elvtárs a MDP Központi Vezetősége november 29-i ülésén felvetette, hogy jobban kell kihasználni üzemeinket, nagyobb takarékoságot kell megvalósítanunk. Ennek fontos feltétele, hogy a minisztériumok ismerjék üzemeik gépparkját, ennek kapacitását. A tervszerűség, a takarékoság, a beruházások terén csak így valósítható meg.

Major Márton

A K. S. H. megyei kirendeltségei és járási felügyelősegei dolgozóinak oktatása

A Központi Statisztikai Hivatal munkájáról szóló minisztertanácsi határozat legjelentősebb intézkedése, a független statisztikai apparátus, a Központi Statisztikai Hivatal megyei igazgatóságainak, járási felügyelősegeinek létrehozása volt. A statisztikai munka színvonala emelésének egyik legfontosabb kérdése, hogy a most létrehozott megyei igazgatóságok és járási felügyelősegek minél előbb betöltsék feladatköriüket és minél gyorsabban elsajátítsák a statisztikai munka terén példaképpül szolgáló szovjet statisztikai szervek munkamódszereit.

A Statisztikai Szemle novemberi számában cikk jelent meg: „A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala kerületi és városi felügyelősegei munkaszínvonalának emeléséről” címmel. A cikk felveti, hogy a statisztikai szervek munkáját szüntelenül javítani kell és mint a munka megjavításának első feltételét, a statisztikai apparátus dolgozóinak állandó politikai és szakmai továbbképzését jelöli meg.

A Központi Statisztikai Hivatal megyei igazgatóságai és járási felügyelősegei létrehozásának ténye és az, hogy e szervekre hatalmas, felelősségteljes munka hárul, előtérbe hozták a vidéki apparátus dolgozói szakmai oktatásának szükségességét. A szakmai oktatás szükségességét és jelentőségét hangsúlyozza a minisztertanács határozata is, amelynek értelmében minden statisztikai munkakörben foglalkoztatott dolgozónak, s ezek között mindenekelőtt a Központi Statisztikai Hivatal apparátusában dolgozóknak, statisztikai szakvizsgát kell tenniük. A minisztertanácsi határozat végrehajtásával kapcsolatban most jelent meg a K. S. H. elnökének 22/2677/1952. számú végrehajtási utasítása.

A Központi Statisztikai Hivatal két formában fogott hozzá a megyei igazgatóságok és járási felügyelősegek dolgozóinak képzéséhez. Létrehozta Budapesten a járási felügyelősegek dolgozói számára kéthónapos iskoláját és október 1-én megkezdte a megyei igazgatóságok vezetői, csoportvezetői és előadói, valamint a járási felügyelősegek dolgozóinak levelező oktatását.

A Központi Statisztikai Hivatal kéthónapos (illetve a legutóbbi időben tízhetes) iskoláján résztvesz a járási apparátus minden

egyik dolgozója. Az iskolán a hallgatók megismerkednek mindazokkal az elvi és gyakorlati statisztikai kérdésekkel, amelyek munkájukhoz elengedhetetlenül szükségesek. Megismerkednek az egész statisztikai szervezettel, ezen belül a járási felügyelőség feladataival, módszereivel. A tanfolyamokon a marxizmus-leninizmus néhány legfontosabb kérdését tanulmányozzák, ezenkívül rendszeres gyakorlatokat folytatnak számításból és magyar nyelvtanból.

Az október 1-én indult tízhónapos tanfolyamokon a járási felügyelősegek dolgozói az alapfokú mezőgazdaságstatisztikai, a megyei statisztikusok pedig munkakörüknek megfelelően alapfokú ipari, mezőgazdasági, illetve belkereskedelmi vizsgára készülnek fel. A tízhónapos tanfolyamokba kapcsolódnak be azok is, akik elvégezték a kéthónapos budapesti iskolát. Az igazgatóságvezetők tanfolyama az általános statisztika mellett felöleli az iparstatisztika, a mezőgazdaságstatisztika és a belkereskedelemszatisztika legfontosabb kérdéseit.

*

A megyei igazgatóságok és járási felügyelősegek dolgozói szervezett oktatásának megindulását a tanfolyamok és iskola résztvevői nagy örömmel fogadták. Több levél érkezett a Hivatal Oktatási osztályára, amelyben a vidéki hálózat dolgozói az oktatás megindításának jelentőségéről és hasznosságáról számolnak be. A tanfolyamok megindulása előtt pedig hétről-hétre érkeztek levelek a megyei igazgatóságoktól és a járásokból, melyekben a statisztikusok a szakmai továbbképzés lehetőségei iránt érdeklődtek és sürgették a tanfolyamok megindítását.

Az oktatás szükségességét igazolják az első konferenciák és az eddig befejezett 3 iskola tapasztalatai is. Bár a tanfolyamok megkezdése óta aránylag csak rövid idő telt el — s így nem is lehet még lemérni a tanulási eredményeit a mindennapos gyakorlati munkában, — mégis már az első konferencián, október hónapban, tapasztaltuk, hogy a jobban felkészült hallgatók az általános statisztikai anyagnál a statisztikai elemzés egyes eszközeinek alkalmazására saját gyakorlati munkájukból hoztak fel

példákat. Még fokozottabb mértékben tapasztaltuk ezt a kedvező jelenséget a kéthónapos iskola statisztikai anyagának fel-dolgozásánál.

A statisztikai ismeretek hiányosságát természetesen előre láttuk, azonban bizonyos mértékig meglepetésszerűen hatottak azok a hiányosságok, amelyeket statisztikusainknál politikai kérdések, a számtan és a magyar nyelv helyes használata terén tapasztaltunk.

1. A levelező tanfolyam első konferenciáján írt politikai dolgozatok és a kéthónapos iskola politikai oktatása felszínre hozta, hogy a megyei és járási statisztikusok zöme nem eléggé járatos a napi politikai kérdésekben, nem olvassa rendszeresen a sajtót és nem foglalkozik elég érdeklődéssel a politikai eseményekkel. Ugyanakkor azonban a politikai anyag iránt a kéthónapos iskolán nagy az érdeklődés, a vidéki hálózat dolgozói maguk is felvetik, mennyire fontosnak tartják az iskola befejezése utáni rendszeres politikai továbbképzésüket. A politikai oktatás jelentőségét mutatja, hogy a statisztikusok alapfokú vizsgáin a marxizmus-leninizmus néhány alapvető kérdéséből vizsgát kell tenniök a hallgatóknak. A politikai vizsgára való felkészülés megkönnyítésére a levelező tanfolyamoknál 4 alkalommal politikai konferenciát rendez a Hivatal.

2. Második figyelmeztető tapasztalatunk mind a kéthónapos iskoláról, mind a tanfolyamok első konferenciájáról, hogy a statisztikusok egy része alapvető számtani problémákkal, nem egyszer az alapszámításokkal sincs tisztában, számolási készségük alacsony szinten áll. Ennek a hiányosságnak sürgős, alapos kiküszöbölése nélkül a statisztikusok munka színvonalának emelése elképzelhetetlen. A megírt dolgozatok felszínre hozták ezeket a fogyatékoságokat. A kunhegyesi járási statisztikus az egyik példához, amely tulajdonképpen egyszerű szorzásból állott, odaírta: „nem tudom megoldani”. Tolna megye egyik statisztikusa arról tett bizonyosságot, hogy rossz a számérzéke. Nem vette észre, hogy a tizedesponot rossz helyre tette, így 100-szor nagyobb számot kapott, mint a reális és már fejtben is elképzelhető eredmény. A szám-

tanoktatás hasznosságát igazolják a kéthónapos iskolán lefolytatott számtani gyakorlatok is, ahol ugyancsak több hallgatónál tapasztaltunk alapvető számtani hiányosságot. Így pl. az egyik hallgató egy szám 20%-át úgy akarta „kiszámítani”, hogy először írásban a táblán kiszámította a 10%-ot, majd a kapott eredményt 20-szal osztani akarta.

3. A harmadik komoly tapasztalat a megyei és járási statisztikusok oktatásával kapcsolatban az, hogy sok statisztikus nincs birtokában a statisztikai munkához, jelentésadáshoz, elemzéshez, szöveges kiértékeléshez, tehát a statisztikai munka lényegéhez elengedhetetlenül szükséges kifejezési, stílusbeli, s nem egyszer nyelvtani, helyesírási készségnek. Gyakran előforduló jelenség, hogy nem tudják megkülönböztetni a múltidő ragját a tárgy jelétől, a közneveket nagy kezdőbetűvel írják. Sokan a szavakat egyszerűen hangzás után írják le: pl. nem ügyelnek a „-ban”, „-ben” és „-ba”, „-be” közti különbségre stb. Az igekötők egybe-és különírása az iskola legtöbb hallgatójánál nehézséget jelentett. Erthetetlen, zavaros, egy mondatban össze nem foglalható, össze nem tartozó gondolatokat tartalmazó mondatokat írnak le. Gyakran hiányzik a mondatokból az alany, vagy állítmány, nem is beszélve az írásjelek hanyag alkalmazásáról. Az iskolán bevezetett magyar órák eredménye rövid idő múlva már jelentkezett, a helyesírás javult, az elvtársak többet törődnek a kifejezésekkel, a mondat szerkesztéssel.

A megyei és járási statisztikusok oktatásának eddigi tapasztalatai, eredményei és hiányosságai egyaránt igazolják, hogy a tanfolyamok megindítása, s a budapesti iskola munkája elengedhetetlenül szükséges a statisztikai apparátus munkájának megjavításához. A Központi Statisztikai Hivatalnak az oktatás színvonalának további emelésével, a tanítás és a konferenciák fokozottabb ellenőrzésével, a statisztikusoknak pedig folyamatosabb, rendszeresebb tanulásra kell a megkezdett tanfolyamokat eredményesebbé tenni. A jobb oktatás, a rendszeresebb tanulás meghozza gazdag eredményét, a Központi Statisztikai Hivatal apparátusának jobb munkáját.

Dr. Bárd Károly

ROMÁN NÉPKÖZTARSASÁG

Gazdasági helyzet

IPAR

A Román Népköztársaság két egyéves terve sikeres végrehajtása után 1951 óta, ötéves terv alapján, gyors ütemben építi a szocializmust.

1951-ben az ipari termelés volumene a háborúelőtti színvonalat 90 %-kal haladta meg. A román ipar termelése 1947-től 1951-ig évente átlagosan 39,0%-kal emelkedett.

Egyes fontosabb iparcikkek termelése (1938 = 100)

Megnevezés	1948	1949	1950	1951
Szén	100,0	121,7	134,1	160,1
Acél	123,0	165,0	200,5	232,0
Hengereltárú.	131,0	149,3	165,4	189,0
Vasérc	149,0	231,4	282,3	341,3
Földgáz	420,0	525,0	652,0	855,4

Forrás: Tervjelentések és Gheorghiu Dej 1949. március 3–5. beszéde alapján.

Az ipar fejlődésének eddigi eredményeit bizonyítja, hogy míg a második világháború előtt az ipar hozzájárulása a nemzeti jövedelemhez kb. 37% volt, jelenleg az ipar a nemzeti jövedelem 52%-át szolgáltatja. Az iparban a szocialista szektor részesedése 96,5%-ot tesz ki.

Az ötéves terv (1951–55) folyamán az ipari termelés volumene 144 %-kal emelkedik és 1955-ben a há-

ború előtti színvonal több mint három és félszerese lesz.

Az ötéves terv a beruházásokra 1337 milliárd leit irányoz elő. Ennek 51,4%-a jut az iparra. A termelőeszközöket gyártó iparágakra az összes beruházások 42%-át fordítják.

Fontosabb iparágak termelésének alakulása az ötéves terv folyamán (1951–1955)

	1950 = 100
Szénbányászat	238
Villamosenergia	367
Gépipar	216
Vegyipar	264
Textilipar	245

Forrás: Agerpres, 1951. január 5.

Az ötéves terv előirányzata szerint az *olajkitermelés* 1955-ben 1950-hez viszonyítva 83%-kal emelkedik; a kitermelt olaj mennyisége 10 000 000 tonna lesz.

Románia felszabadulása idején az olajipar válságos helyzetben volt. A háború pusztításai és az olajmezők rossz kihasználása 70 000 millió lej kárt okoztak. A román olajipar helyreállítása 1948-ban kezdődött. Az államosításig az angol-amerikai társaságok vezetői azt állították, hogy a romániai olajmezők kimerültek. Ezzel szemben a román olajipar termelése évről évre emelkedik.

A román olajmezők kihasználását megkönnyítették azok a hatalmas fúrógépek, amelyeket kezdetben a Szovjetunió szállított, de ma már Romániában is gyártanak.

Az olajtermelés emelkedése az előző és megfelelő időszakának %-ában

1949 év. — — — — —	109,4
1950 év — — — — —	113,5
1951 év — — — — —	123,1
1952 III. negyedév — — —	128,1

Forrás: Agerpres, 1951, szeptember 28., és terv-jelentések.

A villamosítás gyorsütemű fejlesztése érdekében a Román Munkáspárt 10 éves villamosítási tervet dolgozott ki. Ennek alapján 1955-ben és 1960-ban az ország energetikai helyzete a következő lesz:

Megnevezés	1950	1955	1960	Növekedés %-ban 1950 és 1960 között
Beépített teljesítmény	740.000 kw	1.700.000 kw	2.600.000 kw	251
Rendelkezésre álló teljesítm.	600.000 kw	1.660.000 kw	2.500.000 kw	316
ebből: hőerő	550.000 kw	1.370.000 kw	1.665.000 kw	203
vizierő:	50.000 kw	290.000 kw	835.000 kw	1.570
tehát: hőerő	92 %	82,5%	66,6%	
vizierő:	8 %	17,5%	33,4%	
Egy főre jutó beépített teljesítmény	37,5 w/lakos	105,0 w/lakos	150 w/lakos	300

Forrás: Georghiu Dej beszéde a Román Munkáspárt Központi Bizottságának plenumán, 1950. október 26-án.

A tízéves villamosítási terv különös súlyt fektet a falvak villamosítására. 1941-ben a villanyárammal ellátott falvak lakossága az összlakosságnak csak 6%-a volt. 1950-ig az ország több mint 13 000 falva közül 456-ot villamosítottak és az ország lakosságának 28,7%-a lakott villamosított helységeken. Az ötéves terv folyamán kb. 2000 helységbe vezetik be a villanyt.

A villamosenergiafogyasztás alakulása fogyasztó kategóriák szerint

Megnevezés	1950	1960	Növekedés %-ban
	millió kw/óra		
Ipar bányászat	1.310	4.330	231
Városi közművek és városi fogyasztás ..	410	1.270	210
Falusi fogyasztás	20	230	1.050

Forrás: Gheorghiu Dej beszéde a Román Munkáspárt Központi Bizottságának plenumán, 1950. október 26-án.

A villamosítási terv legnagyobb építkezése a Bistrița folyón épülő V. I. Lenin vízierőmű, amelynek teljesítménye 210 000 kW lesz, tehát egyharmada annak, amennyivel az ország 1950-ben rendelkezett. Ez a vízierőmű az újonnan épülő textil-, vasipari- és elektrokémiai üzemeket látja el árammal. Kb. 300 000 hektár föld mesterséges öntözését teszi lehetővé és fellendíti az elmaradott Moldva-vidék iparát és mezőgazdaságát.

MEZŐGAZDASÁG

Romániában a földreformot 1945 tavaszán hajtották végre. A földreform következtében megváltoztak a falusi osztályviszonyok. A földreform megszüntette a feudális nagybirtokokot és a szegény- és középparaszti gazdaságok számát megnövelte.

Az 1948. évi összeírás adatai szerint a földreform után a földtulajdon megoszlása a következőképpen alakult:

Gazdaságcsoportok	Földterület (%-ban)
5 hektárig	57,7
5–10 hektárig	23,0
10–50 hektárig	16,3
50 hektáron felül	3,0
Összesen..... 100,0	

¹ Az 50 hektáron felüli földbirtokok az 1949. évi kisajátítási törvény végrehajtása nyomán megszűntek.

Forrás: Szovjet Encklopédia.

1949 óta a dolgozó parasztság egyre több termelőszövetkezetet alakít. Jelenleg több mint 1650 kollektív gazdaság van. A föld közös megmunkálására alakult társulások száma pedig több mint 1700. A megművelt földterület 16%-a szocialista szektorhoz tartozik. A mezőgazdaság gépesítésének fejlődését a gép- és traktorállomások számának alakulása jelzi.

Év	Gép- és traktor- állomások száma
1948	48
1949	102
1950	138
1951	180
1952	200*
1955	428 (terv- előirányzat)

* becslés

Forrás: Agerpres, 1951. febr. 16.

Az ötéves terv során a gép- és traktorállomások 18 400 új traktorhoz jutnak és ezzel a traktorok összes száma 28 000-re emelkedik. A gép- és traktorállomások 1955-ben 15 300 000 hektár földterületet művelhetnek meg. Ez 1950. évhez viszonyítva 7,3-szeres emelkedésnek felel meg.

Az ötéves terv 1955 végére 1950-hoz képest az összes mezőgazdasági termelés 88%-os növekedését, az állami szektor termelésének pedig 119%-os növekedését irányozta elő. A munka termelékenysége az állami gazdaságokban 62%-kal, a gép- és traktorállomásokon pedig 130%-kal növekszik. A mezőgazdaság szocialista szektora már eddig is magasabb terméseredményeket ért el, mint az egyéni gazdaságok.

Átlagtermés a mezőgazdaság szocialista szektorában 1952 III. negyedében

Állami gazdaságok		Szövetkezeti gazd.	
Megnevezés	Átlagtermés az egyéni gazdaságok átlagtermésének %-ában	Megnevezés	Átlagtermés az egyéni gazdaságok átlagtermésének %-ában
Búza	120,7	Búza	123,2
Rozs	120,9	Rozs	110,3
Árpa	131,9	Árpa	121,3
Zab	129,3	Zab	118,8

Forrás: Tervjelentés.

ELETSZÍNVONAL

Az ötéves terv célkitűzése szerint 1955-ben a nemzeti jövedelem 1200 milliárd lej lesz. Ez az összeg az 1938-as nemzeti jövedelemnek kb. kétszerese és 90%-kal több, mint az 1950. évi. A nemzeti jövedelem 73%-a lesz fogyasztási alap. A munkabérialap az ötéves terv utolsó évében 319 milliárd lej lesz, tehát 66%-kal több, mint 1950-ben.

A népgazdaság nagyarányú fejlődésével együtt a dolgozók, és ezen belül a munkások száma nagymértékben emelkedik. A munkások és tisztviselők száma 1948-tól 1952-ig 1 300 000-ról 2 500 000-re növekedett.

A dolgozók életszínvonalát nagymértékben emelte az 1952 januárjában végrehajtott pénzreform- és árleszállítás. A lej árfolyamát a világ legrészletesebb valutája, a szovjet rubel alapján állapították meg, és aranytartalmát fel'emelték. Az új lej aranyfedezete 0,079346 gramm finom arany. A kormány a pénzreformmal egyidejűleg csökkentette sok közszükségleti cikk állami és szövetkezeti kiskereskedelmi árát. Az árleszállítás többek között a következő cikkekre terjedt ki:

Megnevezés	Arleszállítás %-a
Tésztafélék	20,0
Marhahús	10,0
Húskonzerv	20,0
Fehérített vászon és nyersvász- szon	10,0
Műselyem	10,0
Gyermekruha	15,0
Férfi és női pamutharlsnya	10,0
Műselyem kötszövöttáru	10,0
Gyógyszerek	15,0
Könyvek	15,0
Iskolai füzetek	20,0
Játékok	20,0

A lakosság az árcsökkentés következtében több mint 10 milliárd lejt takarított meg.

A lakosság életszínvonalának emelkedését mutatja az alábbi fontos közszükségleti cikkek fogyasztásának növekedése.

Fontosabb közszükségleti cikkek fogyasztásának növekedése

	1950	1951
	1949 = 100	
Kenyér.....	115,0	135,7
Tésztanemű.....	144,0	190,5
Cukoripari termé- kek.....	153,0	189,1
Gyapjuszövet....	182,0	215,3
Lábbell.....	138,0	160,4

Forrás: Tervjelentések

A szociális és kulturális kiadások is a dolgozók életszínvonalának emelését szolgálják. A szociális és kulturális célra előirányozott beruházások összege az ötéves terv összberuházásának 13,4%-a.

A dolgozók életszínvonalának emelkedését mutatja az üdülésben résztvevő gyermekek és felnőttek számának állandó emelkedése.

Üdülésben résztvevő felnőttek és gyermekek számának emelkedése

Év	Résztvevők száma
1949	195.000
1950	255.000
1951	279.000
1952	430.000

Forrás: Tervjelentések; Agerpres, 1952. márc. 28.

Az eddigi szociális beruházások eredményeképpen az óvodások száma is évről-évre emelkedett.

Év	Óvodások száma
1938	7.600
1949	172.000
1950	209.000
1951	236.000
1952	268.000

Forrás: Agerpres, 1951. szeptember 7., és 1952. szeptember 13.

Az ötéves terv a közoktatás kiadásaira 40 milliárd lejt irányoz elő. Az ötéves terv célja az analfabétizmus teljes megszüntetése, az iskolák minden fajtáján a tanulók számának emelése, az ösztöndíjak számának növelése. A burzsoá-földesúri rendszer idején Romániában az iskolaköteles gyermekek 30%-a nem fejezhette be az elemi iskolát. Az elemi iskolát végzetek 75%-át pedig nem vették fel középiskolába. A Román Népköztársaság megnyitotta az iskolát a dolgozók gyermekei előtt. A régi rendszertől öröklött 4 1/2 millió analfabéta közül már 3 1/2 millió megtanult írni és olvasni. A középiskolai és egyetemi hallgatók száma évről-évre növekszik. Jelenleg az összes tanulók és főiskolások száma 2 400 000.

A középiskolai tanulók és egyetemi hallgatók számának emelkedése

Év	Középiskolai tanulók száma	Egyetemi hall- gatók száma
1938/39.....	44.000	26.500
1949/50.....	141.000	44.000
1950/51.....	190.000	55.000
1951/52.....	208.000	60.000

Forrás: Agerpres, 1951. Aug. 3., 1951. szept. 7. 1952. szept. 13., 1951. aug. 10. és New Times, 1952. jan. 9.

Az egyetemi fakultások száma is megnövekedett.

Az egyetemi fakultások számának növekedése:

Év	Fakultások száma
1938	41
1952	153

Forrás: Agerpres, 1951. augusztus 3., New Times, 1952. jan. 9.

A tőkés rendszer alatt a főiskolai hallgatóknak nem egészen 10%-a részesült ösztöndíjban. Ma a főiskolai hallgatók 67,4%-a élvez ösztöndíjat. Az ösztöndíjak száma évről évre emelkedik.

A kiosztott ösztöndíjak számának emelkedése

Tanév	Ösztöndíjak száma
1949/50	156.000
1950/51	206.000
1951/52	269.400
1952/53	289.500
1955 (tervelőirányzat)	540.000

Forrás, Agerpres, 1951. aug. 10., 1952. márc. 28., 1952. szept. 13.

A román nép kulturális fejlődését mutatja a könyvkiadás alakulása is.

A kiadott könyvek és brosúrák példányszámának emelkedése

Év	Kiadott könyvek és brosúrák példányszáma
1938	15 millió
1950	64 millió
1955 (tervelőirányzat)	94 millió

Forrás: Agerpres, 1951. aug. 10. és tervjelentések.

A román népi demokrácia biztosítja az országban élő nemzetiségek szabadságát és jólétét. Az 1950. december 3-án megválasztott helyi tanácsoknak több mint 13 700 nemzetiségi tagja van, — az összes tanács-

tagok 12%-a. A helyi tanácsok magyar tagjainak száma több mint 10 000.

A nemzetiségek nyelvén tanító iskolák számának növekedése

Év	Iskolák száma
1949/50	3162
1951/52	3540

Forrás: Agerpres, 1950. aug. 15. és 1952. szeptember 13.

A kolozsvári Bolyai Egyetemnek 1312 hallgatója van. E mellett még több magyarnyelvű főiskola is működik. Az összes magyarnyelvű egyetemek és főiskolák hallgatóinak száma több mint 3000.

KÜLKERESKEDELEM

Románia külkereskedelmi forgalma gyors ütemben fejlődött. A külkereskedelmi forgalom 1951-ben az 1946. évinek 12-szerese volt.

A népi demokratikus tábor részesezése Románia külkereskedelmi forgalmában az 1937. évi 18%-ról 1951-ben 79%-ra emelkedett.

Románia külkereskedelmi forgalmának volumene a következőképpen alakult (1946 = 100):

Megnevezés	1947	1948	1949	1950	1951
Behozatal	300	578	892	1128	1939
Kivitel ...	187	637	875	955	1157

Forrás: Probleme Economice, 1952. 9. sz.

GÖRÖGORSZAG

Gazdasági helyzet

A Marshall-terv, a Truman-elv, valamint a Kölcsönös Biztonsági Szervezet által nyújtott segélyek igazi politikai tartalmát és célját Görögország gazdasági és politikai helyzete példázza a legvilágosabban. Az ország rövid pár év leforgása alatt az Egyesült Államok gyarmatává, az amerikai monopóliumok háborús készülődéséhez elsőrendűen fontos stratégiai anyagok szállító-jává vált. „A »Truman-elv« alapján nyújtott segítséget — siránkozik az »Etnikos Kiriks« című monarchofasizta lap — olyan feltételek mellett kapjuk, hogy az amerikaiak beavatkozásának belügyeinkbe. Ezek a feltételek az elnyomott népekkel és a dzsungel-lakókkal azonos körülmények közé helyeznek minket.“

IPAR

A görög nemzetgazdaság helyzete a függőség következtében katasztrófálissá vált. Az ipar 1938-ban a nemzetgazdaság teljes termelésének 37%-át alkotta. Ez az egyébként is alacsony részesedés 1950-ben 30%-ra, 1951-ben pedig 26%-ra csökkent. A kohó- és gépipar termelése 1952 júniusában csak 75%-a volt a háborúelőtti színvonalnak.

A közvetlen amerikai irányítás erősen érezteti hatását a könnyűiparban is. Mint azt az „Elefteira“ c. görög lap 1952 május 12-i számában írta, Görögország 72 textilipari üzeméből Athénben 39-et, Boloszbán pedig 2-t zártak be a hónap folyamán. A megmaradt üzemek szinte kizárólag a hadsereg részére dolgoznak.

A nemzetgazdaság többi ágainak helyzetétől eltérően a bányaiipar termelésében jelentős mérvű növekedés mutatkozik az 1948. évi színvonalhoz képest.

A bányaiipar termelése

1948	—	—	—	—	—	100
1950	—	—	—	—	—	120
1951	—	—	—	—	—	225

Forrás: Monthly Bulletin of Statistics, 1952 október.

A bányaiipar termelése a fellendülés ellenére is csak a 45%-át alkotta az 1939. évének.

A koreai háború kitörése után — a megnövekedett amerikai szénfém-szükséglet eredményeként — egy év alatt megkétszereződött a görög bányák termelése. 1952 folyamán tovább növekedett a termelés. Új ólom-, króm-, réz-, mangán-, horgany- és higanybányákat tártak fel, a meglévő termelését pedig jelentősen fokozták. Lavrion és a többi nagy görög bánya hatalmasan megnövelte a „Mediterranean Mines Incorporated“ és más amerikai vállalat háborús profitját. A görög ipar ilyen irányú fejlődése tőkéletesen megfelel az amerikaiak háborús terveinek.

A bizonyos mérvű háborús konjunktúra ellenére a munkanélküliek száma állandóan nő. Görögország nem egészen 8 000 000 lakosából 400 000, vagyis a munkaképes korban lévő lakosság 20–25%-a munkanélküli.

MEZŐGAZDASÁG

A görög mezőgazdaság termelése a nemzetgazdaság teljes termelésének 60%-át alkotja. Ennek következtében a görög mezőgazdaság rendkívül kedvezőtlen helyzete szinte elviselhetetlen súllyal nehezedik a lakosság legszegélyesebb rétegeire. A mezőgazdaság tele van feudális és félf feudális kötöttségekkel.

Mint azt az „Elefteira“ című görög újság írja, 1952-ben a lakosság 0,15%-át képező nagybirtokosok kezében volt a megművelt földterület 28%-a. Ugyanakkor a parasztság 37%-a 0,1–1 hektár földdel, 35%-a pedig 1–3 hektár földdel rendelkezik. A valóságban tehát a görög parasztság 70%-a nem rendelkezik annyi földdel, hogy családját eltarthassa, hanem kénytelen a legnehezebb feltételek mellett földet bérelni a nagybirtokosoktól, vagy zsellérsorban tengődni a kulákoknál.

Ilyen termelési feltételek mellett a mezőgazdaság termelése — éppen úgy mint az ipár — jelentősen a háborúelőtti termelési színvonal alatt maradt.

1950-ben a mezőgazdaság termelése — közepes időjárás viszonyok mellett — alig érte el az 1939. évi 70%-át. 1951-ben a termelés rendkívül kedvező időjárás viszo-

nyok mellett is csak az 1939. évi színvonal 96%-át érte el. Csak az olíva-olaj- és a gyapottermelés érte el 1951-ben a háború-előtti színvonalat.

*A görög mezőgazdaság
termelési eredményei 1939-es árakon
(millió drachmában)*

Megnevezés	1939	1949	1950	1951
Mezőgazdaság termelése.....	23 270	17 920	16 520	22 340
Állattenyésztés	4 450	2 000	2 450	3 340
Erdészet.....	1 450	1 160	1 300	1 300

Forrás: Problèmes Economiques, 1952. III. 11., 20–22. old.

A görög mezőgazdaság „irányításánál” az amerikai imperialisták ugyanazokat az irányelveket követik, mint az iparnál. Mint azt a „To Vima” című görög újság írja, a „Marshall-terv” igazgatósága még 1951 őszén meghatározta azokat az „általános irányelveket, amelyek alapján a görög mezőgazdaságnak teljesen a szövetségesek védelmi tervehez kell alkalmazkodnia”.

A „Marshall-segély” elosztása is természetesen ennek az elvnek megfelelően történt. Abból az 550 millió dollárból, amit Görögország a Marshall-terv keretében az első 2 évben kapott, mindössze 20 millió dollárt, vagyis a teljes összeg nem egész 5%-át fordították mezőgazdasági beruházásokra, annak ellenére, hogy az ország teljesen mezőgazdasági jellegű. Az összeg jelentéktelensége különösen akkor válik szembevetővé, ha figyelembe vesszük azokat a hatalmas károkat, amelyeket a görög mezőgazdaság a második világháború, majd az angol-amerikai intervenció során szenvedett.

*Az állatállomány csökkenése
1938–1949 között*

Év	Szarvasmarha	Juh	Kecske
1938.....	974 000	8 194 000*	4 356 000
1946/47.....	725 000	7 228 000	3 462 000
1947/48.....	693 000	7 196 000	3 539 000
1948/49.....	674 000	6 631 000	3 405 000

* 1939. évi adat.

Forrás: Yearbook of Food and Agricultural Statistics, 1950.

Ezenkívül több mint 1 000 000 mezőgazdasági munkaeszköz, 200 000 parasztgazdaság és 300 000 hektár erdő semmisült meg.

Ugyanakkor — mint az Tsüderos görög parlamenti képviselő jelentéséből kitűnik — a Marshall-terv életbelépesésétől számított 2 év alatt a Görögországnak nyújtott „segély” 67%-át közvetlen katonai kiadásokra fordították. Ebbe a számba a képviselő azonban nem számította be a háborús készülődés közvetett kiadásait — mint stratégiai vasútvonalak, autótutak, repülőterek építését — amelyek a „segély” többi részét szinte teljesen felemésztették.

KÜLKERESKEDELEM

A marshallizált Görögország kereskedelme, de különösen a külkereskedelme, még a monarcho-fasiszta „Prooedftikos Fileleftheros” c. lap szerint is „nyilvánvalóan és tagadhatatlanul igen válságos időszakon megy keresztül”.

A görög termelők saját piacukon mind kevésbé tudnak versenyezni az amerikai dömping-árakkal. Külföldön pedig az amerikai monopóliumok egymás után szerzik meg a görög árak legjelentősebb felvevő piacait. A görög dohánykivitel — ami 1938-ban a görög nemzetgazdaság behozatali szükségletének fedezéséhez szükséges devizakészlet 35%-át biztosította — az amerikai konkurrencia eredményeként 1938-hoz képest 43,6%-kal csökkent.

Dohánykivitel alakulása

1938	— — — — —	48 708 tonna
1950	— — — — —	26 330 „

Forrás: Probleme Economice, 1952. 6–7. szám. 208. old.

Nyugat-Németország és Ausztria, a görög dohány hagyományos vásárlói is arra kényszerültek, hogy az USA-ból szerezzék be dohányáru-szükségletüket.

A mazsola kivitele 1950-ben 20%-kal a háborúelőtti színvonal alatt maradt. Tekintetbe véve, hogy a dohány és a mazsola a kivitel volumenének több mint 60%-át alkotta, szemelláthatóvá válik a Marshall-terv és a Truman-elv hatása Görögországra. Az amerikai konkurrencia a „segélyek” nyújtotta lehetőségeket felhasználva, teljesen szétzüllesztette a görög kereskedelmi mérleg egyensúlyát.

A külkereskedelmi mérleg alakulása

Időpont	Import	Export	Egyenleg
	millió dollárban		
1951 január..	492 680	262 821	229 859
1952 január..	436 412	157 862	278 550

Forrás: Monthly Bulletin of Statistics, 1952 június.

A kivitel 1952-ben éppen úgy, mint az előző években mindössze 20–25%-át fedezte a behozatalnak.

A „Demokratika“ c. újság kiszámította, hogy az amerikaiak által az utóbbi 6 évben a görög külkereskedelem terén életbe léptetett korlátozások ugyanannyi kárt okoztak az országnak, mint amennyi „segélyt“ a Marshall-terv keretében kaptak.

HABORUS KÉSZÜLŐDÉS
ÉS ADÓTERHEK

Az amúgyis súlyos válsággal küzdő görög nemzetgazdaságra roppant súlyt nehezedik az állandóan fokozódó háborús kiadások rendkívül magas összege. 1950-ben a teljes költségvetési kiadások kb. 75%-át alkották a közvetlen és közvetett fegyverkezési kiadások. Az 1952–53-as költségvetési évben a háborús készülődésre előirányzott összeg tovább növekedett és elérte a 2522 billió drachmát.

A monarcho-fasiszta kormány az amerikai beavatkozás és a háborús készülődés eredményeként csödbe jutott államháztartás felbomlott egyensúlyát az adóterhek állandó növelése, a dolgozók fokozott kizsákmányolása révén akarja helyreállítani. Az adóterhek — amelyek kizárólag a dolgozó népre nehezdednek, miután a kormány állandó engedményeket tesz a háborús készülődésben részvevő tőkészeknek — 1938-ban a nemzeti jövedelemnek mindössze 22%-át, 1948-ban pedig már 31%-át alkották. 1951-ben az adóterhek tovább növekedtek és az 1950. évi 17%-kal haladták meg. 1952 elején a monarcho-fasiszta kormány 10%-kal növelte az egyenes adókat.

ÉLETSZÍNVONAL

Az adók és az árak állandó emelkedése, a munkanélküliség és az infláció — mint az amerikai segítség kézzelfogható eredményei — a görög nép életszínvonalát a leg-

kizsákmányoltabb gyarmati népek szintjére nyomta le.

A létfenntartási költségek a háború előttinek több mint 300-szorosára növekedtek. A dolgozók vásárlóereje ugyanez alatt az idő alatt 45%-kal csökkent.

Az amerikaiak koreai intervenciója hatalmasan megnövelte a dolgozók számára amúgyis megfizethetetlen árakat.

A kiskereskedelmi árindex alakulása
(1938 = 100)

1948	— — — — —	29 090
1949	— — — — —	33 590
1950	— — — — —	36 380
1951	— — — — —	41 100

Forrás: Problèmes Economiques, 1952, III. 11., 20–22. old. adatai alapján számítva.

A „To Vima“ számításai szerint Athénben a tüzelő ára 25%-kal, a vízdíj 50%-kal emelkedett.

A kommunális kiadások és a közszükségleti cikkek árai is tovább emelkedtek, 1952-ben tüzelő ára 25%-kal, a vízdíj 50%-kal emelkedett.

A közszükségleti cikkek árának
emelkedése 1952. I. félévében

	Emelkedés %-ban
Kenyér (Jegyes)	— — — — 30%
Hal	— — — — 30%
Tésztaemlék	— — — — 35%
Borsó	— — — — 25%
Hús	— — — — 25%
Burgonya	— — — — 60%
Textilárak	— — — — 20%

Forrás: Aussenhandelsnachrichten, 1952. VI. 11.

Az „Anteos“ c. görög folyóirat egyik szerkesztőségi cikkében kimutatta, hogy Görögország lakosságának több mint egy negyede állandóan elégtelenül táplálkozik. A lakosság további háromnegyed részének alig a fele tudja magának biztosítani a minimális élelmiszer szükségletét, míg a lakosság többi részének a táplálkozása — különösen fehérjékben — rendkívül hiányos. A háború előtt Görögországban az egy főre eső napi kalória-mennyiség — a Népszövetség adatai szerint — 2000 és 2300 között váltakozott, vagyis majdnem olyan színvonalon mozgott, mint a gyarmati dolgozóké. Ez a rendkívül alacsony színvonal is jelentősen csökkent az amerikai „segítség“ hatására.

Az amerikai imperialisták és görög lakajaik politikája a görög nemzetgazdaságot csödbe, a dolgozókat a legnagyobb nyomorba juttatta.

KÖNYVISMÉRTETÉS

A statisztikai csoportosítások módszeréről*

N. G. Gracsev: *Statisztikai csoportosítások (Goszsztatizdat, Moszkva, 1951, és Statisztikai Kiadóvállalat, Budapest, 1952.)*

N. G. Gracsev „Statisztikai csoportosítások” című munkája a statisztikai tudomány egyik legfontosabb kérdésével foglalkozik.

A konkrét társadalmi-gazdasági tömegjelenségeket és folyamatokat, melyeket a statisztika vizsgál, fejlődési formájuk bonyolultsága és sokoldalúsága jellemzi. Ez szükségessé teszi a tömeges statisztikai adatok olyan feldolgozását, amelyben a folyamatnak és fejlődési formáinak minden lényeges vonása, sajátossága² visszatükröződik és amely a folyamatot pontos mutatószámok segítségével tárja fel és fejezi ki. Ennek a feladatnak sikeres megoldása lehetetlen a vizsgált jelenségek csoportosítása nélkül, azaz a jelenségeknek a rájuk jellemző ismérvek szerint legfontosabb típusokra, csoportokra és alcsoportokra való felosztása nélkül.

Hogy a csoportosításoknak a statisztikában milyen hatalmas jelentősége van, arra először a haladó orosz tudósok: A. N. Ragyiscsev, N. P. Ogarjoy, D. P. Zsuravszkij, stb. mutattak rá. A csoportosítások igazi jelentőségét a statisztikában azonban Lenin és Sztálin tárta fel munkáiban. Lenin és Sztálin érdeme a csoportosítások tudományos elméletének megalkotása. Lenin és Sztálin munkáikban kimutatták és megcáfolhatatlanul bebizonyították, hogy a statisztikai adatok csoportosítása nem csupán speciális technikai művelet, hanem szerves alkotórésze a társadalmi-gazdasági vizsgálatnak.

A bírált könyvnek kétségtelen érdeme az, hogy a szerző a statisztikai csoportosításokat a politikai-gazdasági elemzés feladatainak tükrében vizsgálja, Lenin és Sztálin műveire, Leninnek és Sztálinnak azokra a megállapításaira támaszkodik, amelyek a

statisztikára, a statisztika elveire és módszereire vonatkoznak. A könyv érdeme az is, hogy kísérletet tesz azoknak az eredményeknek megvilágítására, amelyeket az orosz tudósok a csoportosítás módszereinek kidolgozásával és a társadalmi élet jelenségeinek elemzéséhez való felhasználásával kapcsolatban értek el. Komoly figyelmet szentel a könyv annak a kérdésnek, hogy hogyan dolgozták ki és alkalmazták a csoportosításokat a szovjet statisztikában. A könyv leleplezi a burzsoá statisztikában és főként az USA statisztikájában alkalmazott csoportosítások hamisító jellegét.

A könyv első fejezete, „A statisztikai csoportosítások — a szovjet statisztika alapvető módszere” rövid jellemzést ad a számvitel és a statisztika jelentőségéről a szocialista társadalomban. Megvilágítja Lenin és Sztálin hatalmas szerepét a szovjet statisztika létrehozásában és kifejti a statisztika feladatait a szocialista tervgazdaságban. A szerző megvilágítja a csoportosítások helyét és szerepét a statisztikai adatok feldolgozásában és elemzésében, megadja a csoportosítások meghatározását és osztályozását.

A második fejezet — „A statisztikai csoportosítások a haladó orosz statisztikusok munkáiban” — a csoportosítások kidolgozásának és gyakorlati alkalmazásának történetével foglalkozik a legkiválóbb orosz tudósok — M. V. Lomonoszov, A. N. Ragyiscsev, D. P. Zsuravszkij stb. — munkáiban. A szerző gazdag tényszerű anyag alapján mutatja ki azokat az elvitathatatlan érdemeket, amelyeket az orosz tudomány a csoportosítás elméletének és ezen alapuló táblázati módszernek kidolgozásában szerzett. A statisztikai táblázatok feltalálója a térképész-statisztikus

* Voproszj Ekonomiki, 1951, 7. sz., 119—122. old.

I. K. Kirilov volt (1689—1737). Fő művében — „A virágzó orosz állam abban az állapotban, ahogyan azt Nagy Péter találta, amilyenén hallatlan nagy munkával változtatta és amilyenben hátrahagyta...” (1727) — igen széles területen alkalmazta a „táblalakat”, azaz a táblázatokat Oroszország gazdasági helyzetének jellemzéséhez. A kombinációs táblázatok kidolgozása és első gyakorlati alkalmazása — amely a bonyolult társadalmi-gazdasági jelenségek vizsgálatának egyik hathatós eszköze — az orosz zemsztvostisztika érdeme.

„Lenin és Sztálin — a statisztikai csoportosítások tudományos módszerének megalkotói” című fejezetben a szerző kifejti a csoportosítások marxi-lenini elméletének alapjait. Lenin és Sztálin műveikben többször utalnak a csoportosítások szükségességére, megmutatják a csoportosítások szerepét a statisztikai adatok tudományos feldolgozásában és ezeknek a csoportosításoknak tudományos alapelveit (a politikai gazdaságtan elméleti tétéleinek döntő jelentőségét a csoportosítások számára, a csoportosító ismérvek kiválasztását, a kombinációs csoportosítások szükségességét, stb.). Lenin és Sztálin számos klasszikus példát adnak a csoportosítási módszernek a statisztikai adatok feldolgozásánál és elemzésénél való alkalmazására.

A csoportosítás főbb elméleti kérdései a következők: 1. a csoportok kiválasztása; 2. az ismérvek kiválasztása a kijelölt csoportok elhatárolására. Ezeknek az egymással szoros kapcsolatban álló kérdéseknek helyes megoldása lehetetlen azon társadalmi-gazdasági jelenségek és folyamatok lényegének világos megértése nélkül, amelyekre vonatkoznak a csoportosításra kerülő adatok. A folyamat jellegétől és fejlődési formáitól függenek a csoportosításoknál alkalmazott eljárások.

A társadalmi élet jelenségeinek tudományos, egyedül helyes megvilágítását a marxi-lenini elmélet adja. Ezért ez képezi a csoportosítási módszer tudományos alapját. A marxizmus-leninizmus azáltal, hogy a gazdasági típus meghatározásánál a leglényegesebbet — a termelési viszonyokat — választja ki, megmutatja a helyes utat a társadalmi-gazdasági típusok feltáráshoz és azoknak az ismérveknek meghatározásához, amelyek alapján az egyes típusokat a megfigyelési adatok szerint el lehet határolni.

A helytelen elméleti kiindulópont a statisztikai adatok összetetésének és csoportosításának elkerülhetetlenül hamis, tudománytalan módszereihez vezet. A mezőgazdasági összeírások adatainak feldolgozására kedvelt módszer a kapitalista országokban a gazdaságoknak a földterület nagysága szerinti csoportosítása. A burzsoá statisztika egyenlőnek tekinti a termelés terjedelme szerint nagy és kis gazdaságokat, a tőkés- és proletárgazdaságokat, ha azoknak hasonló mennyiségű földjük van. Ahelyett, hogy a parasztság főbb társadalmi csoportjainak jellemzését adná, a gazdaságokat a föld nagysága szerint csoportosítja. Az ilyen módszer segítségével megszerítik a tönkremenő kisgazda helyzetét, elleplezik a mezőgazdaságban fennálló ellentmondásokat. „...A földterület szerinti csoportosítás — írta Lenin — egybefoglalja a nagy és kis gazdaságokat, mihelyt földterületük nagyságát tekintve hasonlóak, olyan gazdaságokat foglal egybe, amelyek termelésének méretei teljesen eltérők, olyanokat, amelyekben túlsúlyban van a családtagok munkája, olyanokkal, amelyekben a bérmunka van túlsúlyban. Ebből az a teljesen helytelen, a valóságos helyzetet teljesen eltorzító — de a burzsoáziának nagyon tetsző — kép tárul elénk, mintha a kapitalista társadalomban *letompuhnának az osztályellentétek*. Ennek eredménye a *kisföldművesek helyzetének* nem kevésbé hamis és a burzsoáziának nem kevésbé tetsző *szépitgetése*, ennek eredménye — a kapitalizmus védelme.”¹

Lenin tudományosan megokolta, hogy a valóságos politikai-gazdasági képnek megrajzolásához szükség van a gazdaságoknak nagyság és típus szerinti csoportosítására, rámutatott a csoportosító ismérvek kiválasztásának elvére. Annak a kérdésnek a megoldásánál, hogy a csoportosításhoz milyen ismérveket választanak ki, tekintetbe kell venni, hogy ugyanazok az ismérvek a helytől és az időponttól függően különbözőképpen fejezik ki a gazdaságok nagyságát és típusait. A társadalmi-gazdasági folyamatok és jelenségek vizsgálatának megkülönböztető módszere, valamint a helyi feltételeknek, ezek sajátosságainak és különbségeinek figyelembevétele jelentik a legfontosabb tudományos elvet, amelyre Lenin és Sztálin több alkalommal rámutattak.

¹ Lenin Művei, 22. kötet, 58. old., oroszul és u. a., Szikra, Budapest, 1951, 64. old.

A statisztika által vizsgált társadalmi-gazdasági jelenségeket rendszerint számos sajátosság és viszony jellemzi, amely különféle ismérvekben fejeződik ki. Ezért, ha a jelenségeket jellemző statisztikai adatokat csoportosítjuk, ki kell választanunk néhány lényeges ismérvet és ezeket kombinálnunk kell, azaz alkalmaznunk kell a kombinációs csoportosítások módszerét. Lenin ezt a módszert igen nagyra becsülte.

A csoportosítások lenini elveit Sztálin tovább fejlesztette és konkrétan alkalmazta műveiben. A csoportosítások elmélete szempontjából alapvető jelentőségűek azok a megállapítások, amelyeket Sztálin a „Dialektikus és történelmi materializmus” című munkájában tett. Az a klasszikus útmutatás, hogy a társadalmi jelenségeket a maguk elszakíthatatlan összefüggésében és kölcsönhatásában, megjelenésük, fejlődésük és szakadatlan megújulásuk folyamatában kell tekinteni, a feltételektől, a helytől és időtől függően — egyenes és a legközvetlenebb összefüggésben van a statisztikai csoportosítások módszerével. Sztálin elvtárs a SZK(b)P kongresszusain tartott beszédekben és egyéb műveiben felhasználja a szovjet népgazdaság és kultúra kérdéseinek megvilágítására a csoportosító és kombinációs táblázatokat.

Gracsev, miután részletesen kifejtette Lenin és Sztálin tanításait a statisztikai csoportosításra vonatkozóan, a „Lenin és Sztálin tanítása az átlagszámok tudományos alkalmazásáról” című fejezetben rámutat, hogy mi a csoportosítások jelentősége az átlagszámok tudományos elmélete problémáinak helyes megoldása szempontjából. Ennek a fontos kérdésnek megvilágításánál szintén Lenin és Sztálin megállapításaira támaszkodik. Az átlagszámok módszerét szervesen össze kell kapcsolni a csoportosítások módszerével; a csoportosító átlagokat ki kell egészíteni a kerületenkénti adatokkal. Egyforma általános átlagszámok alkalmazása az egész területre, a speciális helyi körülmények figyelembevétele nélkül, nem tekinthető tudományosan helytállónak.

Sztálin elvtárs a SZK(b)P Központi Bizottsága plénuma előtt 1929 áprilisában tartott beszédében éles kritikát gyakorolt a megkülönböztetés nélküli átlagos mutatószámok „módszere” felett, szembehelyezve ezzel a korrigált átlagok tudományos módszerét. Leleplezte a nép ellenségeit, akik az átlagszámokat a párt általános irányvonalára elleni harcra igyekeztek felhasználni,

Sztálin kihangsúlyozta, hogy „... az átlagszámok módszere, ha nem helyesbítik az egyes vidékekre vonatkozó adatok alapján, nem tekinthető tudományos módszernek”.²

„A csoportosítási módszer kidolgozása és alkalmazásának formái a szovjet statisztikában”, „A statisztikai csoportosítások módszerének alkalmazása a tervteljesítés elemzésénél és a rejtett tartalékok feltárásánál az iparban”, „A statisztikai csoportosítások alkalmazása a szocialista mezőgazdaság tanulmányozásánál” és „A statisztikai csoportosítások rendszere” című fejezetekben a szerző megvilágítja a szovjet statisztika tapasztalatait a csoportosítások gyakorlati alkalmazása terén. Ugyanezekben a fejezetekben a szerző megkísérli, hogy a szovjet statisztikai gyakorlat néhány általánosítását adja a csoportosítások terén, valamint, hogy megoldja a csoportosítási módszer további felhasználásának egyes kérdéseit az ipari és mezőgazdasági vállalatok gazdasági tevékenységének elemzésénél.

A bírált mű utolsó fejezete a burzsoá statisztikában alkalmazott csoportosítások hamisító jellegét tárgyalja.

A burzsoá közgazdászok és statisztikusok, uraik osztályérdekeinek megfelelően, a statisztikai csoportosításokat a kapitalista rendszer védelmezésére és dicsőítésére használják fel. Formális, áltudományos jellegű az a kevésszámú statisztikai csoportosítás, amely a kapitalista államok gyakorlatában előfordul. Ilyen például a gazdaságoknál a földterület nagysága szerinti fentemlített csoportosítása a kapitalista országok mezőgazdasági statisztikájában.

Az ismertetett mű nem mentes a hibáktól sem. A szerző nem jellemezte részletesen a speciális, úgynevezett másodlagos csoportosítási módszert, amelyet Lenin dolgozott ki és alkalmazott számos munkájában. A másodlagos csoportosításnak Lenin által alkalmazott módszerét Gracsev lényegileg elsődleges statisztikai anyag nélkül vizsgálja meg.³ Az ilyen — a statisztikai irodalomban nem ritkán előforduló — megvilágítás elégtelen.

Lenin „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban” című munkájában azokat a tár-

² Sztálin Művei, 12. kötet, Szikra, Budapest, 1950. 90. old.

³ Gracsev: Statisztikai csoportosítások. Goszstatizdat, Moszkva, 1951. 47. old., oroszul és u. a. a., Statisztikai Kiadóvállalat, Budapest, 1952. 50–51. old. — A továbbiakban az oldalszámot a **könyv** magyar fordítása alapján a szövegben adjuk.

sadalmi-gazdasági viszonyokat vizsgálva, amelyek az ipari kistermelők között kialakultak, csoportosító táblázatokat készített; az egyes iparágak (mesterségek) kusztáryait különböző kategóriákra osztotta (I. — alsó, II. — közép és III. — felső), az üzem munkásainak száma, néha pedig a termelés nagysága, vagy a technikai felszerelés, stb. alapján. A kusztárok kategóriákra való felosztását Lenin a különböző iparágakban különböző alapon végezte (az egészen kis üzemi iparágaknál az alsó fokozathoz számított Lenin az 1 munkással dolgozó üzemeket, a nagyobb üzemi iparágaknál az alsó csoporthoz számította az 1—5 munkással dolgozó üzemeket, stb.). Ily módon Lenin az adatokat 33 iparágára csoportosította, azután 4 kategóriára osztotta és a másodlagos csoportosítás módszerével táblázatba foglalta. Emellett Leninnek fontos statisztikai adatai voltak a termelésről, néha pedig az egyes kusztárok földműveléséről is, azaz elsődleges statisztikai adatok állottak rendelkezésére.⁴ Ez a módszer, amelyet Lenin a különböző csoportosító ismérvek alapján összeállított csoportok kiszámítására és összehasonlítására használt, logikusan következik Lenin csoportosítási elméletéből és ezt az elméletet jelentősen gazdagítja.

A csoportosítás módjait és módszereit nem szabad sablonnak tekinteni. A különféle csoportosítási módszereknél a körülményektől, helytől, időtől függően felmerülhet a másodlagos csoportosítás szükségessége abban az esetben, ha összegezni kell az elsődleges csoportosítás eredményeit, vagy ha olyan csoportokat kell összehasonlítani, amelyek a csoportosító ismérvek jellegét, vagy az osztályközök nagyságát tekintve eltérnek egymástól.

Az ismertetett munka lényeges hibája az, hogy a leíró elem túlsúlyban van az általánosításokkal szemben. A könyv főként a statisztikai csoportosítások alkalmazásának egyes példáit fejtegeti és ezekhez a példákhoz csak igen kevés módszertani magyarázatot találunk.

A szerző bizonyos határozatlanságot mutat azoknak az elméleti csoportosítási kérdéseknek feltevése és megoldása terén, amelyek az országunkban folyó statisztikai munka tapasztalataiból és a szovjet statisztika

előtt a kommunista építés során felvetődő feladatokból erednek.

„A statisztikai csoportosítások a haladó orosz statisztikusok munkáiban” című fejezet főként azoknak a konkrét csoportosításoknak a leírását tartalmazza, amelyeket A. N. Ragyiscsev, I. K. Kirilov, K. I. Arsznevyej, stb. munkáikban alkalmaztak. Számos orosz tudós munkáiban azonban rendkívül érdekes és eredeti megállapítások vannak a csoportosítások elméleti kérdéseiről is. Így például a maguk korában élenjáró eszmék voltak azok, amelyeket N. P. Ogarev fejtett ki a „Moszkvai Közlöny”-ben (1847. IX. 27-i, 116. számban) megjelent cikkében.

Ogarev cikke válasz volt az „Orosz Impérium kormányzóságainak és kerületeinek statisztikai felosztására vonatkozó vizsgálódás” című cikkre, amely először 1847-ben a Belügyminisztérium folyóiratában, később pedig a „Moszkvai Közlöny”-ben jelent meg. (1847. VIII. 16-i, 98. szám.) Gracsev egyáltalán nem emlékezik meg sem „Az Orosz Impérium kormányzóságainak és kerületeinek statisztikai felosztására vonatkozó vizsgálódás” című cikkről, sem pedig Ogarevnek erre adott válaszáról, pedig ezek a cikkek — mint a hazai tudomány történetének fontos határkövei — a csoportosítások módszerének elméleti kérdéseit világították meg.

Az, hogy a szerző lebecsülte az elméleti kérdéseket, különösen szembeütnő azokban a fejezetekben, amelyek a csoportosításoknak a szovjet statisztikában való alkalmazásával foglalkoznak. A szerző nem okolja meg a javasolt csoportosításokat. Ahelyett, hogy elméletileg megokolná és a tényleges adatok elemzése alapján kimutatná valamely javasolt csoportosítás szükségességét és értékét, a szerző csupán arra utal, hogy azokat „fel lehet építeni”, „ki lehet jelölni”, hogy azok „elvégezhetőek” stb. (107., 108., 113. oldal, stb.)

Gracsev nem fordít kellő figyelmet a csoportosítások és a csoportosító ismérvek osztályozására. A szerző a könyv elején megemlíti a mennyiségi és az osztályozó csoportosítást és a csoportosító ismérveket. (9—10. oldal.) Egy másik helyen beszél arról, hogy a csoportosítások alapjául a lényeges ismérveket kell venni (43—47. oldal), de figyelmen kívül hagyja az ismérveknek közvetlen és közvetett ismérvekre való felosztását. Ugyanakkor Lenin több-

⁴ Lenin Művei, 3. kötet, 297—298. old., oroszul és Lenin: A kapitalizmus fejlődése Oroszországban, Szikra, Budapest, 1949, 341—342. old.

izben hangsúlyozta az olyan csoportosító ismérvek kiválasztásának fontosságát, amelyek a vizsgált jelenségeknek, a lényegét nem közvetve, hanem közvetlenül mutatják. Lenin a következőket írta: „... A gazdaság méreteiről a földterület nagysága csak közvetve tanúskodik, és ez a «tanúskodás» annál kevésbé hiteltérdemlő, minél nagyobb arányú és minél gyorsabb a földművelés belterjessé válása. Ezzel szemben a gazdaság termelvényeinek értéke nem közvetve, hanem közvetlenül, méghozzá minden esetben tanúskodik annak méreteiről”.⁵

A szerző ugyanakkor, amikor komoly figyelmet fordít a társadalmi-gazdasági típusok kiválasztására és osztályzására, nem világítja meg kellőképpen a csoportosítások elemzési feladatait, azaz a csoportosítások alkalmazását a társadalmi-gazdasági jelenségek és a jelenségeket jellemző ismérvek kölcsönhatásának vizsgálásánál. A tervszerinti irányítás és az államvezetés feladatainak bonyolultabbá válása a kommunista építéskibontakozása arányában egyre inkább szükessé teszi, hogy sokoldalúan vizsgáljuk a különböző tényezők hatását a népgazdasági tervek teljesítésére. A csoportosítások módszere ezekben a vizsgálódásokban el kell, hogy foglalja a tudományos jelentőségének megfelelő helyet. Az analitikai csoportosításoknak véleményünk szerint nagyobb helyet kell elfoglalniuk a szovjet statisztikában, mint amilyet az ismertetett munka szán nekik.

A könyv több, a szovjet statisztikában alkalmazott csoportosítási módot nem konkrétan világít meg. Így például a „Csoportosítások a termelés gazdasági rendelte-

tésének ismerve szerint” (86—87. old.) és „A csoportosítás — az ipar ágak szerinti osztályozása” (87—88. old.), stb. című alfejezetek nem hoznak egyetlen olyan csoportosító, vagy kombinációs táblázatot sem, amely a szerző megállapításait illusztrálná. Azt, hogy milyen sokat nyert volna a konkrét csoportosítások megvilágítása ha azokat tényleges számadatokkal illusztrálták volna, láthatjuk azokból a példákából, amelyek a 138—142. oldalon szerepelnek. Sajnos, ilyen tényleges számadatokat a könyv ritkán hoz fel. A szerző a legtöbb esetben megelégszik a csoportosító és kombinációs táblázatok sémáival és elfeledkezik arról, hogy, ha a táblázatok sémái nincsenek megöltve tartalommal, nem mutatnak meg semmit.

Az elméleti kérdések lebecsülése szintén kifejeződött a burzsoá statisztika bírálatában. Amíg nem mutattuk meg a burzsoá statisztika „elméleti” felépítésének hibás voltát, addig leleplezésének feladatát nem tekinthetjük megoldottnak. A szerző mégis megelégszik azzal, hogy leírja a burzsoá statisztika gyakorlatában előforduló csoportosítások hamisítását.

A fentebb kiemelt lényeges hiányosságokon kívül Gracsev könyvének egyéb hibái is vannak, így előfordulnak benne ténybeli tévedések, hibás meghatározások, ismétlések, stb.

Eltelkintve az említett hiányosságoktól, az ismertetett munkát egészében értékes műnek kell tartanunk, mint az első kísérletet a statisztikai csoportosítások elméletének részletes kifejtésére.

T. Tyimofejev

KÖNYVSZEMLE*

POLITIKAI IRODALOM

A SzKP XIX. kongresszusának anyaga. (1952. október 5—14.) Beszédék, határozatok, az SzKP szervezeti szabályzata. 424 old. Szikra. Budapest. 1952.

Lenin V. I. Művei. 27. kötet, 1918 február—július. (V. I. Lenin Szocsinyenyija.

⁵ Lenin Művei, 22. kötet, 57. old., oroszul és u. a., Szikra, Budapest, 1951, 63. old.

* Ebben a rovatban a Központi Statisztikai Hivatal könyvtárába érkezett fontosabb munkák címet közöljük szakszerinti csoportosításban.

Izdanyije csetverteje. Tom.) IX + 1 kép + 657 old. Szikra, Budapest. 1952.

Rákosi M.: Beszámoló az SzKP XIX. Kongresszusáról a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének 1952. október 23-i ülésén. 36 old. Szikra. Budapest, 1952.

Mao Ce-Tung Válogatott Művei. I. kötet 579 old. Szikra. Budapest, 1952.

Sztálin a békéért. Gyűjtemény Sztálin elvtárs háború utáni nyilatkozataiból. 1946—1952. Második bővített kiadás. 122 old. Szikra. Budapest, 1952.

POLITIKAI GAZDASÁGTAN

Manyevics, E. L.: A munkabér és formái a Szovjetunió iparában. 223 old. Tervgazdasági Könyvkiadó. Budapest. 1952.

Rjabov: A szocialista felhalmozás és forrásai az első és második öt éves teroben. (Szocialisztjicseszkoje nakopljinyje i evo isztocsnjiki pervoj i vtoroj.) 208 old. Tervgazdasági Könyvkiadó. Budapest, 1952.

TERVGAZDASÁG

Jakab L.—Bálint S.—Takács É.—Hajdú J.: Tervgazdasági ismeretek (a Bánya- és Energiaügyi Minisztérium termunkásai részére). 340 old. Nehézipari Könyvkiadó. Budapest. 1952.

STATISZTIKA

Bojarszkij, A. Ja.—Suserin P. P: Népeségi statisztika. (Demograficseskaja sztatjisztyika.) 299 old. Statisztikai Kiadványalatt. Budapest. 1952.

SZÁMVITEL

A kötelező általános államháztartási számlakeret. 105 old. Pénzügyi Kiadó. Budapest, 1952.

Bányai S.—Mahler S.—Nyirszegi V.: Bevezetés a mezőgazdasági számvitelbe. III.

rész. Az állami mezőgazdasági gépállomások számvitele. 164 old. Mezőgazdasági Kiadó. Budapest. 1952.

Építőipari számvitel. 424 old. + táblázatok. Pénzügyi Kiadó. Budapest. 1952.

Földi J.: Mezőgazdasági üzemek számvitele. A közgazdasági technikumok számára. II. rész. A gépállomások számvitele. 75 old. + táblázatok. Tankönyvkiadó. Budapest, 1952.

Ladó L.—Illovszky L.—Bakos Gy.: Kereskedelmi könyvvitel. 507 old. Kereskedelmi Szakkönyv- és Lapkiadó. Budapest. 1952.

EGYÉB

A munkafegyelem megszüldítésének állami eszközei. Tájékoztató az állami gazdálkodó szervek dolgozóira vonatkozó jogszabályokról. 84 old. Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó. Budapest. 1952.

Az első magyar öt éves tero második éve. Bibliográfia. (Időszerű kérdések irodalma.) 71 old. Fővárosi Szabó Ervin könyvtár. Budapest, 1952.

Vitver, I. A.: A népi demokratikus és tőkés országok gazdasági földrajza. II. kiadás. (Ekonomicseskaja geografija zaru-bezsnih sztran.)

FOLYÓIRATSZEMLE*

TERVGAZDASÁG

A szovjet ipar műszaki haladásának főirányai a Szovjetunió ötödik öt éves teroének tükrében. 545—550. old. (Magyar Technika. 1952. 10—11.)

Az RMP Központi Vezetőségének és a Román Népköztársaság Minisztertanácsának határozata a városok építéséről és újjáépítéséről s az építészeti tevékenység megszervezéséről. (Melléklet a Román Tájékoztató 1952. 19. számához.)

Markos Gy.: A Szovjetunió természetét alakító tervei az ötödik öt éves tero távlatában. 594—600. old. (Magyar Technika. 1952. 10—11.)

* Ebben a rovatban a Központi Statisztikai Hivatal könyvtára által beszerzett legfrissebb folyóirat-számok jelentősebb cikkeit soroljuk fel szakaszint csoportosításban. A külföldi cikkek címet magyar fordításban adjuk.

Vági F.: A Szovjetunió szocialista iparsztítása a sztálini öt éves tervek időszakában. 689—593. old. (Magyar Technika 1952. 9—10.)

STATISZTIKA

Kovacsics J.: A lakásalap statisztikája népi demokráciánk lakásgazdálkodásának szolgálatában. 551—559. old. (Állam és igazgatás. 1952. 10.)

Sebes L.: Az iparitanulóképzés szocialista statisztikájáért. 11—13. old. (Munkaerőtartalék. 1952. 14.)

SZÁMVITEL

Bokov, G.: A költségvetés szerepe és feladatai a szocialista építésben. 3—18. old. (Finanzi i Kregyit. 1952. 9.)

Csehszlovákia szocialista költségvetése 1952-ben. 79—81. old. (Finanzi i Kregyit. 1952. 9.)

Dolgov, Sz.: *A mérleg elszámolási tételeinek ellenőrzése.* 45—48. old. (Buhgaltyerszkij Ucsot. 1952. 11.)

Gergely I.: *Készüljünk fel gondosan az évi beszámolóra.* 793—804. old. (Számvitel. 1952. 11.)

Junger, M.: *A kötbérek számviteléről.* 852—857. old. (Számvitel. 1952. 11.)

Minzin L.: *Az anyagi értékek könyvelési számvitele.* 17—29. old. (Buhgaltyerszkij Ucsot. 1952. 11.)

Sikabonyi A.—Faragó Gy.: *A Lozinszkij-rendszer tapasztalatai és eredményei a Budapesti Lenfőgyárban.* 804—817. old. (Számvitel. 1952. 11.)

Szász A.: *A bevételek és kiadások mérlegének könyvviteli kapcsolatai.* 844—852. old. (Számvitel. 1952. 11.)

EGYÉB

A szocialista tábor országainak gazdasági együttműködése. 70—79. old. (Finanszi i Kregyit. 1952. 9.)

Erős J.: *A termelési folyamatok villamosítása a Szovjetunióban és nálunk.* 565—568. old. (Magyar Technika. 1952. 9—10.)

Kapelinszkij Ju.: *A kínai mezőgazdaság fejlesztésének sikerei.* 50—58. old. (Szocialiszticzeszkoje Szeljszkoje Hozjajsztvo. 1952. 9.)

Katincsarov S. dr.: *Az arany világtermelése és elosztása és az amerikai imperialista politika.* 37—57. old. (Finanszi i Kregyit. 1952. 9.)

Klinger P.: *Mezőgazdaságunk gépesítésének fejlesztése szovjet tapasztalatok alapján.* 574—576. old. (Magyar Technika. 1952. 9—10.)

Kuznyecov, B.: *A parasztság elszegényedése és a mezőgazdaság hanyatlása Franciaországban.* 51—61. old. (Szocialiszticzeszkoje Szeljszkoje Hozjajsztvo. 1952. 8.)

Rosal Ja.: *A késztermék számbavételének komplex gépesítése.* 32—39. old. (Buhgaltyerszkij Ucsot. 1952. 11.)

STATISZTIKAI SZEMLE

Megjelenik havonta egyszer

Készült 6000 példányban

Felelős szerkesztő: a Központi Statisztikai Hivatal elnöke

Felelős kiadó: a Statisztikai Kiadóvállalat igazgatója

Előfizetés: Posta Központi Hírlapiroda, Budapest, V., József Nádor-tér 1.

Telefon: 180—850, ügyfélszolgálat: 183—022. Előfizetési díj: 1/4 évre 24.— Ft, 1/2 évre 48.— Ft, 1 évre 96.— Ft. Csekk száma: 61.272